

Η υπογεγραμμένη Χριστίνα Παπαδοπούλου φοιτήτρια του ΠΜΣ "Ευρωπαϊκές Κοινωνίες & Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση" δηλώνω υπεύθυνα και έχοντας πλήρη γνώση των συνεπειών της ελληνικής νομοθεσίας περί σεβασμού των πνευματικών δικαιωμάτων και ειδικότερα περί λογοκλοπής καθώς επίσης και του Κανονισμού λειτουργίας του εν λόγω ΠΜΣ ότι η παρούσα διπλωματική είναι αποκλειστικό προϊόν δικής προσωπικής εργασίας και έρευνας και ουδόλως αντιστοιχεί σε πιστή μεταφορά -εν όλω ή εν μέρει- κειμένου ερευνητικού ή εν γένει επιστημονικού έργου άλλου συγγραφέα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία μελετάει το φαινόμενο του σεξισμού στις ευρωπαϊκές κυρίως κοινωνίες και τον ρόλο του εξευρωπαϊσμού στο πλαίσιο της προάσπισης των δικαιωμάτων των δύο φύλων και της προαγωγής της ισότητας. Ο εξευρωπαϊσμός στον τομέα της ισότητας των φύλων θεωρείται ως η οικοδόμηση πανευρωπαϊκών κανόνων και πλαισίων και η προώθηση αυτών στα κράτη μέλη με σκοπό την μείωση των σεξιστικών ιδεολογιών που διαιωνίζουν την ανισότητα των δύο φύλων μέσα στην κοινωνία.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	6
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦ. 1 ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	9
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΥ	9
1.1.1 Νεοσεξισμός	11
1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	13
1.3 ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΥ	15
ΚΕΦ.2 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΣΕΞΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ.....	18
2.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ	18
2.1.1 Οικογένεια	18
2.1.2 Εργασία.....	19
2.1.3 Πολιτική.....	23
2.1.4 Ο σεξιστικός λόγος	24
2.1.5 ΜΜΕ	26
2.2 ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ	28
2.3 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΣΕΞΙΣΜΟΥ	32
ΚΕΦ. 3 Η ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	34
3.1 Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΑΤΖΕΝΤΑ	34
3.2 ΘΕΣΜΙΚΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	41
3.3 ΠΡΟΤΥΠΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ.....	44
3.3.1 Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών.....	45
3.3.2 Συστάσεις.....	46
3.3.3 Διακήρυξη του Πεκίνο και Πλατφόρμα Δράσης.....	47

3.4 ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ.....	54
3.4.1 Συμβάσεις	55
3.4.2 Συστάσεις.....	60
3.4.3 Οδηγίες.....	68
ΚΕΦ.4 Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΣΕΞΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΥ	73
4.1 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΥ	73
4.2 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	76
4.2.1 Στρατηγική δέσμευση για την ισότητα των φύλων 2016-2019	77
4.2.2 Στρατηγική για την Ισότητα των φύλων 2018 – 2023.....	78
4.2.3 Άλλες στρατηγικές και δράσεις	80
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	84

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.0.1 Μορφές ευρωπαϊκής διακυβέρνησης και μηχανισμοί Εξευρωπαϊσμού	17
Πίνακας 2.1 Μορφές σεξουαλικής βίας κατά του γυναικείου φύλου.....	29

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1 Τάσεις της ΕΕ-28 για τα ποσοστά απασχόλησης, 20-64, ανά φύλο	20
Σχήμα 2. Ποσοστά μερικής απασχόλησης στη συνολική απασχόληση ανά φύλο, 20-64 ετών, ανά κράτος μέλος, 2017	22
Σχήμα 3 Ποσοστό γυναικών και ανδρών στις κυβερνήσεις (ανώτεροι υπουργοί), Νοέμβριος 2017	24
Σχήμα 4 Επικράτηση της σεξουαλικής παρενόχλησης στις γυναίκες (% , Ευρωπαϊκή Ένωση, 2014).....	25
Σχήμα 5 Εμπειρίες του σεξισμού ανά φύλο και ηλικία (% , Κοινωνική Έρευνα της ΕΕ, 2012)	26

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο του σεξισμού εμφανίστηκε εδώ και αιώνες σε όλα τα πεδία της ανθρώπινης ενασχόλησης, από τη φιλοσοφία έως και την πολιτική. Χρειάστηκαν αναρίθμητες δράσεις και πολλά χρόνια για να κατορθώσει το γυναικείο φύλο να συμμετάσχει σε πολιτικές διαδικασίες, όπως είναι το δικαίωμα της ψήφου και η ανάληψη προεδρικών και πρωθυπουργικών θέσεων, ενώ παράλληλα απαιτήθηκε η ανέγερση ενός πλήθους φαινομένων και ιδεολογιών – όπως του φεμινισμού, για να κατορθωθεί εν τέλει να επιτευχθεί το όραμα της ισότητας των φύλων και η ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών (Βλάχου, 2004). Παράλληλα, μεγάλοι στοχαστές και φιλόσοφοι, όπως είναι ο Πλάτωνας, ο Μοντεσκιέ, ακόμα και ο Μαρξ, σε πολλά κείμενά τους προωθούσαν μια άποψη για το γυναικείο φύλο, η οποία έχει χαρακτηριστεί από πολλούς ακαδημαϊκούς ως σεξιστική, ενώ ταυτόχρονα, οι ίδιοι ακαδημαϊκοί σημειώνουν πως ο αποκλεισμός του γυναικείου φύλου από τη φιλοσοφία και η υποβάθμιση αυτού μέσω αυτής, αποτέλεσε τον προάγγελο για τον αποκλεισμό της γυναίκας από περαιτέρω δραστηριότητες (Stoller, 2008).

Στη σημερινή εποχή, η γυναίκα υφίσταται αποκλεισμό από πολλές δραστηριότητες – από την εργασία σε ένα υγιές περιβάλλον με τον κατάλληλο μισθό, έως και τη συμμετοχή της στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Ο αποκλεισμός αυτός είναι γνωστός με πολλές ορολογίες (π.χ. σεξισμός, ρατσισμός, φασισμός με τη μεταφορική έννοια της λέξης, φυλετικός διαχωρισμός κ.α.) και σε διεθνές και εθνικό επίπεδο έχουν επιτευχθεί αναρίθμητες δράσεις με στόχο την εξάλειψη του οικείου φαινομένου (Γαλανού, 2014). Σύμφωνα με τους Kilmartin & Allison (2007), σεξισμός ως φαινόμενο υπάρχει μέσα σε όλες τις κοινωνικές πτυχές και μπορεί να λάβει πολλές μορφές – από τη σεξουαλική κακοποίηση, ως και το λεκτικό σεξιστικό χιούμορ. Καθημερινά ακούγονται διάφορες φράσεις που υποβαθμίζουν τη γυναίκα – αν και οι φράσεις αυτές συνήθως έχουν άκακο χαρακτήρα και γίνονται μέσα στα πλαίσια του πειράγματος, ωστόσο, η συχνότητα του ανωτέρω φαινομένου αναδεικνύει τις διαστάσεις που έχει λάβει το φαινόμενο.

Πολυάριθμες μελέτες έχουν επιβεβαιώσει με επιστημονικά ορθό τρόπο τις συνέπειες που επέρχονται από το φαινόμενο του σεξισμού, ενώ παράλληλα τα στατιστικά δεδομένα υπογραμμίζουν πως όλο και καθημερινά αυξάνονται φαινόμενα βίας απέναντι στις γυναίκες – τόσο σε δυτικές και αναπτυγμένες, όσο και σε αναπτυσσόμενες και υπανάπτυκτες χώρες. Η κουλτούρα και ο πολιτισμός ορισμένων

κρατών και χωρών επηρεάζει σημαντικά τη διαμόρφωση των κοινωνικών πεποιθήσεων και πολλές φορές, κοινωνίες οι οποίες σε όλη την ιστοριογραφία τους είχαν καθορίσει τόσο με θεμιτό, όσο και αθέμιτο τρόπο τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία, δύσκολα μπορούν να μεταβάλλουν τη στάση και τη συμπεριφορά τους (Richardson, 2013). Για παράδειγμα στην Ελλάδα, από την αρχή της σύστασης του Νεοελληνικού Κράτους – αλλά και σε παλαιότερες εποχές, η γυναίκα είχε κυρίως την ευθύνη για την ανατροφή των παιδιών και τη φροντίδα του σπιτιού, ενώ ο Έλληνας άνδρας ήταν εκείνος που έπρεπε να φροντίσει για τις οικονομικές δυνατότητες της οικογένειας (Πανταζής & Δεληγιάννη, 2008).

Κατά τον Richardson (2013), με την εξέλιξη των κοινωνιών και των διεθνών πολιτικών, αλλά και την είσοδο των κρατών σε διεθνείς οργανισμούς – μεταξύ των οποίων και η εισχώρηση των κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση – ΕΕ, φαινόμενα όπως ο αποκλεισμός της γυναίκας και η θεώρησή της ως άτομο που πρέπει να αναλαμβάνει μόνο την οικογένεια και το σπίτι άρχισαν σιγά – σιγά να εξαλείφονται, ενώ ταυτόχρονα τα διεθνή κινήματα, οι φιλανθρωπικές οργανώσεις και κινήματα όπως αυτό του φεμινισμού, έδωσαν το έναυσμα και το κίνητρο στις γυναίκες να αρχίσουν να διεκδικούν τα δικαιώματά τους και να επιτύχουν την ισότητα των δυο φύλων.

Ωστόσο, πολλές κοινωνίες, οι οποίες αν και μετέχουν στο πνεύμα και την ιδεολογία του εξευρωπαϊσμού, φαίνεται να αρνούνται οποιοδήποτε είδους εξέλιξης τόσο της γυναίκας ως ολοκληρωμένη ανθρώπινη υπόσταση με δικαιώματα, όσο και την ισότητα των δυο φύλων. Το γεγονός αυτό προκαλεί αναρίθμητα ερωτήματα, ενώ ταυτόχρονα εγείρει σκέψεις περί της αποτελεσματικότητας των ευρωπαϊκών πολιτικών για την ισότητα των φύλων και την εξάλειψη του σεξισμού (Stoller, 2008). Σίγουρα ο εξευρωπαϊσμός των εθνικών κοινωνιών αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για να εξαλειφθούν φαινόμενα όπως του σεξισμού (και του μισογυνισμού), ωστόσο δε θα πρέπει οι ενέργειες να σταματήσουν εκεί: απαιτείται η εμπλοκή και η θέσπιση αυστηρότερων μέτρων και πολιτικών, ιδίως σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Richardson, 2013), έτσι ώστε να επιτευχθεί αυτό που κάποτε είχε πει ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ: *έχω ένα όνειρο, ότι μια μέρα αυτό το έθνος θα ξεσηκωθεί και θα ζήσει το αληθινό νόημα της πεποίθησής του. Θεωρούμε αυτές τις αλήθειες αυταπόδεικτες, ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν δημιουργηθεί ίσοι.*

ΚΕΦ. 1 ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΥ

Ως σεξισμός νοείται η προκατάληψη, η διάκριση και η ανέγερση στερεοτύπων βασισμένων στο φύλο, ιδίως το θηλυκό. Αν και η προέλευση του όρου είναι ασαφής, θεωρείται ότι προέκυψε από τον φεμινισμό δεύτερου κύματος που ξεκίνησε το 1960 και κορυφώθηκε το 1980 και πιθανότατα βασίστηκε στον ρατσισμό και τον αποκλεισμό που λάμβαναν οι γυναίκες για τη συμμετοχή τους στα πολιτικά δρώμενα (Αθανασίου, 2006). Στη γενικότερη διάσταση του όρου, ο σεξισμός αναφέρεται στην πεποίθηση ότι ένα φύλο είναι ανώτερο ή περισσότερο δυνατό ή ικανό από ένα άλλο και επιβάλλει όρια σε οτιδήποτε μπορούν ή επιθυμούν να κάνουν τα δυο φύλα, ιδίως εξαιτίας των κοινωνικών κατασκευών και προτύπων (Buttler, 2009).

Η ιδέα του σεξισμού αναπτύχθηκε αρχικά για να αυξήσει τη συνείδηση για την καταπίεση των κοριτσιών και των γυναικών, αν και από τις αρχές του εικοστού πρώτου (21^{ου}) αιώνα, επεκτάθηκε για να συμπεριλάβει την καταπίεση οποιουδήποτε φύλου (Γαλανού, 2014), συμπεριλαμβανομένων των ανδρών και αγοριών, των διαφυλικών ανθρώπων και των τρανσέξουαλ, καθώς και των διαφόρων φύλων με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό τους (Gray, 2013).

Για την Τσοκαλίδου (1996), με τον όρο σεξισμός νοείται «ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και/ή θεσμικών δομών που εξαναγκάζει ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση, κι αυτό μόνο και μόνο επειδή ανήκουν σε μία διακριτή ομάδα ανθρώπων. Ως δικαιολογία για τις διακρίσεις χρησιμοποιείται η διαφορετικότητα της ομάδας, στην οποία διαφορετικότητα προσάπτεται συνήθως μια υποτιθέμενη κατωτερότητα». Αντίστοιχα, ο Λιότζης (2015) αναφέρει ότι ο σεξισμός «είναι μια κοινωνική και ιστορική κατασκευή και όχι μια σταθερή και άκαμπτη έννοια γεμάτη από στερεότυπα. Πρόκειται για ένα δυναμικό, μεταβαλλόμενο και πολυποίκιλο σύνολο «εύπλαστων» αναπαραστάσεων και πρακτικών εξουσίας».

Όπως αναφέρεται από το Συμβούλιο της Ευρώπης σεξισμός μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι:

α) κάθε πράξη, χειρονομία ή συμπεριφορά, που συνδέεται με το φύλο ενός ατόμου ή θεωρεί το άτομο ως κατώτερο στη σεξουαλική του διάσταση ή συνδέεται με βλαβερά στερεότυπα φύλου

β) λαμβάνει χώρα σε δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο, με σκοπό ή αποτέλεσμα: i. την παραβίαση της εγγενούς αξιοπρέπειας ή των δικαιωμάτων ενός προσώπου ή μιας ομάδας, ii. την πρόκληση σωματικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής ή κοινωνικοοικονομικής βλάβης ή πόνου σε ένα άτομο ή σε μια ομάδα ατόμων, iii. τη δημιουργία ενός εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή προσβλητικού περιβάλλοντος iv. το εμπόδιο στην αυτονομία και στην πλήρη υλοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από ένα άτομο ή μια ομάδα προσώπων, v. τη διατήρηση και ενίσχυση των στερεοτύπων φύλου.

Οι γυναίκες και τα κορίτσια εκτίθενται σε μεγαλύτερο κίνδυνο σεξισμού. Ο σεξισμός συνδέεται επίσης στενά με τις προκαταλήψεις, τα έθιμα, τις παραδόσεις και όλες τις άλλες πρακτικές που βασίζονται στην ιδέα της κατωτερότητας των γυναικών ή στους στερεότυπους ρόλους των γυναικών και των ανδρών (<https://rm.coe.int>). Οι σεξιστικές συμπεριφορές, συνθήκες και στάσεις διαιώνίζουν τα στερεότυπα κοινωνικών (φύλων) ρόλων που βασίζονται στο βιολογικό φύλο του ατόμου και μια κοινή μορφή κοινωνικοποίησης που βασίζεται σε σεξιστικές έννοιες διδάσκει συγκεκριμένες αφηγήσεις σχετικά με τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων για άντρες και γυναίκες (Παπαμιχαήλ, 2002).

Ο σεξισμός και η σεξιστική συμπεριφορά συμβαίνουν σε όλο το φάσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένου του κυβερνοχώρου (διαδίκτυο και κοινωνικά μέσα), ενώ μπορούν να βιώνονται μεμονωμένα ή συλλογικά από ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων, ακόμη και αν ούτε το άτομο ούτε η ομάδα έχουν άμεση στόχευση, για παράδειγμα μέσω της σεξιστικής διαφήμισης. Τα τρία επίπεδα διαίωξης και εμπειρίας του σεξισμού είναι: ατομικά, θεσμικά (π.χ. οικογενειακό, εργασιακό ή εκπαιδευτικό περιβάλλον) και διαρθρωτικά (για παράδειγμα μέσω κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ των φύλων, κοινωνικών κανόνων και συμπεριφοράς).

1.1.1 Νεοσεξισμός

Οι πολιτιστικές και πολιτικές αλλαγές τον περασμένο αιώνα κατέστησαν σε μεγάλο βαθμό κοινωνικά απαράδεκτη τις διακρίσεις των δύο φύλων, με αποτέλεσμα πολλές σεξιστικές πεποιθήσεις και συμπεριφορές να εκφράζονται με πιο συγκεκριμένες μορφές. Ωστόσο, παρά την προώθηση της ισότητας μεταξύ των φύλων (τόσο ατομικά όσο και θεσμικά), οι γυναίκες απέχουν πολύ από το να βρίσκονται σε ίση θέση με τους άνδρες ομολόγους τους.

Το 1995, ο Tougas και οι συνάδελφοί του (1995) περιέγραψαν τον όρο «νεοσεξισμός», υποστηρίζοντας ότι οι σεξιστικές ιδεολογίες έχουν εξελιχθεί με την πάροδο των χρόνων με τρόπο παρόμοιο με αυτόν των ρατσιστικών ιδεολογιών. Στο πλαίσιο του σύγχρονου σεξισμού τα άτομα μπορεί να αισθάνονται πιεσμένα να διατηρήσουν μια φιλελεύθερη προσέγγιση είτε για να αποφύγουν τον κοινωνικό στιγματισμό ή για να αισθάνονται καλά για τον εαυτό τους, γεγονός που τους αναγκάζει να εκφράσουν τις προκαταλήψεις τους σε πιο συγκεκριμένες μορφές. Για παράδειγμα, μπορεί κανείς να ισχυρίζεται ότι υποστηρίζει την ισότητα μεταξύ των φύλων, αλλά να μην δέχεται τα μέτρα που αποσκοπούν στη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων (Good et al., 2019).

Στο πλαίσιο αυτό, αναπτύχθηκε η έννοια του αμφίθυμου (ambivalent) σεξισμού (ASI, Glick & Fiske, 1996), που χαρακτηρίζεται από τη συνύπαρξη δύο αντιθετικών, αλλά και συμπληρωματικών τάσεων, του «εχθρικού» (hostile) και του «καλοπροαίρετου/καλοκάγαθου» (benevolent) σεξισμού. Ο εχθρικός σεξισμός περιλαμβάνει ανταγωνιστικές και αρνητικές στάσεις απέναντι στις γυναίκες, οι οποίες θεωρούνται ότι προσπαθούν να διεκδικήσουν εξουσία μέσω της φεμινιστικής ιδεολογίας και αναπτύσσονται και στα τρία πεδία αντιμαχόμενων συμπεριφορών (κυριαρχικός πατερναλισμός, μειωτικές πεποιθήσεις και ετεροσεξουαλική εχθρότητα) (Good et al., 2019).

Αντίθετα, ο καλοπροαίρετος σεξισμός περιλαμβάνει ένα σύνολο «θετικών» συμπεριφορών, στις οποίες οι γυναίκες χαρακτηρίζονται ως άτομα που θα έπρεπε να είναι αποδέκτες της προστασίας, της ιδεοποίησης και της στοργής των ανδρών (Glick & Fiske, 1996). Ο καλοπροαίρετος σεξισμός φαίνεται να αποτελείται από τρεις επιμέρους παράγοντες: συμπληρωματική διαφοροποίηση του φύλου/εξιδανίκευση των γυναικών, ετεροφυλόφιλη οικειότητα και προστατευτικό πατερναλισμό. Αν και πολλά

άτομα δεν μπορούν να βρουν τίποτα κακό με τον καλοπροαίρετο σεξισμό, τέτοιες συμπεριφορές μπορούν ακόμα να είναι καταστροφικές καθόσον θέτουν τους άντρες ως κυρίαρχους που πρέπει να προστατεύουν τις γυναίκες και τις γυναίκες ως αντικείμενα εγγενώς αδύναμα και ευαίσθητα, περιορίζοντας τις παράλληλα σε ένα υποτακτικό, εγγώριο ρόλο (Barreto & Ellemers, 2005). Τα αντικείμενα του καλοπροαίρετου σεξισμού είναι εκείνες οι γυναίκες που υπακούουν στους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων χωρίς να απειλούν τη δύναμη των ανδρών, ενώ τα αντικείμενα του εχθρικού σεξισμού είναι εκείνα των οποίων η συμπεριφορά αντιτίθεται στους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων και απειλεί την κυριαρχία μιας παραδοσιακής πατριαρχίας (Eagly και Karau 2002).

1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Σε όλο τον κόσμο, οι γυναίκες εξακολουθούν να πέφτουν θύματα πολυάριθμων μορφών διακρίσεων και ανισοτήτων, ανεξάρτητα από το επίπεδο επαγγελματικής, οικογενειακής, κοινωνικής ή πολιτικής τους ζωής. Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων συνέταξε ένα ηλεκτρονικό λεξιλόγιο για τις έννοιες και τους ορισμούς της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου από τα διεθνή και περιφερειακά όργανα των γυναικών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα νομοθετικά και στρατηγικά έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Σύμφωνα με αυτό, η ισότητα των φύλων αναφέρεται στα ίσα δικαιώματα, ευθύνες και ευκαιρίες γυναικών και ανδρών και κοριτσιών και αγοριών.

Για να κατανοηθεί η έννοια της ισότητας των δύο φύλων είναι σημαντικό να αναφερθεί η έννοια της κοινωνικής κατασκευής του φύλου, η οποία, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ορίζεται ως οι κοινωνικοί ρόλοι που κατανέμονται στις γυναίκες και στους άνδρες, τους οποίους «μαθαίνουμε» καθώς μεγαλώνουμε και οι οποίοι αλλάζουν και εξαρτώνται από τον πολιτισμό, την εθνοτική καταγωγή, τη θρησκεία, την εκπαίδευση, την κοινωνική τάξη και το γεωγραφικό, οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον στο οποίο ζούμε (European Commission, 2004). Οι ρόλοι των φύλων αποκτώνται μέσω των διαδικασιών κοινωνικοποίησης και θεσμοθετούνται μέσω των εκπαιδευτικών, των πολιτικών και των οικονομικών συστημάτων, της νομοθεσίας, του πολιτισμού και των παραδόσεων. Κατά τη χρήση μιας προσέγγισης με βάση το φύλο, το επίκεντρο δεν αφορά τις γυναίκες και τους άνδρες μεμονωμένα, αλλά το σύστημα που καθορίζει τους ρόλους και τις ευθύνες των φύλων, την πρόσβαση και τον έλεγχο των πόρων, καθώς και τις δυνατότητες λήψης αποφάσεων (United Nations, 2002).

Η ισότητα των φύλων προϋποθέτει ότι λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα, οι ανάγκες και οι προτεραιότητες, τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών, αναγνωρίζοντας την ποικιλομορφία τους. Στο πλαίσιο αυτό, η ισότητα των δύο φύλων θεωρείται, τόσο ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και ως προϋπόθεση και δείκτης της βιώσιμης ανάπτυξης που επικεντρώνεται στους ανθρώπους (eige.europra.eu). Όπως ορίζεται και από τα Ηνωμένα Έθνη «οι αντιλήψεις, τα συμφέροντα, οι ανάγκες και οι προτεραιότητες, τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο ως ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης

αλλά επειδή είναι απαραίτητες για τον εμπλουτισμό και την επίτευξη των αναπτυξιακών διαδικασιών» (United Nations, 2002).

Η πραγματική ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών συνεπάγεται την έννοια ότι όλα τα ανθρώπινα όντα, άνδρες και γυναίκες, είναι ελεύθερα να αναπτύξουν τις προσωπικές τους ικανότητες και να κάνουν επιλογές χωρίς τους περιορισμούς από τις στερεότυπες απόψεις, τους άκαμπτους ρόλους των φύλων και τις προκαταλήψεις. Η ισότητα των φύλων σημαίνει ότι η διαφορετική συμπεριφορά, οι προσδοκίες και οι ανάγκες των γυναικών και των ανδρών θεωρούνται, αποτιμώνται και ευνοούνται εξίσου (ILO, 2000). Συνοπτικά, η ισότητα των φύλων, κατά την έννοια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σημαίνει «ότι η διαφορετική συμπεριφορά, οι προσδοκίες και οι ανάγκες των γυναικών και των ανδρών είναι εξίσου εκτιμημένες και ευνοούμενες και δεν προκαλούν διαφορετικές συνέπειες που ενισχύουν τις ανισότητες» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2004).

1.3 ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΥ

Σύμφωνα με τον Risse (2003), η έννοια του εξευρωπαϊσμού αναφέρεται στην ευρωπαϊκή ταυτότητα που δημιουργείται από ένα κράτος- μέλος στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), η οποία αντικαθιστά ή συμπληρώνει την εθνική ταυτότητα των πολιτών και των κοινωνιών. Η ίδια έννοια χρησιμοποιείται με ένα σύνολο τρόπων για να περιγράψει τις διάφορες πολιτισμικές και κοινωνικές, κυρίως, αλλαγές που συμβαίνουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο μέσω των διαφόρων πολιτικών, οι οποίες επηρεάζουν την κουλτούρα ή τον πολιτισμό μιας ευρωπαϊκής κοινωνίας. Ο εξευρωπαϊσμός ως ιδεολογία, εξ' ορισμού στοχεύει να ισορροπήσει τις ευρωπαϊκές πολιτικές εντός των εθνικών πολιτικών του εκάστοτε κράτους, να προασπίσει ορισμένα ιδεώδη και πεποιθήσεις και να μεταβάλλει σε ένα σημείο τα αρνητικά στοιχεία του πολιτισμού, της κουλτούρας, της κοινωνίας, της πολιτικής, της οικονομίας και του γενικότερου περιβάλλοντος μιας κοινωνίας (Welzel, 2015).

Ο εξευρωπαϊσμός είναι ένας ευρέως χρησιμοποιούμενος όρος στην κοινωνιολογία, την οικονομία, την ιστορία και τις πολιτικές επιστήμες, που περιγράφει μια πολύπλοκη και ευρεία διαδικασία που επικεντρώνεται στον αντίκτυπο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ο Wallace (2000) υπογραμμίζει ότι στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού, η ευρωπαϊκή διάσταση γίνεται ένα ενσωματωμένο χαρακτηριστικό που πλαισιώνει την πολιτική εντός των ευρωπαϊκών κρατών, ενώ παράλληλα τείνει να συνοψίζει ολόκληρη τη διαδικασία υιοθέτησης η οποία συνεπάγεται νέους κανόνες, διαδικασίες και πρακτικές (Dirzu 2011).

Η έννοια του εξευρωπαϊσμού αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1990 για την ερμηνεία και περιγραφή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, με βασική εστίαση στην προσαρμοστική ανταπόκριση των εθνικών συστημάτων στην ΕΕ. Ο εξευρωπαϊσμός στην απλούστερη μορφή του, αναφέρεται στον αντίκτυπο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στις πολιτικές και τις πρακτικές των κρατών μελών και στις διαδικασίες προσαρμογής των εγχώριων δομών στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση (Radelli, 2004).

Με βάση την κοινωνιολογική προσέγγιση ο εξευρωπαϊσμός αναφέρεται σε αξίες και κανόνες, ενώ η θεσμική προσέγγιση αναφέρεται στη νομική εφαρμογή και τα ορθολογικά κίνητρα που εξηγούν τη συμμόρφωση των εθνικών κρατών με τους υπερεθνικούς κανόνες. Σύμφωνα με τον Radelli (2004), ο εξευρωπαϊσμός αναφέρεται στην κατασκευή, τη διάχυση και τη θεσμοθέτηση των επίσημων και ανεπίσημων

κανόνων, διαδικασιών, παραδειγμάτων πολιτικής και κοινών πεποιθήσεων, που καθορίζονται για πρώτη φορά, εδραιώνονται στη διαδικασία της πολιτικής της ΕΕ και ενσωματώνονται στη λογική του εσωτερικού (εθνικού) λόγου, των πολιτικών δομών και των δημόσιων πολιτικών. Με τον ορισμό αυτόν αναδεικνύονται τρία ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Εξευρωπαϊσμού. «Πρώτον, ότι μπορεί να είναι το αποτέλεσμα διαφορετικών σταδίων και τύπων πολιτικής, από το στάδιο της διαμόρφωσης έως τα στάδια της εφαρμογής, θεσμοποίησης και διάχυσής της. Δεύτερον, ότι δεν αφορά μόνο σε τυπικές μορφές άσκησης πολιτικής (π.χ. νόμους), αλλά και σε άτυπες, όπως αξίες, ιδέες και πεποιθήσεις. Τρίτον, ότι αφορά στην επιρροή της πολιτικής της Ε.Ε. στα κράτη μέλη, διαδικασία που εμπεριέχει δύο στάδια: το στάδιο της διαμόρφωσης της πολιτικής στο επίπεδο της Ε.Ε. και το στάδιο της ενσωμάτωσής της στο εθνικό επίπεδο» (Φερόνας, 2007).

Σημαντικό είναι να αναφερθεί επίσης, ότι σύμφωνα με τον Φερόνα (2007), είναι χρήσιμη η διάκριση του όρου του εξευρωπαϊσμού με παρεμφερείς έννοιες, όπως αυτές της «εναρμόνισης» (harmonization), της «σύγκλισης» (convergence), της «ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης» (European integration) και της διαδικασίας διαμόρφωσης πολιτικής από την Ε.Ε. (EU policy-making). Ως προς τη σύγκλιση και την εναρμόνιση, ο Εξευρωπαϊσμός διαφέρει, καθώς αναφέρεται σε μια διαδικασία, ενώ οι άλλες δύο έννοιες αναφέρονται στα αποτελέσματα της διαδικασίας. Σε σχέση με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η οποία αποτελεί τη διαδικασία συγκρότησης και τη φύσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο εξευρωπαϊσμός ενδιαφέρεται κυρίως για το τι συμβαίνει από τη στιγμή που η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ήδη ένα διαμορφωμένο, πολυσύνθετο υπερεθνικό πολιτικό σύστημα.

Οι μορφές και οι μηχανισμοί του εξευρωπαϊσμού ποικίλλουν σε σχέση με τις πολιτικές και τα μέσα (Börzel & Risse, 2012), ενώ σύμφωνα με τους Bulmer and Radaelli (2004) συγκεκριμένες μορφές ευρωπαϊκής διακυβέρνησης συνδέονται με την άσκηση διαφορετικών τύπων πολιτικών και την παραγωγή διαφορετικών μηχανισμών Εξευρωπαϊσμού, όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 1.0.1 Μορφές ευρωπαϊκής διακυβέρνησης και μηχανισμοί Εξευρωπαϊσμού

ΜΟΡΦΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ	ΤΥΠΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ	ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΥ	ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΥ
Διακυβέρνηση με διαπραγμάτευση (governance by negotiation)	Όλοι οι τύποι πολιτικής	Όλες οι πολιτικές	Κάθετος με κατεύθυνση από κάτω προς τα πάνω	- Σύγκλιση απόψεων των κρατών μελών - Κανόνες ψηφοφορίας - Διαδικασίες μάθησης
Ιεραρχική διακυβέρνηση (governance by hierarchy)	«Θετική» ολοκλήρωση (positive integration)	ΟΝΕ, ΚΑΠ, περιβάλλον, κοινωνική πολιτική	Κάθετος με κατεύθυνση από πάνω προς τα κάτω	Θεσμική συμβατότητα (goodness of fit)
Ιεραρχική διακυβέρνηση (governance by hierarchy)	«Αρνητική» ολοκλήρωση (negative integration)	Εσωτερική αγορά, ελεύθερη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών	Οριζόντιος	Ρυθμιζόμενος ανταγωνισμός (regulatory competition)
Διακυβέρνηση με συντονισμό (facilitated coordination)	Συντονισμός πολιτικών (coordination)	Εξωτερική πολιτική, απασχόληση, κοινωνική ενσωμάτωση, συντάξεις κ.λπ.	Οριζόντιος	Μάθηση (learning)

ΚΕΦ.2 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΣΕΞΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

2.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

2.1.1 Οικογένεια

Το νοικοκυριό και η ανατροφή των παιδιών εξακολουθούν να θεωρούνται σε μεγάλο βαθμό ρόλο της γυναίκας. Περισσότεροι από τέσσερις στους δέκα Ευρωπαίους (44%) πιστεύουν ότι ο σημαντικότερος ρόλος μιας γυναίκας είναι να φροντίσει το σπίτι και την οικογένειά της. Επιπλέον, στο ένα τρίτο των κρατών μελών της ΕΕ το ποσοστό αυτό είναι ακόμη και 70% ή περισσότερο (European Commission, 2018).

Παρά τις διάφορες πολιτικές και μέτρα για την προώθηση της ισότητας των φύλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της, οι γυναίκες παραμένουν οι κύριοι φροντιστές των παιδιών και των ηλικιωμένων και οι κύριοι συνεισφέροντες στις οικιακές εργασίες. Το 73% των Ευρωπαίων δηλώνει ότι οι γυναίκες δαπανούν περισσότερο χρόνο από τους άνδρες για οικιακές εργασίες και δραστηριότητες φροντίδας. Αυτό είναι κυρίως εμφανές όταν οι ευθύνες φροντίδας είναι πιο έντονες: σε ζευγάρια με το μικρότερο παιδί κάτω των 7 ετών, οι γυναίκες περνούν κατά μέσο όρο 32 ώρες την εβδομάδα σε αμειβόμενη εργασία, αλλά 39 ώρες σε απλήρωτη εργασία, σε σύγκριση με άνδρες που εργάζονται 41 ώρες σε αμειβόμενη εργασία και 19 ώρες της μη αμειβόμενης εργασίας ανά εβδομάδα (Eurofound, 2016). Πράγματι, τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες αυξάνουν το μη αμειβόμενο ωράριο εργασίας τους όταν έχουν παιδιά, αλλά το μερίδιο της οικιακής εργασίας και φροντίδας απέχει πολύ από το να είναι το ίδιο ανάμεσα στα δύο φύλα.

Όπως αναφέρεται στην Έκθεση της Τέταρτης Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις Γυναίκες, οι γυναίκες συμβάλλουν σημαντικά στην ευημερία της οικογένειας και στην ανάπτυξη της κοινωνίας, γεγονός που εξακολουθεί να μην αναγνωρίζεται ή να θεωρείται απόλυτα σημαντικό. Πρέπει να αναγνωριστεί η κοινωνική σημασία της μητρότητας και του ρόλου των γονέων στην οικογένεια και στην ανατροφή των παιδιών, καθώς η ανατροφή των παιδιών απαιτεί την από κοινού ευθύνη των γονέων, των γυναικών και των ανδρών και της κοινωνίας στο σύνολό της. Η μητρότητα, η γονική μέριμνα και ο ρόλος των γυναικών στην αναπαραγωγή δεν πρέπει να αποτελούν βάση για διακρίσεις ούτε να περιορίζουν την πλήρη συμμετοχή των γυναικών στην κοινωνία. Θα πρέπει επίσης να αναγνωριστεί ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζουν

συχνά οι γυναίκες σε πολλές χώρες στη φροντίδα άλλων μελών της οικογένειάς τους (United Nations, 1995).

2.1.2 Εργασία

Στον επαγγελματικό τομέα το φαινόμενο του σεξισμού φαίνεται ότι συνεχίζει να λαμβάνει χώρα, τόσο ως προς τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες όσο και στην κατοχή διευθυντικών θέσεων. Η κοινωνική θεωρία ρόλων μπορεί να εξηγήσει το λόγο που υπάρχει ο επαγγελματικός σεξισμός. Ιστορικά η θέση των γυναικών ήταν στο σπίτι, ενώ οι άνδρες βρίσκονταν στο εργατικό δυναμικό. Αυτή η διαίρεση συνεπώς δημιούργησε προσδοκίες τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες στην κοινωνία και στα επαγγέλματα. Αυτές οι προσδοκίες με τη σειρά τους οδήγησαν σε στερεότυπα φύλου που παίζουν ρόλο στη διαμόρφωση του σεξισμού στο χώρο εργασίας, δηλαδή του επαγγελματικού σεξισμού (Πολίτης, 2006). Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, υπάρχουν τρία κοινά πρότυπα που σχετίζονται με τη θεωρία του κοινωνικού ρόλου που μπορεί να βοηθήσει στην εξήγηση της σχέσης μεταξύ της θεωρίας και του επαγγελματικού σεξισμού.

Τα τρία πρότυπα έχουν ως εξής (Kilmartin & Allison, 2007):

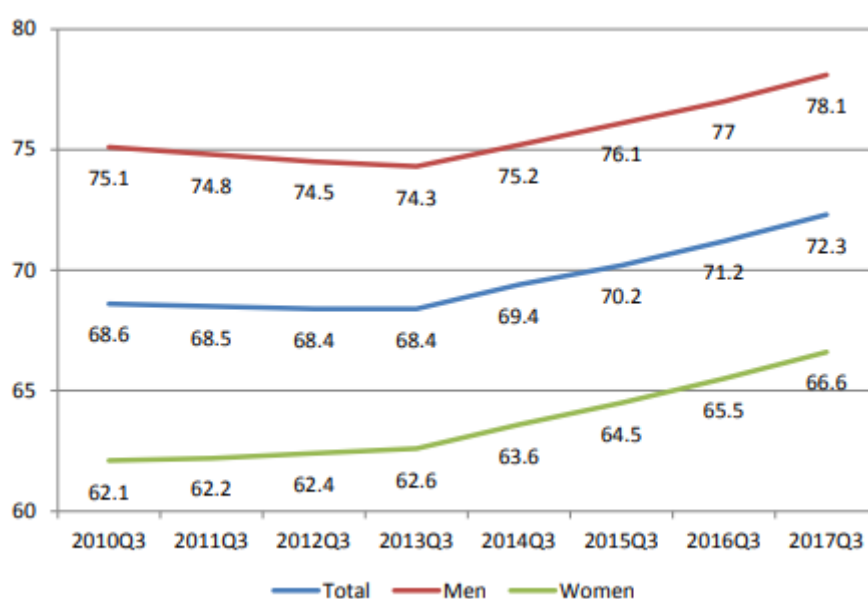
- ⇒ Οι γυναίκες τείνουν να αναλαμβάνουν περισσότερα οικιακά καθήκοντα,
- ⇒ Οι γυναίκες και οι άνδρες έχουν συχνά διαφορετικούς επαγγελματικούς ρόλους και,
- ⇒ Στα επαγγέλματα, οι γυναίκες έχουν συχνά χαμηλότερο καθεστώς – θέση.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το 2017, η γυναικεία απασχόληση εξακολούθησε να αυξάνεται αργά αλλά σταθερά και έφθασε στο 66,6% το τρίτο τρίμηνο. Παρά την πρόοδο αυτή, οι γυναίκες εξακολουθούν να απέχουν πολύ από την επίτευξη πλήρους οικονομικής ανεξαρτησίας. Σε σύγκριση με τους άνδρες, οι γυναίκες εξακολουθούν να τείνουν να απασχολούνται λιγότερο, να απασχολούνται σε χαμηλότερης αμοιβής τομείς, να εργάζονται κατά μέσο όρο 6 ώρες περισσότερο εβδομαδιαίως από ό, τι οι άνδρες συνολικά (αμειβόμενοι και μη), αλλά να έχουν λιγότερες ώρες πληρωμής (OECD, 2017). Από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει ότι μεταξύ των πιο συνηθισμένων επαγγελματικών κατηγοριών, οι γυναίκες στις χώρες της ΕΕ κυριαρχούν στις ακόλουθες κατηγορίες: πωλήτριες καταστημάτων, καθαρίστριες, εργαζόμενες προσωπικής φροντίδας, δασκάλες και γραμματείς προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα επαγγέλματα στον τομέα της υγειονομικής

περίθαλψης, του δικαίου και του ανθρώπινου δυναμικού είναι παραδείγματα επαγγελμάτων υψηλότερου επιπέδου στα οποία η παρουσία των γυναικών έχει αυξηθεί σημαντικά. Από την άλλη πλευρά, το ποσοστό των γυναικών σε άλλα επαγγέλματα, όπως οι μηχανικοί ή οι επαγγελματίες των ΤΠΕ, παραμένει χαμηλό (European Commission, 2018).

Η έκθεση EIGE καταδεικνύει επίσης, ότι οι ευκαιρίες απασχόλησης των γυναικών που αποφοιτούν από τα αρσενικά κυριαρχούμενα πεδία εκπαίδευσης είναι σημαντικά χαμηλότερα από εκείνα των ανδρών. Το 2014, το ποσοστό απασχόλησης των αποφοίτων γυναικών στην επιστήμη, την τεχνολογία, τη μηχανική και τα μαθηματικά σε τριτοβάθμιο επίπεδο ήταν 76% στην ΕΕ. Αυτό είναι περισσότερο από 10 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από το ποσοστό απασχόλησης ανδρών με τα ίδια προσόντα και 3 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από το μέσο ποσοστό απασχόλησης των γυναικών με τριτοβάθμια εκπαίδευση (EIGE, 2017).

Σχήμα 1 Τάσεις της ΕΕ-28 για τα ποσοστά απασχόλησης, 20-64, ανά φύλο

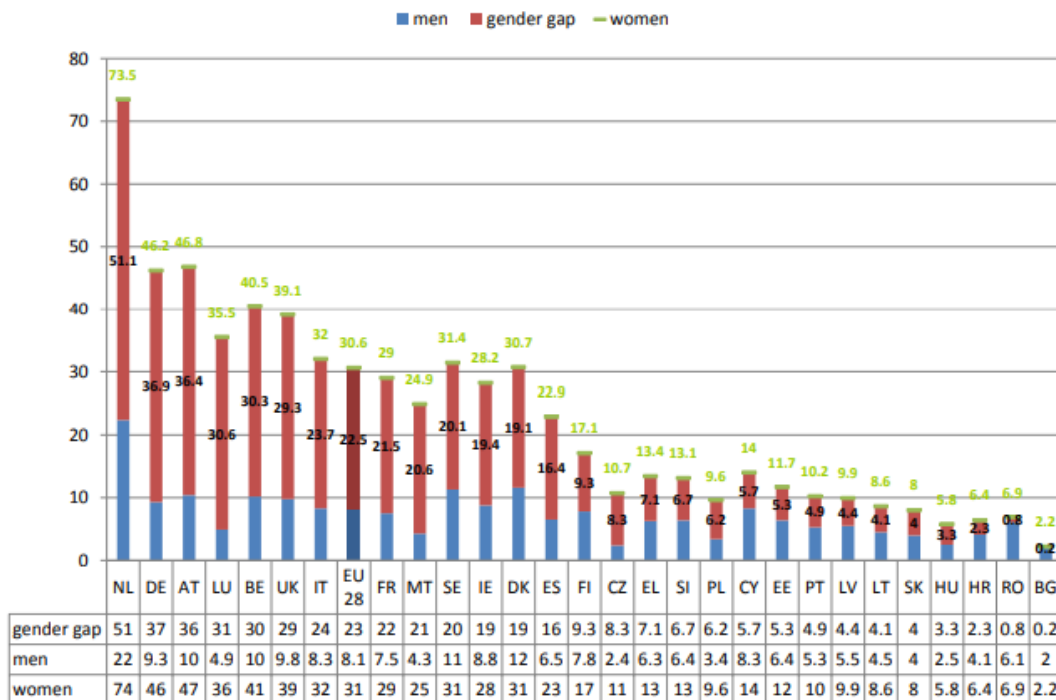
Πηγή: Eurostat, Labour Force Survey

Το χάσμα των φύλων στην απασχόληση είναι ο βασικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων για την ισότητα των φύλων. Το χάσμα στην απασχόληση είναι ιδιαίτερα υψηλό για τις μητέρες και τις γυναίκες με ευθύνες φροντίδας. Το 2016, περισσότερο από το 19% των ανενεργών γυναικών της ΕΕ ήταν ανενεργές λόγω της φροντίδας των παιδιών ή των

ανίκανων ενηλίκων. Κατά μέσο όρο, το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών με παιδιά κάτω των 6 ετών είναι κατά 9 ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο από το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών χωρίς παιδιά και σε ορισμένες χώρες η διαφορά αυτή υπερβαίνει τις 30 ποσοστιαίες μονάδες (European Commission, 2018).

Το ποσοστό των γυναικών που εργάζονται με μερική απασχόληση, το οποίο αποτελεί δευτερεύοντα δείκτη κοινωνικής κατάταξης για την ισότητα των φύλων, παραμένει σταθερό σε περίπου 30%, σε σύγκριση με 8% για τους άνδρες, αν και παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στις χώρες της ΕΕ. Η μερική απασχόληση είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην υπάρχουσα διαφορά στις αμοιβές των δύο φύλων, παρεμποδίζοντας έτσι την ισότιμη οικονομική ανεξαρτησία (OECD, 2017). Στα κράτη μέλη με σχετικά χαμηλή ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και με χαμηλή κουλτούρα μερικής απασχόλησης, οι γυναίκες με υψηλό δυναμικό κερδοφορίας, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας και τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών τείνουν να είναι συνολικά χαμηλά (κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ). Σε χώρες με ευρύτερη κουλτούρα ευέλικτων εργασιακών ρυθμίσεων, όπως οι Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών είναι υψηλότερα (πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ). Η εργασία μερικής απασχόλησης συνδέεται επίσης με εξασθενημένες ευκαιρίες σταδιοδρομίας και εξασθενημένη κοινωνική προστασία, όπως τα επιδόματα ανεργίας ή οι συντάξεις (European Commission, 2018).

Σχήμα 2. Ποσοστά μερικής απασχόλησης στη συνολική απασχόληση ανά φύλο, 20-64 ετών, ανά κράτος μέλος, 2017

Πηγή: Eurostat, Labour Force Survey

Σημαντικό είναι να αναφερθεί επίσης, ότι οι γυναίκες στην ΕΕ κερδίζουν κατά μέσο όρο 16% λιγότερο ανά ώρα σε σχέση με τους άνδρες. Παρατηρείται σημαντική ετερογένεια μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ: το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των δύο φύλων κυμαίνεται από 5,2% στη Ρουμανία έως 25,3% στην Εσθονία, γεγονός που υποδηλώνει επίσης τις μισθολογικές διαφορές μεταξύ των φύλων. Οι μελέτες σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν το χάσμα των αμοιβών μεταξύ των δύο φύλων δείχνουν ότι μεγάλο μέρος της διαφοράς των αμοιβών δεν μπορεί να αποδοθεί στις διαφορές των μέσων χαρακτηριστικών ανδρών και γυναικών που εργάζονται, όπως: ηλικία, μόρφωση, απασχόληση, βιομηχανοποίηση, μερική ή προσωρινή απασχόληση, το μέγεθος της επιχείρησης ή την απασχόληση σε ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα.

Το «ανεξήγητο» χάσμα αμοιβών μεταξύ των φύλων είναι πιθανό να περιλαμβάνει διακρίσεις όσον αφορά την πρόσληψη, την εξέλιξη της σταδιοδρομίας και τις ευκαιρίες στην αγορά εργασίας. Για παράδειγμα, μια πρόσφατη έρευνα που διεξήχθη στην Ιρλανδία έδειξε ότι οι γυναίκες είναι βιώνουν σχεδόν διπλάσιες ανισότητες στην εργασία, όσον αφορά την αμοιβή και την προώθηση (ESRI, 2017), ενώ έρευνα του EIGE δείχνει ότι οι γυναίκες τείνουν να αποκτούν λιγότερο

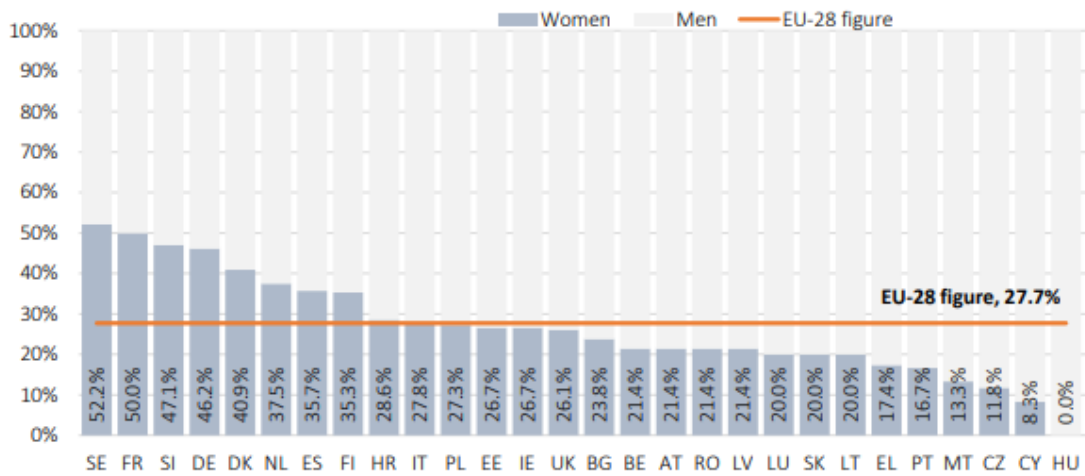
προκλητικές θέσεις και να τους προσφέρονται λιγότερες ευκαιρίες για επαγγελματική εξέλιξη. Το χάσμα μεταξύ των φύλων στα επιδόματα είναι το μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ των διαφορετικών πηγών αμοιβών, τόσο από την άποψη του ποσοστού των γυναικών και των ανδρών που τα λαμβάνουν όσο και από τη γενναιοδωρία των επιδομάτων (EIGE, 2017).

2.1.3 Πολιτική

Σε όλο τον κόσμο, οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται στην πολιτική. Μολονότι οι αριθμοί διπλασιάστηκαν τα τελευταία 20 χρόνια, μόνο το 23,6% όλων των βουλευτών παγκοσμίως είναι γυναίκες (IDEA, 2017). Η κατάσταση αυτή φαίνεται ελαφρώς καλύτερη στην ΕΕ. Οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν σήμερα το 36,1% των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ποσοστό που είναι ελαφρώς χαμηλότερο σε σχέση με το ανώτατο όριο του 37,3% που επιτεύχθηκε στα τέλη του 2016. Σε όλες τις χώρες εκτός από τη Φινλανδία (61,5% γυναίκες), η πλειοψηφία των μελών (άνω του 60%) είναι άνδρες. Επιπλέον, οι γυναίκες αντιπροσώπευαν μόνο το 16,9% των ηγετών των μεγάλων πολιτικών κομμάτων (European Commission, 2018).

Το ποσοστό των γυναικών μεταξύ των ανώτερων υπουργών στις εθνικές κυβερνήσεις σε όλη την ΕΕ ήταν 27,7% το Νοέμβριο του 2017, ελαφρώς χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό στα εθνικά κοινοβούλια (29,3%). Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι οι γυναίκες αντιπροσώπευαν λιγότερο από το 10% των κυβερνητικών μελών στην Κύπρο και απουσίαζαν από την ουγγρική κυβέρνηση (σχήμα 3). Η ανάλυση του είδους του χαρτοφυλακίου που διατέθηκε στους ανώτερους υπουργούς δείχνει επίσης σαφή διαχωρισμό ως προς το φύλο. Ενώ στους άνδρες συνήθως αποδίδονται υπουργεία με υψηλό προφίλ, όπως οι εξωτερικές και εσωτερικές υποθέσεις, η άμυνα και η δικαιοσύνη, η χρηματοδότηση και η βιομηχανία, οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να λάβουν κοινωνικοπολιτιστικά υπουργεία, όπως η υγεία, η εκπαίδευση ή οι κοινωνικές υποθέσεις (European Commission, 2018).

Σχήμα 3 Ποσοστό γυναικών και ανδρών στις κυβερνήσεις (ανώτεροι υπουργοί), Νοέμβριος 2017

Πηγή: EIGE Gender Statistics Database

Παρά την επίμονη υποεκπροσώπηση των γυναικών στη λήψη αποφάσεων στην πολιτική, οι Ευρωπαίοι υποστηρίζουν μια δικαιότερη κατανομή της εξουσίας. Σύμφωνα με την τελευταία Ειδική Έρευνα του Ευρωβαρόμετρου για την Ισότητα των Φύλων, το 70% των Ευρωπαίων τάσσεται υπέρ νομικών μέτρων για τη διασφάλιση της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών στην πολιτική και το 86% πιστεύει ότι μπορούν να εκπροσωπούνται από γυναίκες πολιτικούς. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (54%) πιστεύει ότι πρέπει να υπάρχουν περισσότερες γυναίκες στις θέσεις λήψης πολιτικών αποφάσεων. Ωστόσο, τα στερεότυπα των φύλων εξακολουθούν να παραμένουν εξηγώντας τον χαμηλό αριθμό γυναικών στην πολιτική. Τουλάχιστον το 35% των Ευρωπαίων πιστεύει ότι οι άνδρες είναι πιο φιλόδοξοι από τις γυναίκες και το 34% πιστεύει ότι οι γυναίκες ενδιαφέρονται λιγότερο από τους άνδρες για θέσεις ευθύνης στην πολιτική (Special Eurobarometer 465, 2017).

2.1.4 Ο σεξιστικός λόγος

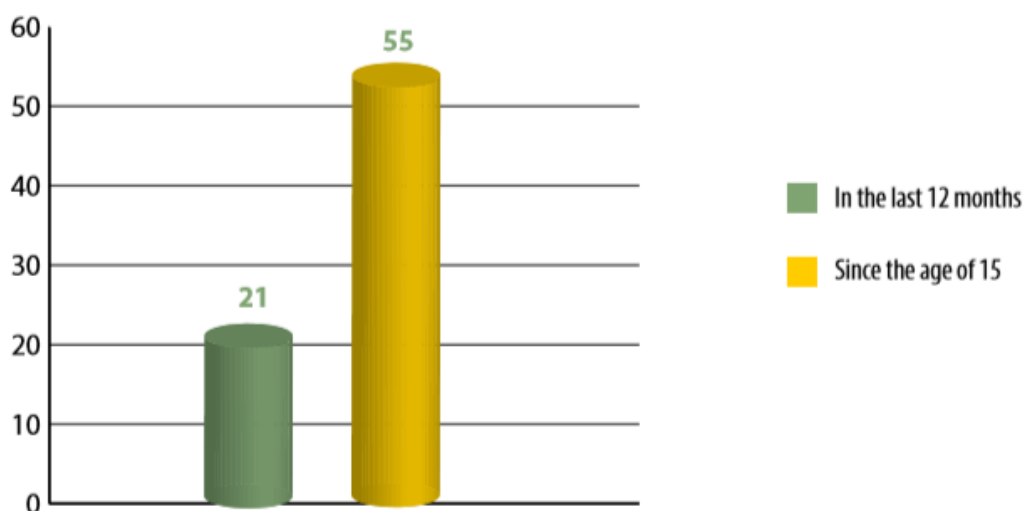
Ο σεξιστικός λόγος στην Ευρώπη λαμβάνει χώρα σε όλες τις μορφές κοινωνικής αλληλεπίδρασης: στο σχολείο, στην οικογένεια, στους κοινωνικούς κύκλους, στο δημόσιο χώρο, στην εργασία, μέσω μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ιστοσελίδων και (κοινωνικών) μέσων. Παρόλο που έχει λάβει μια νέα διάσταση μέσω του Διαδικτύου, οι ρίζες του σεξιστικού λόγου προηγήθηκαν της τεχνολογίας και συνδέονται θεμελιωδώς με τις επίμονες άνισες σχέσεις εξουσίας μεταξύ γυναικών και ανδρών. Ο σεξιστικός λόγος είναι μια μορφή βίας κατά των γυναικών και των

κοριτσιών που διαιωνίζει και επιδεινώνει την ανισότητα των φύλων (Council of Europe, 2016).

Η σεξιστική ομιλία μίσους είναι μία από τις εκφράσεις του σεξισμού, που μπορεί να οριστεί ως οποιαδήποτε υπόνοια, πίστη, ισχυρισμός, χειρονομία ή πράξη που αποσκοπεί στην έκφραση περιφρόνησης προς ένα άτομο, βασισμένη στο φύλο, ενώ περιλαμβάνει εκφράσεις που εξαπλώνονται, υποκινούν, προωθούν ή δικαιολογούν το μίσος που βασίζεται στο φύλο. Η πραγματική έκταση του σεξιστικού λόγου του μίσους αποκρύπτεται εν μέρει από το γεγονός ότι πολλές γυναίκες δεν το αναφέρουν. Ένα παράδειγμα του σεξιστικού λόγου είναι οι βίαιες και σεξουαλικές απειλές θανάτου, βιασμού και βίας, τα προσβλητικά σχόλια για την εμφάνιση, τη σεξουαλικότητα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή τους ρόλους των φύλων, αλλά και ψεύτικα συγχαρητήρια ή υποτιθέμενα αστεία, που χρησιμοποιούν το χιούμορ για να ταπεινώσουν και να γελοιοποιήσουν τον στόχο (Council of Europe, 2016).

Σχήμα 4 επικράτηση της σεξουαλικής παρενόχλησης στις γυναίκες (% , Ευρωπαϊκή Ένωση, 2014)

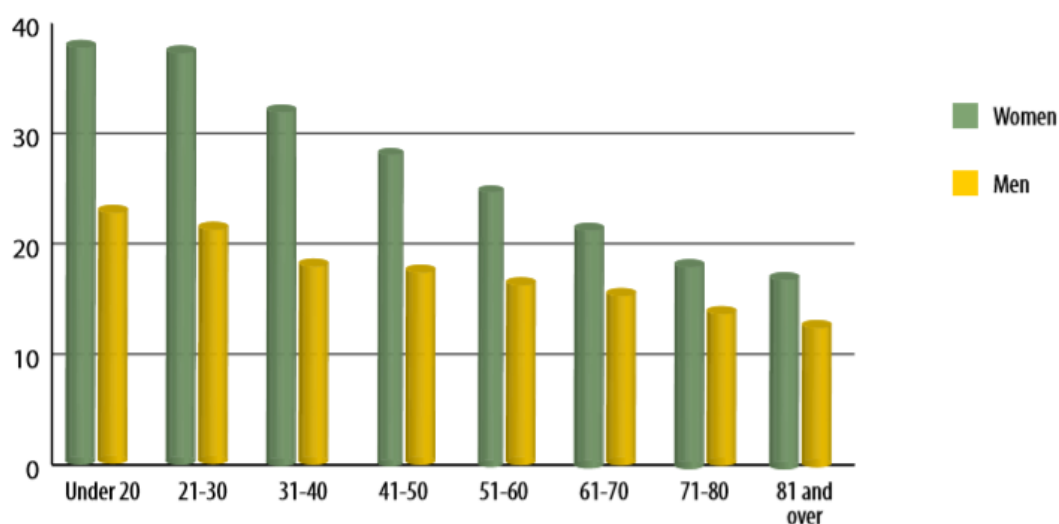

Πολλαπλοί παράγοντες συμβάλλουν στον σεξιστικό λόγο, συμπεριλαμβανομένης της επικράτησης των πατριαρχικών κοινωνιών, της διάδοσης υποτιμητικών μηνυμάτων για τις γυναίκες ή τα κορίτσια, των βίαιων και υπερσεξουαλικών εικόνων, κυρίως στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και των προσδοκιών σχετικά με τη σεξουαλικότητα και τον ρόλο των γυναικών και των ανδρών στην κοινωνία. Οι ανισότητες των φύλων στον τομέα των μέσων ενημέρωσης αποτελούν επίσης μέρος του προβλήματος. Το 2015, οι γυναίκες αποτελούσαν το 25% των ανθρώπων στις ειδήσεις. Αυτό δείχνει ότι οι

γυναίκες υποεκπροσωπούνται σοβαρά στα μέσα ενημέρωσης, οι οποίες συχνά παρουσιάζουν μηνύματα και εικόνες γυναικών και ανδρών που ενισχύουν τα στερεότυπα των φύλων. Τα κοινωνικά μέσα, η εκπαίδευση, τα παιχνίδια, οι οικογενειακοί και κοινωνικοί κύκλοι, καθώς και η τέχνη (κινηματογράφος, μουσική, βίντεο, βιβλία) επηρεάζονται από τους υπάρχοντες κοινωνικούς και πολιτιστικούς κανόνες. Επομένως, τείνουν να διαιωρίζουν τα στερεότυπα των φύλων και να συμβάλλουν στην εμμονή του σεξιστικού λόγου (Council of Europe, 2016).

Ορισμένες ομάδες γυναικών είναι περισσότερο στοχευμένες από τον σεξιστικό λόγο, αλλά κάθε γυναίκα και κορίτσι είναι ένας πιθανός στόχος. Οι νεαρές γυναίκες θεωρούνται ιδιαίτεροι στόχοι της σεξιστικού λόγου, καθώς το βιώνουν σε διάφορα περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένου του δημόσιου χώρου, των σχολείων ή των δημόσιων συγκοινωνιών.

Σχήμα 5 Εμπειρίες του σεξισμού ανά φύλο και ηλικία (% , Κοινωνική Έρευνα της ΕΕ, 2012)

2.1.5 MME

Η εικόνα της γυναίκας και ο ρόλος που παίζουν οι γυναίκες στα μέσα μαζικής ενημέρωσης επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τα υπάρχοντα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα, συμπεριλαμβανομένων των στερεοτύπων φύλου. Σε μια εποχή που τα οπτικά μέσα επικοινωνίας υπερισχύουν, οι στερεότυπες εικόνες γυναικών και ανδρών που κυκλοφορούν από τα μέσα ενημέρωσης μπορούν να υπονομεύσουν την πρόοδο που έχει μέχρι τώρα σημειωθεί στην ισότητα των φύλων. Ταυτόχρονα, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποτελούν πηγή εξουσίας και επιρροής στην προώθηση των

κοινωνικών αξιών και στη διαμόρφωση απόψεων, ενώ έχουν σημαντικό αντίκτυπο στο πώς αντιλαμβάνονται και εξελίσσονται οι κοινωνικοί και πολιτιστικοί κανόνες που σχετίζονται με τις γυναίκες και το φύλο. Οι απεικονίσεις γυναικών και ανδρών που είναι ουδέτερες φύλου μπορούν να αποτελέσουν βασικό παράγοντα για την προώθηση και την ενίσχυση της κοινωνικής ευαισθητοποίησης όσον αφορά την ισότητα των φύλων, αλλά και για την πρόληψη και την εξάλειψη των διακρίσεων λόγω φύλου (Council of Europe Gender Equality Strategy, 2017).

Διάφορες μελέτες σχετικά με τα στερεότυπα φύλου στις διαφημίσεις δείχνουν ότι παρόλο που ο κλάδος της διαφήμισης μεταβάλλεται σιγά-σιγά προς το καλύτερο, το μάρκετινγκ συνεχίζει να στοχεύει συγκεκριμένα προϊόντα βάσει των παραδοσιακών ρόλων των φύλων. Οι γυναίκες συνεχίζουν να διαφημίζουν προϊόντα υγιεινής και καθαρισμού, ενώ οι άνδρες λαμβάνουν διαφημίσεις για τράπεζες, πιστωτικές κάρτες, κατοικίες, αυτοκίνητα και σημαντικές χρηματοοικονομικές επενδύσεις. Φέτος, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής συνεργάστηκαν με την Unilever και άλλους ηγέτες της βιομηχανίας, όπως Facebook, Google, Mars και Microsoft για να ξεκινήσουν τη Συμμαχία Unstereotype. Στόχος αυτής της παγκόσμιας εκστρατείας είναι να τερματίσει τις στερεότυπες και σεξιστικές απεικονίσεις του φύλου στη διαφήμιση. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης καμπάνιας, η Unilever ανέλαβε επίσης έρευνα για το φύλο στη διαφήμιση. Διαπίστωσε ότι μόνο το 3% της διαφήμισης δείχνει τις γυναίκες ως ηγέτες και μόνο το 2% τις παρουσιάζει ως έξυπνες (García Beaudoux, 2017).

2.2 ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ

Η έμφυλη βία και ρατσισμός αποτελεί εξ' ορισμού, τον αποκλεισμό και την άνιση μεταχείριση των δυο φύλων –ιδίως των γυναικών, εξαιτίας της πεποίθησης ότι το ένα φύλο είναι ανώτερο ή ισχυρότερο του άλλου. Βασικό χαρακτηριστικό της έμφυλης βίας είναι πως περιλαμβάνει δυο επιμέρους ορολογίες –εξαιτίας του γεγονότος ότι η έμφυλη βία διαδραματίζεται κυρίως ως προς το πρόσωπο των γυναικών (Πανταζής & Δεληγιάννη, 2008). Οι ορολογίες αυτές είναι ο σεξισμός και η μισογυνία. Η έμφυλη βία στη γενικότερη διάστασή της, αποτελεί την ιστορικό- κοινωνική συνέπεια των λανθασμένων πεποιθήσεων και αντιλήψεων περί των δυο φύλων και των ρόλων αυτών, καθώς ο όρος είναι σχετικά σύγχρονος και επήλθε μετά την έλευση των πρώτων επαναστάσεων των γυναικών για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους (Συκιάτου, 2009). Η ορολογία της έμφυλης βίας σύμφωνα με τη Συκιάτου (2009), αναφέρεται στη ψυχολογική και σωματική κακοποίηση και την άσκηση κάθε μορφής επιθετικής συμπεριφοράς από το ένα φύλο στο άλλο για την επιβολή της εξουσίας του πρώτου.

Η έμφυλη βία μπορεί να λάβει πολλές μορφές, όπως η σωματική, η σεξουαλική και η ψυχολογική βία (Ιωαννίδου, 1999). Η σωματική βία από το μέρος των ανδρών προς το μέρος των γυναικών επιτελείται πολύ συχνά εντός του ενδοοικογενειακού πλαισίου. Στην ενδοοικογενειακή βία, η σωματική βία μπορεί να κάνει την εμφάνισή της με ένα χαστούκι στο πρόσωπο, ενώ έχει την δυνατότητα να καταλήξει και σε προμελετημένη ανθρωποκτονία. Η λεκτική βία κάνει την εμφάνισή της με λεκτικές υβρίσεις, λεκτικό εξευτελισμό και φωνές, ενώ η ψυχολογική βία εμφανίζεται μέσω της ταπείνωσης και των ψυχολογικών βλαβών, στα πλαίσια του έμφυλου ρατσισμού και βίας (Πανταζής & Δεληγιάννη, 2008).

Η σεξουαλική βία των γυναικών εκ μέρους των ανδρών συνιστά ένα από τα πιο συχνά φαινόμενα έμφυλης βίας που παρατηρούνται σε διεθνές επίπεδο και σε όλους τους πολιτισμούς και κοινωνίες. Μπορεί να λάβει πολλές μορφές και να διεξαχθεί σε διαφορετικές καταστάσεις και πλαίσια (Συκιάτου, 2009). Στην παγκόσμια έκθεση της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας για τη Βία και την Υγεία, αναφέρονται οι ακόλουθοι τρόποι με τους οποίους μπορεί να λάβει χώρα η σεξουαλική βία κατά των γυναικών, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 2.1 Μορφές σεξουαλικής βίας κατά του γυναικείου φύλου

Μορφές σεξουαλικής βίας κατά των γυναικών
1) Συστηματικός βιασμός κατά τη διάρκεια ένοπλων συγκρούσεων
2) Βιασμός ή σεξουαλική κακοποίηση εντός των ενδοοικογενειακών πλαισίων
3) Βιασμός από άγνωστα πρόσωπα
4) Εκπόρνευση γυναικών και σεξουαλική κακοποίηση
5) Σεξουαλική παρενόχληση
6) Καταναγκαστικός γάμος με στόχο τη σεξουαλική συνεύρεση
7) Η άρνηση του δικαιώματος χρήσης αντισύλληψης ή η λήψη άλλων μέτρων προστασίας από τις σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες
8) Καταναγκαστική έκτρωση
9) Βίαιες πράξεις κατά της σεξουαλικής ακεραιότητας των γυναικών, συμπεριλαμβανομένου του ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων και της υποχρεωτικής επιθεώρησης της παρθενίας

Όπως αναφέρει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών είναι μια από τις πιο διαδεδομένες και καταστροφικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά τον κόσμο. Πραγματοποιείται καθημερινά, ανεξάρτητα από το κοινωνικό υπόβαθρο, είτε στο σπίτι, στο χώρο εργασίας, στο σχολείο, στο δρόμο, στο παιχνίδι του αθλητισμού ή στο διαδίκτυο. Η εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών αποτελεί ένα πρώτο βήμα προς την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια και βρίσκεται στο επίκεντρο της Ατζέντας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του 2030 (European Commission, 2018). Σύμφωνα με τη μελέτη του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τη βία κατά των γυναικών (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014):

- Μια στις τρεις γυναίκες στην Ευρώπη έχει βιώσει σωματική και / ή σεξουαλική βία από την ηλικία των 15 ετών
- 75% των γυναικών σε ειδικευμένα επαγγέλματα έχουν πέσει θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης, όπως και το 61% των γυναικών που απασχολούνται στον τομέα των υπηρεσιών
- Το 55% των γυναικών στην ΕΕ έχουν υποστεί σεξουαλική παρενόχληση
- Το 20% των νέων γυναικών (ηλικίας 18-29 ετών) στην ΕΕ-28 έχουν υποστεί παρενόχληση στον κυβερνοχώρο. Μια στις δέκα γυναίκες έχει υποστεί σεξουαλική παρενόχληση ή παρακολουθείται μέσω νέων τεχνολογιών

- Το 80% των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στην ΕΕ είναι γυναίκες.

Το 2017, η Eurostat δημοσίευσε στατιστικά στοιχεία για το έγκλημα για το 2015 βάσει κοινής συλλογής δεδομένων από την Eurostat και το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, τα περισσότερα θύματα σεξουαλικής βίας (85,8%) στην ΕΕ είναι γυναίκες, ενώ οι περισσότεροι ύποπτοι (96,5%) και οι παραβάτες (98,3% των καταδικασθέντων) είναι άνδρες. Τα στοιχεία για τον βιασμό παρουσιάζουν αύξηση κατά 47,0% μεταξύ 2008 και 2015. Η παρατηρούμενη αύξηση των αριθμών της ΕΕ για τον βιασμό επηρεάζεται ιδιαίτερα από τα στοιχεία για την Αγγλία και την Ουαλία (+173% μεταξύ 2008 και 2015) (Eurostat, 2017).

Το Νοέμβριο του 2017, το EIGE (European Institute for Gender Equality) δημοσίευσε τον «Δείκτη Ισότητας των Φύλων 2017: πλαίσιο μέτρησης της βίας κατά των γυναικών», με σκοπό να βοηθήσει τα κράτη μέλη να αξιολογήσουν την έκταση και τη φύση της βίας κατά των γυναικών και να επιτρέψουν την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της θεσμικής αντίδρασης στην έμφυλη βία. Το νέο πλαίσιο μέτρησης φωτίζει το φάσμα της βίας κατά των γυναικών, η οποία κυμαίνεται από την παρενόχληση μέχρι το θάνατο. Βοηθά επίσης στη μέτρηση των μορφών βίας, όπως η ενδοοικογενειακή βία, η σεξουαλική επίθεση, ο βιασμός και η εμπορία ανθρώπων. Τρεις πτυχές της βίας μετριοούνται: επικράτηση, σοβαρότητα και αποκάλυψη της βίας κατά των γυναικών. Σε μια κλίμακα από 1 έως 100, το 1 αντιπροσωπεύει μια κατάσταση όπου η βία είναι ανύπαρκτη και το 100 αντιπροσωπεύει μια κατάσταση όπου η βία κατά των γυναικών είναι εξαιρετικά κοινή, πολύ σοβαρή και δεν αποκαλύπτεται. Η βαθμολογία της ΕΕ είναι 27,5 στα 100 (όσο υψηλότερη είναι η βαθμολογία, τόσο χειρότερη είναι η κατάσταση), γεγονός που δείχνει ότι το φαινόμενο είναι επικρατούμενο, σοβαρό και ανεπαρκές. Οι εθνικές βαθμολογίες κυμαίνονται από 22,1 στην Πολωνία έως 44,2 στη Βουλγαρία. Το υψηλό ποσοστό στη Βουλγαρία οφείλεται κυρίως στο ποσοστό μη αποκάλυψης βίας, το οποίο είναι περισσότερο από τριπλάσιο του μέσου όρου της ΕΕ (48,6 και 14,3 αντίστοιχα) (European Commission, 2018).

Κλείνοντας την παρούσα ενότητα είναι σημαντικό να αναφέρουμε μια νέα μορφή έμφυλης βίας, που έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις τα τελευταία χρόνια. Αυτή είναι η βία στον κυβερνοχώρο κατά των γυναικών και των κοριτσιών, που κυμαίνονται από

την καταδίωξη, τον εκφοβισμό και την παρενόχληση μέχρι τη ρητορική μίσους, που συχνά διαμορφώνεται από σεξιστικές συμπεριφορές στα κοινωνικά και παραδοσιακά μέσα. Οι δημοσιογράφοι, οι μπλόγκερ και οι ακτιβιστές είναι συχνά θύματα βίας, ενώ οι υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων λαμβάνουν πιο συχνά επιθέσεις όταν είναι γυναίκες (Council of Europe, 2016). Η δημοσίευση του EIGE για το 2017 σχετικά με τη βία του κυβερνοχώρου κατά των γυναικών και των κοριτσιών διαπίστωσε ότι η διαδικτυακή βία δεν διαφέρει απαραίτητα από τη βία που βιώνει ο «πραγματικός κόσμος», αλλά είναι μάλλον μια συνέχεια αυτής (European Commission, 2018). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε δράση για την αντιμετώπιση της τρέχουσας έλλειψης έρευνας και δεδομένων για την ποσοτικοποίηση του επιπολασμού της κυβερνοεγκληματικής βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών σε επίπεδο ΕΕ (Cyber violence against women and girls, 2017). Ενώ η πρωτοβουλία αυτή, που υιοθετήθηκε το 2016, σημείωσε κάποια πρόοδο, οι προκλήσεις εξακολουθούν να υπάρχουν.

2.3 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΣΕΞΙΣΜΟΥ

Το φαινόμενο του σεξισμού επιφέρει αναρίθμητες κοινωνικές και συλλογικές συνέπειες και συνιστά μια αφορμή για την άνοδο αναρίθμητων αρνητικών φαινομένων, όπως είναι αυτό της πατριαρχίας (Πολίτης, 2006), της γυναικοκρατίας και της φαλλοκρατίας, του ρατσισμού, των προκαταλήψεων, των διακρίσεων (Συκιάτου, 2009), της κακομεταχείρισης των ατόμων –ιδίως των γυναικών, της βίας, της φυλετικής διάκρισης, της κοινωνικής απομόνωσης, της συναισθηματικής κακοποίησης (και όχι μόνο) και τέλος, της απρεπούς συμπεριφοράς προς τα δυο φύλα, μεταξύ άλλων (Πανταζής & Δεληγιάννη, 2008).

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Πανταζή & Δεληγιάννη (2008), αυτές οι έννοιες μπορούν να ενισχυθούν από άνισες συνθήκες στα σχολεία και στην κοινωνία, εμποδίζοντας την κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική συμμετοχή και ευκαιρίες των γυναικών και των ανδρών, συμπεριλαμβανομένης της πιθανότητας άνισης και καταχρηστικής προσωπικής και επαγγελματικής σχέσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής κακοποίησης, της σεξουαλικής παρενόχλησης και της βίας και τον έλεγχο εντός των επαγγελματικών σχέσεων.

Το φαινόμενο του σεξισμού πέραν των κοινωνικών και συλλογικών συνεπειών, έχει και ατομικές συνέπειες. Πρωτίστως, η ψυχική υγεία του ατόμου κλονίζεται και οι σεξιστικές εμπειρίες οδηγούν σε πολλές αρνητικές καταστάσεις για την ψυχική και σωματική υγεία και την ευημερία των γυναικών και των ανδρών. Στα σχολεία, οι νέες γυναίκες και τα κορίτσια που είναι στόχοι του σεξισμού και της σεξιστικής βίας μπορεί να χάσουν την αυτοεκτίμηση και να αισθάνονται ντροπή για τον εαυτό τους. Μπορεί να αισθάνονται ανίσχυρες, φοβισμένες και θυμωμένες, αλλά μπορεί και να εσωτερικοποιήσουν το θυμό τους διότι έχουν διδαχθεί ότι το συναίσθημα του θυμού δεν αρμόζει σε μια γυναίκα (Μπαρμπαλιού, 2017).

Αυτά τα οδυνηρά συναισθήματα σύμφωνα με τη Μπαρμπαλιού (2017), μπορεί να οδηγήσουν σε μια σειρά από προβλήματα. Ο εσωτερικός θυμός μπορεί να οδηγήσει σε κατάθλιψη και άλλα προβλήματα ψυχικής υγείας και σε αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές, όπως διαταραχές διατροφής, κατάχρηση ναρκωτικών και οινόπνευματος και αυτοτραυματισμός. Οι πρώτες εμπειρίες του σεξισμού και της σεξιστικής βίας μπορούν να οδηγήσουν σε έναν κύκλο βίας, καθώς οι γυναίκες και τα κορίτσια μαθαίνουν να υποτιμούν τον εαυτό τους και την αξία τους. Σύμφωνα με τον Πολίτη (2006), οι αυστηροί ρόλοι των φύλων που απορρέουν από τα σεξισμό μπορούν

επίσης να προκαλέσουν σοβαρές και εκτεταμένες συνέπειες για τους άνδρες και τα αγόρια, όπως είναι η κλονισμένη αυτοπεποίθησή τους και η ικανότητά τους να σχηματίζουν υγιείς ισότιμες στενές σχέσεις, καθώς και δυσκολίες στην ανάπτυξη συνεργατικών και κοινωνικών σχέσεων.

Επιπρόσθετα, σε ατομικό επίπεδο ο σεξισμός επιφέρει ένα σύνολο ψυχικών βλαβών στο άτομο, οι οποίες βλάβες συχνά καθιστούν ανίκανο το άτομο να συμμετάσχει επαρκώς σε επαγγελματικές, εκπαιδευτικές ή κοινωνικές διαδικασίες, ενώ ταυτόχρονα ο σεξισμός επιφέρει τον αποκλεισμό του ατόμου από τους ανωτέρω και παραπάνω τομείς – ιδίως του πολιτικού, με αποτέλεσμα το άτομο να μην απολαμβάνει τα αναφαίρετα και θεμελιώδη δικαιώματά του (Buttler, 2009).

ΚΕΦ. 3 Η ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

3.1 Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΑΤΖΕΝΤΑ

Η ισότητα των φύλων σημαίνει ίση προβολή, ενδυνάμωση, ευθύνη και συμμετοχή γυναικών και ανδρών σε όλους τους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής, καθώς και ισότιμη πρόσβαση και διανομή πόρων μεταξύ τους. Η ισότητα των φύλων αποσκοπεί στην αλλαγή των δομών στην κοινωνία, οι οποίες συμβάλλουν στη διατήρηση των ανισοτήτων σχέσεων εξουσίας μεταξύ γυναικών και ανδρών. Η επίτευξη αυτού του στόχου έχει κεντρική σημασία για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη λειτουργία της δημοκρατίας, τον σεβασμό του κράτους δικαίου και την οικονομική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα (Council of Europe, 2018).

Η πραγματοποίηση της de facto ισότητας μεταξύ των γυναικών και των ανδρών βρίσκεται εδώ και δεκαετίες στην ατζέντα πολλών διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου νομικού και πολιτικού πλαισίου. Ωστόσο, παρά τη βελτίωση του νομικού καθεστώτος των γυναικών στην Ευρώπη, η αποτελεσματική ισότητα απέχει πολύ από την πραγματικότητα. Η βία και οι διακρίσεις εξακολουθούν να υφίστανται σε πολλές περιοχές, διατηρώντας τις γυναίκες και τους άνδρες στους παραδοσιακούς τους ρόλους και εμποδίζοντας την πλήρη υλοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών (Council of Europe, 2018).

Σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, οι γυναίκες παραμένουν περιθωριοποιημένες στην πολιτική και δημόσια ζωή, υφίστανται διακρίσεις στην απασχόληση ή δυσκολίες στον συνδυασμό ιδιωτικής, οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, πληρώνονται λιγότερο για εργασία ίσης αξίας και είναι συχνότερα θύματα φτώχειας και ανεργίας σε σχέση με τους άνδρες. Η τακτική παρακολούθηση και έρευνα δείχνουν ότι η πρόοδος είναι πολύ αργή όσον αφορά την πολιτική συμμετοχή των γυναικών, την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και την εξάλειψη των βλαβερών στερεοτύπων και του σεξισμού. Η πιο έντονη έκφραση της άνισης ισορροπίας εξουσίας μεταξύ γυναικών και ανδρών είναι η βία κατά των γυναικών, η οποία αποτελεί παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και σημαντικό εμπόδιο για την ισότητα των φύλων (Council of Europe, 2018).

Παράλληλα, τα στερεότυπα των φύλων εξακολουθούν να επηρεάζουν την κατανομή της εργασίας των νοικοκυριών και της περίθαλψης μεταξύ γυναικών και ανδρών, κατά την οποία οι γυναίκες συνεχίζουν να εκτελούν το μεγαλύτερο μέρος της

μη αμειβόμενης εργασίας. Αυτό μειώνει τις ευκαιρίες για αμειβόμενη απασχόληση και έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της προβολής και της συμμετοχής στον κοινωνικό και τον δημόσιο τομέα.

Η αλλαγή στις σχέσεις μεταξύ των φύλων, η ενδυνάμωση των γυναικών και η κατάργηση των αρνητικών παραδοσιακών στερεοτύπων φύλου είναι καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη της ισότητας των φύλων, που αναμένεται ότι θα ωφελήσουν ολόκληρες κοινωνίες, συμπεριλαμβανομένων και των επόμενων γενεών (leagueforwomenrights.gr). Η εκτεταμένη έρευνα έχει δείξει ότι, όταν οι γυναίκες έχουν ίσες ευκαιρίες με τους άνδρες, οι οικονομίες και οι κοινωνίες ευδοκιμούν. Συνολικά, η πιο ισόρροπη συμμετοχή των γυναικών στη λήψη αποφάσεων συμβάλλει στις θετικές μετασχηματιστικές διαδικασίες για τις κοινωνίες, όπως οι αλλαγές στους νόμους, τις πολιτικές, τις υπηρεσίες, τα θεσμικά όργανα και τους κοινωνικούς κανόνες (Council of Europe, 2018).

Ως εκ τούτου, υπάρχει τα τελευταία χρόνια, τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο η προώθηση της ισότητας των φύλων και η ανάπτυξη στρατηγικών δράσεων στους ακόλουθους κρίσιμους τομείς ανησυχίας (United Nations, 1995):

- Το συνεχές και αυξανόμενο βάρος της φτώχειας στις γυναίκες,
- οι ανισότητες και η άνιση πρόσβαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση,
- οι ανισότητες και η άνιση πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη και τις συναφείς υπηρεσίες,
- η βία κατά των γυναικών,
- οι επιπτώσεις των ένοπλων ή άλλων συγκρούσεων στις γυναίκες,
- οι ανισότητες στις οικονομικές δομές και πολιτικές και στην πρόσβαση στους πόρους,
- η ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην κατανομή της εξουσίας και τη λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα,
- οι ανεπαρκείς μηχανισμοί σε όλα τα επίπεδα για την προώθηση της προόδου των γυναικών,
- η έλλειψη σεβασμού και ανεπαρκούς προαγωγής και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών,

- τα στερεότυπα και η ανισότητα στην πρόσβαση και τη συμμετοχή των γυναικών σε όλα τα συστήματα επικοινωνίας, ιδίως στα μέσα μαζικής ενημέρωσης,
- οι ανισότητες των φύλων στη διαχείριση των φυσικών πόρων και στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος,
- η επίμονη διάκριση και παραβίαση των δικαιωμάτων των κοριτσιών.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι σημερινοί τομείς προτεραιότητας για την ισότητα των δύο φύλων περιλαμβάνουν (Council of Europe, 2018):

- Καταπολέμηση των στερεοτύπων και του σεξισμού με ιδιαίτερη έμφαση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και στη εικόνα των γυναικών.
- Εγγύηση της ισότιμης πρόσβασης των γυναικών στη δικαιοσύνη με επίκεντρο την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για γυναίκες θύματα βίας, καθώς και την αντιμετώπιση των κενών στην έρευνα και την έλλειψη αναλυτικών δεδομένων κατά φύλο.
- Πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, με επίκεντρο την επικύρωση και εφαρμογή της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης).
- Επίτευξη ισόρροπης συμμετοχής γυναικών και ανδρών στη λήψη πολιτικών και δημοσίων αποφάσεων με ιδιαίτερη έμφαση στην παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύστασης Rec (2003) 3 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στα κράτη μέλη σχετικά με την ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στην πολιτική και δημόσια λήψη αποφάσεων
- Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές και τα μέτρα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Σύμφωνα με τους Richards & Haglund (2015), από το 2015, η ισότητα των φύλων είναι ο πέμπτος από δεκαεπτά στόχους βιώσιμης ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών. Η ανισότητα των φύλων υπολογίζεται ετησίως από το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών σε εκθέσεις για την ανθρώπινη ανάπτυξη, ενώ το 2010 σύμφωνα με τη Montoya (2013), η Ευρωπαϊκή Ένωση άνοιξε το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE) στο Βίλνιους της Λιθουανίας για την προώθηση της

ισότητας των φύλων και την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου. Το 2015 η ΕΕ δημοσίευσε το σχέδιο δράσης για τα φύλα 2016-2020.

Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου συνιστά ένα σημαντικό κομμάτι της ισότητας των φύλων και, χαρακτηρίζεται ως μια δημόσια πολιτική αξιολόγηση των διαφορετικών επιπτώσεων για τις γυναίκες και τους άνδρες σε κάθε προγραμματισμένη πολιτική, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας και των προγραμμάτων σε όλες τις περιοχές και τα επίπεδα, με στόχο την επίτευξη της ισότητας των φύλων (Montoya, 2013). Η έννοια της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου προτάθηκε για πρώτη φορά κατά την Τρίτη Παγκόσμια Διάσκεψη για τις Γυναίκες του 1985 στο Ναϊρόμπι της Κένυας. Η ιδέα αναπτύχθηκε στην αναπτυξιακή κοινότητα των Ηνωμένων Εθνών. Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου προϋποθέτει ότι οι προοπτικές των φύλων και η προσοχή στο στόχο της ισότητας των φύλων αποτελούν κεντρικό στοιχείο όλων των δραστηριοτήτων (Συκιώτου, 2009).

Σύμφωνα με τον ορισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης, η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου είναι η οργάνωση, βελτίωση, ανάπτυξη και αξιολόγηση των διαδικασιών πολιτικής, ώστε να ενσωματωθεί μια προοπτική ισότητας των φύλων σε όλες τις πολιτικές σε όλα τα επίπεδα και σε όλα τα στάδια, που συμμετέχουν στη χάραξη πολιτικής. Μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου είναι η προσπάθεια σχηματισμού συμμαχιών και κοινών πλατφορμών που συγκεντρώνουν τη δύναμη της πίστης και των προσδοκιών για την ισότητα των φύλων για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Kilmartin & Allison, 2007).

Η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών του 1993 σχετικά με την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και του σεξισμού, αναφέρει στο άρθρο Δ ότι [...] «τα κράτη θα πρέπει επίσης να ενημερώνουν τις γυναίκες για τα δικαιώματά τους για την επιδίωξη αποκατάστασης μέσω τέτοιων μηχανισμών» (Buttler, 2009). Σύμφωνα με τη Συκιώτου (2009), η θέσπιση προστατευτικής νομοθεσίας κατά της βίας και του σεξισμού φαίνεται να έχει ελάχιστη επίδραση, εάν οι γυναίκες δεν ξέρουν πώς να τη χρησιμοποιήσουν: για παράδειγμα, μια έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας έδειξε στην Ουγγαρία, σε δημοσκόπηση της τάξης των 1.200 ανθρώπων το 2006 ότι το 62% δεν γνώριζε ότι ο βιασμός στον γάμο ήταν παράνομος (είχε απαγορευτεί το 1997).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το νομικό και θεσμικό πλαίσιο που αφορά την εξάλειψη του σεξισμού γενικότερα, της εξάλειψης του σεξισμού μέσω της προάσπισης και

προαγωγής της ισότητας των δυο φύλων ειδικότερα, συνοδεύεται από ένα πλήθος δράσεων και κανονισμών. Σημαντικοί κανονισμοί για την ισότητα των φύλων και την εξάλειψη του σεξισμού περιλαμβάνονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στο νομολογιακό πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, στη Σύμβαση για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη, καθώς και στη Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2014-2017 και 2018-2023. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και οι Συστάσεις που εγκρίθηκαν από την Ε.Ε., όπως είναι η Γενική πολιτική σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας (Gender Equality Commission, 2018).

Κατά τη Gender Equality Commission (2018), περαιτέρω στρατηγικές είναι τα Ψηφίσματα και συστάσεις που εγκρίθηκαν από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι Οδηγίες Αριθ. 33 της 1ης Ιουνίου 1994 σχετικά με τη χρήση μη σεξιστικής γλώσσας στο Συμβούλιο της Ευρώπης, το Σεμινάριο με θέμα «Καταπολέμηση της ομιλίας του σεξουαλικού μίσους» που διοργάνωσε από κοινού η εκστρατεία του Συμβουλίου της Ευρώπης για το κίνημα του μίσους και τη Μονάδα Ισότητας των Φύλων, καθώς και το Σχέδιο δράσης για την ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας του δικαστικού σώματος (2016-2021).

Φυσικά, για την εξάλειψη του σεξισμού και της προαγωγής της ισότητας των δυο φύλων διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο τα Πρότυπα των Ηνωμένων Εθνών και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών. Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, μέσω του άρθρου 14 - Απαγόρευση των διακρίσεων, τονίζεται πως: [...] «η άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που ορίζονται στην παρούσα σύμβαση διασφαλίζεται χωρίς διάκριση για οποιοδήποτε λόγο, όπως φύλο, φυλή, χρώμα, γλώσσα, θρησκεία, πολιτική ή άλλη άποψη, κοινωνική προέλευση, σύνδεση με εθνική μειονότητα, περιουσία, γέννηση ή άλλο καθεστώς» (Gender Equality Commission, 2018).

Ταυτόχρονα, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: [...] «η προώθηση της ισότητας των φύλων είναι σήμερα ένας από τους κύριους στόχους των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης» [...], ενώ παράλληλα, το Δικαστήριο προσθέτει ότι [...] «τα στερεότυπα φύλου δεν μπορούν από μόνα τους να θεωρηθούν ως

λόγοι για μια διαφορετική μεταχείριση» [...], με τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης να υπογραμμίζει ότι με τη σειρά της στοχεύει να συμβάλλει [...] «στην εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών και να προωθήσει την ουσιαστική ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, σχετικά με τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων» (Gender Equality Commission, 2018).

Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, με τη σειρά του ορίζει πως [...] «πρέπει να διασφαλιστεί η αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, καθώς και ίσου μισθού» [...], με τη Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2014-2017 να συνιστά είναι ένα από τα σπάνια έγγραφα πολιτικής σε διεθνές επίπεδο που αναφέρει ρητά το σεξισμό στο Στόχο 1 «Καταπολέμηση των στερεοτύπων και του σεξισμού των φύλων». Η Στρατηγική 2014-2017 ορίζει επίσης ότι [...] «τα στερεότυπα των φύλων αποτελούν σοβαρό εμπόδιο για την επίτευξη πραγματικής ισότητας των φύλων και τροφοδοτούν τις διακρίσεις λόγω φύλου. Τα στερεότυπα για το φύλο είναι προκαταλήψεις, στις οποίες τα αρσενικά και τα θηλυκά έχουν αυθαίρετα καθορισμένα χαρακτηριστικά και ρόλους που καθορίζονται και περιορίζονται από το φύλο τους» (Gender Equality Commission, 2018).

Η πρόληψη και η καταπολέμηση των στερεοτύπων και του σεξισμού των φύλων εξακολουθεί να αποτελεί προτεραιότητα για τη στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ισότητα των φύλων για το 2018-2023. Οι εργασίες στον τομέα αυτό βασίζονται στους ορισμούς, τα επιτεύγματα και τις προτεινόμενες δραστηριότητες της Στρατηγικής 2014-2017 και εισάγουν νέα θέματα, όπως η μεγαλύτερη εστίαση στις σχέσεις μεταξύ στερεοτύπων του φύλου και του σεξισμού και βίας κατά των γυναικών. Άλλα θέματα που περιλαμβάνονται στη στρατηγική 2018-2023 σε σχέση με την καταπολέμηση του σεξισμού σχετίζονται με τα οικονομικά και κοινωνικά περιβάλλοντα στα οποία διακυβεύεται ο σεξισμός και τα στερεότυπα φύλου, ιδίως η αγορά εργασίας και τα εκπαιδευτικά συστήματα (Gender Equality Commission, 2018).

Η σύσταση R (85) 2 σχετικά με τη νομική προστασία κατά των διακρίσεων λόγω φύλου παροτρύνει τα κράτη μέλη να λάβουν ή να ενισχύσουν μέτρα για την προώθηση της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών, μεταξύ άλλων μέσω της νομοθεσίας στον τομέα της απασχόλησης, της κοινωνικής ασφάλισης και των συντάξεων, την απόκτηση της εθνικότητας και των πολιτικών δικαιωμάτων. Η σύσταση αυτή, σχετικά με τα

πρότυπα και τους μηχανισμούς ισότητας των φύλων παρέχει εκτενή κατάλογο μέτρων για την επίτευξη της ισότητας των φύλων στην πράξη, λαμβάνοντας υπόψη τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στη νομοθεσία σε όλους τους τομείς. Συνιστά συγκεκριμένα πρότυπα για την ισότητα των φύλων στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, την εκπαίδευση, την επιστήμη και τον πολιτισμό, την οικονομική ζωή, την κοινωνική προστασία, την υγεία, συμπεριλαμβανομένων των σεξουαλικών και αναπαραγωγικών θεμάτων, τη βία κατά των γυναικών, την εμπορία ανθρώπων, τις συγκρούσεις και τις καταστάσεις ευάλωτων ομάδων που εκτίθενται σε πολλαπλές διακρίσεις (Gender Equality Commission, 2018).

Τέλος, μεταξύ άλλων, σημαντική είναι και η έκθεση της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη στο Πεκίνο, η οποία αναφέρεται στην εξάλειψη των στερεοτύπων φύλου σε σχέση με διάφορους τομείς. Η έκθεση υπογραμμίζει ως γενική πρόκληση ότι [...] «η εξάλειψη των διακρίσεων και των στερεοτύπων φύλου, για παράδειγμα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να είναι πρώτη προτεραιότητα και στόχος», ενώ παράλληλα, στο τμήμα λήψης αποφάσεων της έκθεσης αναφέρεται ότι [...] «τα παραδοσιακά πρότυπα και στερεότυπα εξακολουθούν να λειτουργούν εναντίον των γυναικών, εμποδίζοντάς τους να συμμετάσχουν στα πολιτικά, συνεπώς θα πρέπει να ληφθούν δράσεις για την εξάλειψη αυτών των παραδοσιακών προτύπων» (Gender Equality Commission, 2018).

3.2 ΘΕΣΜΙΚΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Το πρωτοποριακό έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας των φύλων έχει οδηγήσει σε ένα στέρεο νομικό και πολιτικό πλαίσιο το οποίο, αν εφαρμοστεί σωστά, μπορεί να προωθήσει σημαντικά τα δικαιώματα των γυναικών και να φέρει τα κράτη μέλη πιο κοντά στην πραγματική ισότητα των φύλων. Το Συμβούλιο της Ευρώπης επιδιώκει να καταπολεμήσει τα στερεότυπα των φύλων, το σεξισμό και τη βία κατά των γυναικών με τις πολλές μορφές του. Επιδιώκει να αλλάξει νοοτροπίες και στάσεις, να προωθήσει την ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στην πολιτική και δημόσια ζωή και να ενθαρρύνει την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλα τα προγράμματα και τις πολιτικές (OSCE Human Dimension Implementation Conference, 2014).

Από τη δεκαετία του 1980, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει προτείνει ευρωπαϊκά πρότυπα για την ισότητα των φύλων τα οποία έχουν διαμορφώσει τις εξελίξεις στην Ευρώπη τις τελευταίες δεκαετίες. Ορισμένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα στο θέμα αυτό είναι η σύνταξη δύο διεθνών συνθηκών: η σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (CETS αριθ. 197) και η σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (CETS αριθ. 210) Αυτά τα υγιή θεμέλια επιτρέπουν στο Συμβούλιο της Ευρώπης να διερευνήσει άλλες κατευθύνσεις, εμβαθύνοντας τον προβληματισμό σχετικά με το ρόλο των προτύπων και των μηχανισμών ισότητας των φύλων και διερευνώντας τις δυνατότητες αποτελεσματικότερης χρήσης αυτών των στρατηγικών (Council of Europe, 2017).

Το εγκάρσιο πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ισότητα των φύλων, το οποίο δρομολογήθηκε το 2012, αποσκοπεί στην αύξηση του αντίκτυπου και της προβολής των προτύπων για την ισότητα των φύλων, υποστηρίζοντας την εφαρμογή τους στα κράτη μέλη μέσω ποικίλων μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου και της δράσης σε ορισμένους τομείς προτεραιότητας (OSCE Human Dimension Implementation Conference, 2014). Προκειμένου να επιτύχει το στόχο του και να προωθήσει την ατζέντα για την ισότητα των φύλων, το πρόγραμμα στηρίζεται στην πολιτική και οικονομική στήριξη των κρατών μελών, καθώς και στη συμβολή όλων των οργάνων λήψης αποφάσεων. Η

Επιτροπή Ισότητας των Φύλων του Συμβουλίου της Ευρώπης βρίσκεται στο επίκεντρο αυτών των προσπαθειών, ενώ οι εισηγητές που διορίζονται στις επιτροπές καθοδήγησης και τα όργανα παρακολούθησης του Συμβουλίου της Ευρώπης και ασχολούνται με διάφορα θέματα (π.χ. εκπαίδευση, μέσα ενημέρωσης, αθλητισμός, τρομοκρατία και διαφθορά) παρέχουν πρότυπα, καινοτόμες συστάσεις πολιτικής και τροφοδοτούν το έργο και τις δραστηριότητες της ισότητας των φύλων (Council of Europe, 2017).

Ο γενικός στόχος της στρατηγικής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ισότητα των φύλων είναι να επιτευχθεί η πρόοδος και η ενδυνάμωση των γυναικών και κατά συνέπεια η αποτελεσματική υλοποίηση της ισότητας των φύλων στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, υποστηρίζοντας την εφαρμογή των υφιστάμενων προτύπων. Αυτό θα επιτευχθεί με την υλοποίηση πέντε στρατηγικών στόχων: 1. Καταπολέμηση των στερεοτύπων και του σεξισμού των φύλων 2. Πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών 3. Εγγύηση της ισότιμης πρόσβασης των γυναικών στη δικαιοσύνη 4. Επίτευξη ισόρροπης συμμετοχής γυναικών και ανδρών στη λήψη πολιτικών και δημόσιων αποφάσεων 5. Επίτευξη της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές και τα μέτρα (OSCE Human Dimension Implementation Conference, 2014).

Τα πρότυπα και οι μηχανισμοί ισότητας των φύλων που αναπτύχθηκαν από το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι επιγραμματικά τα παρακάτω:

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - Άρθρο 14
- Απαγόρευση των διακρίσεων Πρωτόκολλο αριθ. 7, άρθρο 5
- Ισότητα μεταξύ συζύγων Πρωτόκολλο αριθ. 12, άρθρο 1
- Γενική απαγόρευση διακρίσεων
- Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεωρημένος) κατά της εμπορίας ανθρώπων (CETS αριθ. 197)
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (CETS αριθ. 210).

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη αποτελούν σοβαρά εμπόδια στην εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών. Η βία κατά των γυναικών, υπό τις πολυάριθμες μορφές της, παραμένει ευρέως διαδεδομένη σε όλα τα 47 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Για παράδειγμα, μία στις τρεις γυναίκες στην ΕΕ έχει βιώσει σωματική ή σεξουαλική βία από την ηλικία των 15 ετών. Η πρόοδος με την πολιτική και τη νομική μεταρρύθμιση για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και για την εξασφάλιση της ασφάλειας είναι αργή. Για παράδειγμα, μόνο μια μειοψηφία των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης παρέχει επαρκή αριθμό καταφυγίων για επιζώντες βίας λόγω φύλου και πολλές μορφές βίας δεν τιμωρούνται σε όλα τα 47 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η επικύρωση της Σύμβασης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της βίας στο εσωτερικό της χώρας (σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) από έναν αυξανόμενο αριθμό χωρών θα πρέπει να επιταχύνει τις αλλαγές στο θέμα αυτό.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: «[...] η πρόοδος της ισότητας των φύλων είναι σήμερα ένας σημαντικός στόχος στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και θα πρέπει να προβληθούν πολύ σοβαροί λόγοι πριν από μια τέτοια διαφορά μεταχείρισης να θεωρηθούν συμβατές με τη Σύμβαση. [...] Ειδικότερα, οι αναφορές στις παραδόσεις, στις γενικές υποθέσεις ή στις επικρατούσες κοινωνικές συμπεριφορές σε μια συγκεκριμένη χώρα δεν επαρκούν για να δικαιολογηθεί μια διαφορετική μεταχείριση λόγω φύλου. Για παράδειγμα, τα κράτη εμποδίζονται να επιβάλλουν παραδόσεις που απορρέουν από τον πρωταρχικό ρόλο του άνδρα και τον δευτερεύοντα ρόλο της γυναίκας στην οικογένεια. [...] τα στερεότυπα φύλου δεν μπορούν να δικαιολογούν τη διαφορετική μεταχείριση, όπως παρόμοια στερεότυπα βασισμένα στη φυλή, την προέλευση, το χρώμα ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό» (Gender Equality Unit, 2017).

3.3 ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Για τα Ηνωμένα Έθνη, η πρόοδος των γυναικών και η επίτευξη της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών αποτελούν ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προϋπόθεση για την κοινωνική δικαιοσύνη και δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται μεμονωμένα ως ζήτημα των γυναικών. Είναι ο μόνος τρόπος να οικοδομηθεί μια αειφόρος, δίκαιη και ανεπτυγμένη κοινωνία. Η ενδυνάμωση των γυναικών και η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών αποτελούν προϋπόθεση για την επίτευξη πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής ασφάλειας μεταξύ όλων των λαών (United Nations, 1995). Στους στόχους αειφόρου ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (SDG), ο 5^{ος} στόχος αναφέρεται στην επίτευξη ισότητας των φύλων και την ενδυνάμωση όλων των γυναικών και των κοριτσιών. Σχετικοί στόχοι στο SDG 5 είναι οι παρακάτω (Gender Equality Commission, 2018):

- 5.1: Να τερματιστούν όλες οι μορφές διακρίσεων σε βάρος όλων των γυναικών και των κοριτσιών παντού.
- 5.2.: Να εξαλειφθούν όλες οι μορφές βίας εναντίον όλων των γυναικών και των κοριτσιών στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας ανθρώπων και των σεξουαλικών και άλλων μορφών εκμετάλλευσης.
- 5. Β: Να ενισχυθεί η χρήση της τεχνολογίας, ιδίως της τεχνολογίας των πληροφοριών και των επικοινωνιών, που προωθεί την ενδυνάμωση των γυναικών.
- 5.Γ: Να υιοθετηθούν και να ενισχυθούν ισχυρές πολιτικές και εφαρμόσιμες νομοθετικές διατάξεις για την προώθηση της ισότητας των φύλων και την ενδυνάμωση όλων των γυναικών και των κοριτσιών σε όλα τα επίπεδα.

Παράλληλα, ο 16^{ος} στόχος αειφόρου ανάπτυξης (SDG 16) αναφέρεται στην προώθηση ειρηνικών και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνιών για αειφόρο ανάπτυξη, παροχή πρόσβασης στη δικαιοσύνη για όλους και δημιουργία αποτελεσματικών, υπεύθυνων και χωρίς αποκλεισμούς θεσμών σε όλα τα επίπεδα (Gender Equality Commission, 2018).

3.3.1 Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης εις βάρος των γυναικών (CEDAW) αναφέρει ότι τα Κράτη Μέρη πρέπει να καταδικάζουν τις διακρίσεις κατά των γυναικών σε όλες τις μορφές τους και να ακολουθούν με κάθε πρόσφορο μέσο και χωρίς καθυστέρηση μια πολιτική εξάλειψης των διακρίσεων κατά των γυναικών.

- Άρθρο 3: Εγγύηση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών: Τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν σε όλα τα πεδία, ιδίως στον πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό τομέα, όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας, για να εξασφαλίσουν την πλήρη ανάπτυξη και προώθηση των γυναικών, με σκοπό να τους εξασφαλίσουν την άσκηση και την απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών σε βάση ισότητας με άνδρες.
- Άρθρο 5: Στερεότυπα και προκαταλήψεις: Τα Μέρη θα λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα: (α) Να τροποποιήσουν τα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα συμπεριφοράς ανδρών και γυναικών, με σκοπό την εξάλειψη των προκαταλήψεων και των συνήθων και όλων των άλλων πρακτικών με βάση την ιδέα της κατωτερότητας ή της ανωτερότητας ενός από τα δύο φύλα ή σε στερεότυπους ρόλους για άντρες και γυναίκες. (...)
- Άρθρο 10: Εκπαίδευση: Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών προκειμένου να τους εξασφαλίσουν ίσα δικαιώματα με τους άνδρες στον τομέα της εκπαίδευσης και ιδίως να διασφαλίσουν, σε ισότητα ανδρών και γυναικών: (...)
γ) Την κατάργηση κάθε στερεότυπης αντίληψης σχετικά με τους ρόλους των ανδρών και των γυναικών σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις μορφές εκπαίδευσης, με την ενθάρρυνση της συνεργασίας και άλλων μορφών εκπαίδευσης που θα συμβάλουν στην επίτευξη αυτού του στόχου και, ειδικότερα, μέσω της αναθεώρησης των σχολικών βιβλίων και των σχολικών προγραμμάτων και την προσαρμογή των μεθόδων διδασκαλίας.

3.3.2 Συστάσεις

Σύσταση της Γενικής Επιτροπής (2010)

Η σύσταση της Γενικής Επιτροπής περιλαμβάνει τις βασικές υποχρεώσεις των συμβαλλομένων κρατών δυνάμει του άρθρου 2 της σύμβασης για την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης κατά των γυναικών. Σχετικά αποσπάσματα της σύστασης αυτής είναι τα εξής:

- Η υποχρέωση προστασίας απαιτεί τα κράτη μέλη να προστατεύουν τις γυναίκες από τις διακρίσεις από τους ιδιωτικούς φορείς και να λαμβάνουν άμεσα μέτρα για την εξάλειψη των συνήθων και όλων των άλλων πρακτικών που προκαταλαμβάνουν και διαιωνίζουν την έννοια της κατωτερότητας ή ανωτερότητας των δύο φύλων και στερεότυπων ρόλων για άνδρες και γυναίκες.
- Είναι σύμφυτη με την αρχή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών ή με την ισότητα των φύλων η έννοια ότι όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως φύλου, είναι ελεύθεροι να αναπτύξουν τις προσωπικές τους ικανότητες, να συνεχίσουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία και να κάνουν επιλογές χωρίς περιορισμούς που καθορίζονται από τα στερεότυπα, τους άκαμπτους ρόλους των φύλων και τις προκαταλήψεις.

Γενική σύσταση αριθ. 33 (2015)

Η Γενική σύσταση αφορά στην πρόσβαση των γυναικών στη δικαιοσύνη. Σχετικά αποσπάσματα είναι τα παρακάτω:

- Σύμφωνα με το άρθρο 5 (α) της Σύμβασης, τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να εκθέτουν και να εξαλείψουν τα υποκείμενα κοινωνικά και πολιτιστικά εμπόδια, συμπεριλαμβανομένων των στερεοτύπων φύλου, που εμποδίζουν τις γυναίκες να ασκούν και να διεκδικούν τα δικαιώματά τους και παρεμποδίζουν την πρόσβασή τους σε αποτελεσματικές προσφυγές.
- Η διάκριση εις βάρος των γυναικών, η οποία βασίζεται στα στερεότυπα των φύλων, το στιγματισμό, τα επιβλαβή και πατριαρχικά πολιτιστικά πρότυπα και η βία που βασίζεται στο φύλο και επηρεάζει ιδιαίτερα τις γυναίκες, έχει δυσμενείς επιπτώσεις στη δυνατότητα των γυναικών να έχουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη επί ίσοις όροις με άνδρες. Επιπλέον, οι διακρίσεις εις βάρος των

γυναικών επιδεινώνονται από διασταυρούμενους παράγοντες που επηρεάζουν μερικές γυναίκες σε βαθμό ή με τρόπους που διαφέρουν από αυτούς που επηρεάζουν τους άνδρες ή άλλες γυναίκες. (...).

Το μέρος Γ της γενικής σύστασης καλύπτει εκτενώς τα «Σtereότυπα και τη μεροληψία με βάση το φύλο στο σύστημα δικαιοσύνης και τη σημασία της δημιουργίας ικανοτήτων» και το μέρος Δ καλύπτει εκτενώς την «Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση σχετικά με τον αντίκτυπο των στερεότυπων». Το ζήτημα των στερεοτύπων για τα δύο φύλα αντιμετωπίζεται επίσης στο κεφάλαιο "Ευαισθητοποίηση, διαθεσιμότητα, προσβασιμότητα, καλή ποιότητα, παροχή διορθωτικών μέτρων και λογοδοσία των συστημάτων δικαιοσύνης", σε σχέση με την "Ευαισθητοποίηση μέσω της κοινωνίας των πολιτών, των μέσων ενημέρωσης και της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών» και σχετικά με το ποινικό δίκαιο (Gender Equality Commission, 2018).

3.3.3 Διακήρυξη του Πεκίνο και Πλατφόρμα Δράσης

Στρατηγικός Στόχος Β.4 Ανάπτυξη εκπαίδευσης και κατάρτισης άνευ διακρίσεων

- Σύνταξη συστάσεων και ανάπτυξη αναλυτικών προγραμμάτων, εγχειριδίων και διδακτικών βοηθημάτων χωρίς στερεότυπα με βάση το φύλο για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης των εκπαιδευτικών, με όλους τους ενδιαφερόμενους - εκδότες, εκπαιδευτικούς, δημόσιες αρχές και ενώσεις γονέων ·
- Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και υλικών για τους εκπαιδευτικούς που ευαισθητοποιούν για το καθεστώς, το ρόλο και τη συμβολή των γυναικών και των ανδρών στην οικογένεια και την κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη πρέπει να προωθήσουν την ισότητα, τη συνεργασία, τον αμοιβαίο σεβασμό και τις κοινές ευθύνες μεταξύ κοριτσιών και αγοριών από το προσχολικό επίπεδο και να αναπτύξουν ειδικότερα εκπαιδευτικές ενότητες για να διασφαλίσουν ότι τα αγόρια διαθέτουν τις απαραίτητες δεξιότητες για να φροντίζουν τις δικές τους εγχώριες ανάγκες και να μοιράζονται την ευθύνη για το νοικοκυριό τους και για τη φροντίδα των εξαρτώμενων ατόμων ·

- Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και υλικών για τους εκπαιδευτικούς που αυξάνουν την ευαισθητοποίηση σχετικά με το δικό τους ρόλο στην εκπαιδευτική διαδικασία, με στόχο να τους παρέχουν αποτελεσματικές στρατηγικές για τη διδασκαλία που είναι ευαίσθητη στο φύλο.
- Ανάλυση δράσης για να εξασφαλιστεί ότι οι γυναίκες εκπαιδευτικοί έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και ίσο καθεστώς με τους άνδρες εκπαιδευτικούς
- Εισαγωγή και προώθηση της κατάρτισης για ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων ·
- Λήψη θετικών μέτρων για την αύξηση του ποσοστού των γυναικών που έχουν πρόσβαση στην εκπαιδευτική πολιτική και στη λήψη αποφάσεων, ιδίως γυναικών εκπαιδευτικών σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και σε ακαδημαϊκούς κλάδους που παραδοσιακά ανήκουν στους άνδρες, όπως οι επιστημονικοί και τεχνολογικοί τομείς.
- Υποστήριξη και ανάπτυξη μελετών και έρευνας σε θέματα φύλου σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, ιδίως στο μεταπτυχιακό επίπεδο των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, και εφαρμογή τους στην ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών, συμπεριλαμβανομένων των πανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών, εγχειριδίων και διδακτικών βοηθημάτων, καθώς και στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών.
- Ανάπτυξη κατάρτισης ηγετών και ευκαιριών για όλες τις γυναίκες ώστε να αναλάβουν ηγετικούς ρόλους, τόσο ως σπουδαστές όσο και ως ενήλικες στην κοινωνία των πολιτών.
- Ανάπτυξη κατάλληλων προγραμμάτων εκπαίδευσης και ενημέρωσης, με σεβασμό προς την πολυγλωσσία, ιδίως σε συνδυασμό με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, που καθιστούν στο κοινό, ιδιαίτερα στους γονείς, επίγνωση της σπουδαιότητας της εκπαίδευσης χωρίς διακρίσεις για τα παιδιά και της ισότιμης κατανομής των οικογενειακών ευθυνών σε κορίτσια και αγόρια
- Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων στον τομέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου που ενσωματώνουν τη διάσταση του φύλου σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, ιδίως ενθαρρύνοντας τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με έμφαση στα προγράμματα μεταπτυχιακών νομικών, κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, να συμπεριλάβουν τη μελέτη των

ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως εμφανίζονται στις συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών

- Κατάργηση των νομικών, κανονιστικών και κοινωνικών εμποδίων, κατά περίπτωση, στην εκπαίδευση σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας στο πλαίσιο προγραμμάτων επίσημης εκπαίδευσης σχετικά με τα θέματα υγείας των γυναικών.
- Παροχή προσβάσιμων ψυχαγωγικών και αθλητικών εγκαταστάσεων για την ενίσχυση των δεσμών ανδρών και γυναικών κάθε ηλικίας σε εκπαιδευτικούς και κοινοτικούς οργανισμούς, καθώς και τη στήριξη της προόδου των γυναικών σε όλους τους τομείς αθλητισμού και σωματικής άσκησης, συμπεριλαμβανομένης της προπόνησης, της κατάρτισης και της διοίκησης ως συμμετέχοντες σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο
- Διασφάλιση του σεβασμού της ισότητας των φύλων και της πολιτιστικής, θρησκευτικής και άλλης ποικιλομορφίας στα εκπαιδευτικά ιδρύματα
- Προώθηση της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και των σχετικών προγραμμάτων πληροφόρησης για τις γυναίκες που ασχολούνται με τη γεωργία, μέσω της χρήσης προσιτών και κατάλληλων τεχνολογιών και των μέσων μαζικής ενημέρωσης
- Άρση όλων των εμποδίων για την πρόσβαση στην επίσημη εκπαίδευση για εγκύους εφήβους και νεαρές μητέρες και υποστήριξη της παροχής υπηρεσιών φροντίδας παιδιών και άλλων υπηρεσιών υποστήριξης όπου αυτό είναι απαραίτητο.

Στρατηγικός στόχος Δ. Βία κατά των γυναικών

- Ο όρος "βία κατά των γυναικών" σημαίνει κάθε πράξη βίας λόγω φύλου που έχει ως αποτέλεσμα ή ενδέχεται να προκαλέσει σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο στις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, εξαναγκασμού ή αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας. Κατά συνέπεια, η βία κατά των γυναικών περιλαμβάνει, αλλά δεν περιορίζεται στα ακόλουθα: (...) Φυσική, σεξουαλική και ψυχολογική βία που συμβαίνει στη γενική κοινότητα, συμπεριλαμβανομένων βιασμού, σεξουαλικής κακοποίησης, σεξουαλικής παρενόχλησης και εκφοβισμού στην εργασία, στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και αλλού, εμπορία γυναικών και καταναγκαστική πορνεία. (...)

- Οι πράξεις ή οι απειλές βίας που διαπράττονται στο σπίτι ή στην κοινότητα ή από το κράτος προκαλούν φόβο και ανασφάλεια στη ζωή των γυναικών και αποτελούν εμπόδια στην επίτευξη ισότητας και ανάπτυξης και ειρήνης. Ο φόβος της βίας, συμπεριλαμβανομένης της παρενόχλησης, είναι ένας μόνιμος περιορισμός της κινητικότητας των γυναικών και περιορίζει την πρόσβασή τους σε πόρους και βασικές δραστηριότητες.
- Μελέτη των αιτιών και των συνεπειών της βίας κατά των γυναικών και της αποτελεσματικότητας των προληπτικών μέτρων (...)
- Ενθάρρυνση των μέσων ενημέρωσης να εξετάσουν τον αντίκτυπο των στερεοτύπων σχετικά με το ρόλο των φύλων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διαιωνίζονται με εμπορικές διαφημίσεις που προωθούν τη βία και τις ανισότητες λόγω φύλου και να λάβουν μέτρα για την εξάλειψη αυτών των αρνητικών εικόνων με σκοπό την προώθηση μιας κοινωνίας χωρίς βία.

Στρατηγικός Στόχος F.6 Προώθηση της εναρμόνισης των εργασιακών και οικογενειακών ευθυνών των γυναικών και των ανδρών

Τα συμβαλλόμενα μέρη σχεδιάζουν και παρέχουν εκπαιδευτικά προγράμματα μέσω καινοτόμων εκστρατειών ενημέρωσης και σχολικών και κοινοτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την ευαισθητοποίηση σχετικά με την ισότητα των φύλων και τους μη στερεότυπους ρόλους των φύλων των γυναικών και των ανδρών στην οικογένεια. Παρέχουν επίσης, υπηρεσίες υποστήριξης και εγκαταστάσεις, όπως η επιτόπια παιδική φροντίδα στους χώρους εργασίας και οι ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας.

Στρατηγικός στόχος Z. Γυναίκες στην εξουσία και τη λήψη αποφάσεων

Οι γυναίκες έχουν επιδείξει σημαντικές ηγετικές ικανότητες σε κοινοτικούς και ανεπίσημους οργανισμούς, καθώς και σε δημόσια γραφεία. Ωστόσο, η κοινωνικοποίηση και τα αρνητικά στερεότυπα των γυναικών και των ανδρών, συμπεριλαμβανομένων των στερεοτύπων μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ενισχύουν την τάση να παραμένει η πολιτική λήψη αποφάσεων στον τομέα των ανδρών. Ομοίως, η υποεκπροσώπηση των γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων στους τομείς της τέχνης, του πολιτισμού, του αθλητισμού, των μέσων μαζικής ενημέρωσης, της εκπαίδευσης, της θρησκείας και του νόμου εμπόδισε τις γυναίκες να έχουν σημαντικό αντίκτυπο σε πολλά βασικά ιδρύματα.

Στρατηγικός στόχος J. Οι γυναίκες και τα μέσα ενημέρωσης

- Κατά την τελευταία δεκαετία, η πρόοδος στην τεχνολογία της πληροφορίας έχει διευκολύνει ένα παγκόσμιο δίκτυο επικοινωνιών που υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα και έχει αντίκτυπο στη δημόσια πολιτική και τη συμπεριφορά, ιδιαίτερα των παιδιών και των νέων ενηλίκων. Παντού υπάρχει η δυνατότητα των μέσων ενημέρωσης να συμβάλλουν πολύ περισσότερο στην πρόοδο των γυναικών. Η έλλειψη ευαισθησίας των δύο φύλων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποδεικνύεται από την αποτυχία να εξαλειφθούν τα στερεότυπα που βασίζονται στο φύλο και τα οποία μπορούν να βρεθούν σε δημόσιες και ιδιωτικές τοπικές, εθνικές και διεθνείς οργανώσεις μέσων μαζικής ενημέρωσης.
- Η συνεχιζόμενη προβολή των αρνητικών και εξευτελιστικών εικόνων των γυναικών στα μέσα ενημέρωσης πρέπει να αλλάξει. Τα ηλεκτρονικά μέσα στις περισσότερες χώρες δεν παρέχουν μια ισορροπημένη εικόνα της ποικίλης ζωής των γυναικών και της συμβολής τους στην κοινωνία σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο. Επιπλέον, βίαια και εξευτελιστικά ή πορνογραφικά μέσα ενημέρωσης επηρεάζουν επίσης αρνητικά τις γυναίκες και τη συμμετοχή τους στην κοινωνία. Τα προγράμματα και οι διαφημίσεις που ενισχύουν τους παραδοσιακούς ρόλους των γυναικών είναι εξίσου περιοριστικοί.
- Οι γυναίκες θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους, τις γνώσεις τους και την πρόσβασή τους στην τεχνολογία των πληροφοριών. Αυτό θα ενισχύσει την ικανότητά τους να καταπολεμήσουν τις αρνητικές απεικονίσεις των γυναικών σε διεθνές επίπεδο και να αντιμετωπίσουν περιπτώσεις κατάχρησης της εξουσίας μιας όλο και πιο σημαντικής βιομηχανίας. Πρέπει να δημιουργηθούν και να ενισχυθούν μηχανισμοί αυτορρύθμισης για τα μέσα ενημέρωσης και να αναπτυχθούν προσεγγίσεις για την εξάλειψη προγραμμάτων μεροληπτικού χαρακτήρα. (...) Συνεπώς, οι γυναίκες πρέπει να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, προκειμένου να συμμετάσχουν πλήρως στην ανάπτυξή τους και στον αντίκτυπό τους.
- Σημαντικό είναι να προωθηθεί η ισορροπημένη και μη στερεότυπη απεικόνιση των γυναικών στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, καθώς και η ισότιμη κατανομή των οικογενειακών ευθυνών μέσω εκστρατειών από τα μέσα ενημέρωσης που δίνουν έμφαση στην ισότητα των φύλων και στους μη στερεότυπους ρόλους

των γυναικών και των ανδρών στην οικογένεια, δίνοντας παράλληλα πληροφορίες που αποβλέπουν στην εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών.

Στρατηγικός Στόχος L. Το Παιδί Κορίτσι

Τα κορίτσια και οι έφηβοι ενδέχεται να λάβουν από τους γονείς τους, τους δασκάλους, τους συνομηλίκους τους και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μια ποικιλία αντιφατικών και συγκεχυμένων μηνυμάτων σχετικά με τους ρόλους των φύλων. Οι γυναίκες και οι άνδρες πρέπει να συνεργαστούν με τα παιδιά και τους νέους για να καταργήσουν τα επίμονα στερεότυπα για το φύλο, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα του παιδιού και τις ευθύνες, τα δικαιώματα και τα καθήκοντα των γονέων, όπως αναφέρεται στην παράγραφο παρακάτω.

Η Διεθνής Διάσκεψη για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη αναγνώρισε στην παράγραφο 7.3 του Προγράμματος Δράσης 14 ότι «πρέπει να δοθεί πλήρης προσοχή στην προώθηση αμοιβαίως σεβαστών και δίκαιων σχέσεων μεταξύ των φύλων και ιδιαίτερα στην ικανοποίηση των εκπαιδευτικών και υπηρεσιακών αναγκών των εφήβων ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν θετικά και υπεύθυνα τη σεξουαλικότητά τους», λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα του παιδιού στην πρόσβαση σε πληροφορίες, ιδιωτικό απόρρητο, εμπιστευτικότητα, σεβασμό και συνειδητή συναίνεση, καθώς και τις ευθύνες, τα δικαιώματα και τα καθήκοντα των γονέων και τους νόμιμους κηδεμόνες να παρέχουν κατά τρόπο συμβατό με τις εξελισσόμενες ικανότητες του παιδιού την κατάλληλη καθοδήγηση κατά την άσκηση από το παιδί των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και σύμφωνα με τη Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών. Σε όλες τις ενέργειες που αφορούν τα παιδιά, το κύριο μέλημα του παιδιού είναι το πρωταρχικό μέλημα. Πρέπει να υποστηριχθεί η ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση για νέους με γονική υποστήριξη και καθοδήγηση που τονίζει την ευθύνη των ανδρών για τη σεξουαλικότητα και τη γονιμότητά τους και που τους βοηθούν να ασκήσουν τις ευθύνες τους.

Στρατηγικός Στόχος L.2 Εξάλειψη των αρνητικών πολιτιστικών αντιλήψεων και πρακτικών κατά των κοριτσιών

Από τις κυβερνήσεις και, κατά περίπτωση, από τις διεθνείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις:

- Προώθηση ενός εκπαιδευτικού πλαισίου που εξαλείφει όλα τα εμπόδια στη σχολική φοίτηση των παντρεμένων κοριτσιών και νεαρών μητέρων, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, οικονομικά προσιτών και προσβάσιμων από φυσική άποψη παιδικών σταθμών και εκπαίδευσης γονέων για να ενθαρρύνουν εκείνους που έχουν ευθύνες για τη φροντίδα των παιδιών και των αδελφών τους κατά τη διάρκεια των σχολικών τους ετών να επιστρέψουν ή να συνεχίσουν με το σχολείο
- Ενθάρρυνση ώστε τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τα ΜΜΕ να υιοθετήσουν και να σχεδιάσουν ισορροπημένες και μη-τυποποιημένες εικόνες κοριτσιών και αγοριών και να εργαστούν για την εξάλειψη της παιδικής πορνογραφίας και των εξευτελιστικών και βίαιων απεικονίσεων του κοριτσιού
- Εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης εις βάρος των κοριτσιών και των πρωταρχικών αιτιών της προτιμήσεως του γιου, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα βλαβερές και ανήθικες πρακτικές, όπως η προγεννητική επιλογή φύλου και η παιδοκτονία των γυναικών. Αυτό συχνά εντείνεται από την αυξανόμενη χρήση τεχνολογιών για τον προσδιορισμό του εμβρυϊκού φύλου, με αποτέλεσμα την έκτρωση των θηλυκών εμβρύων.
- Ανάπτυξη πολιτικών και προγραμμάτων, δίνοντας προτεραιότητα σε επίσημα και ανεπίσημα εκπαιδευτικά προγράμματα που υποστηρίζουν τα κορίτσια και τους επιτρέπουν να αποκτήσουν γνώση, να αναπτύξουν αυτοεκτίμηση και να αναλάβουν την ευθύνη για τη ζωή τους. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα προγράμματα εκπαίδευσης των γυναικών και των ανδρών, ιδίως των γονέων, σχετικά με τη σημασία της σωματικής και ψυχικής υγείας και ευεξίας των κοριτσιών, συμπεριλαμβανομένης της εξάλειψης των διακρίσεων κατά των κοριτσιών όσον αφορά την κατανομή τροφίμων, τον πρόωρο γάμο, τη βία, τον ακρωτηριασμό γεννητικών οργάνων, την παιδική πορνεία, τη σεξουαλική κακοποίηση, τον βιασμό και την αιμομιξία.

3.4 ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ

Η ΕΕ προωθεί την ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών και των κοριτσιών σε όλες τις δράσεις της σε ολόκληρο τον κόσμο. Ξεκινώντας από τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα παρακάτω άρθρα αφορούν την καταπολέμηση του σεξισμού και των διακρίσεων.

- *Άρθρο 2: Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες. Αυτές οι αξίες είναι κοινές στα κράτη μέλη σε μια κοινωνία όπου επικρατεί ο πλουραλισμός, οι μη διακρίσεις, η ανεκτικότητα, η δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη και η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.*
- *Άρθρο 3: 1. Στόχος της Ένωσης είναι να προωθήσει την ειρήνη, τις αξίες της και την ευημερία των λαών της. (...). Θα καταπολεμήσει τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις και θα προωθήσει την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.*
- *Άρθρο 8: Σε όλες τις δραστηριότητές της, η Ένωση επιδιώκει την εξάλειψη των ανισοτήτων και την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.*
- *Άρθρο 157: (...) 3. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο (...) θεσπίζουν μέτρα για να εξασφαλίσουν την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης της αρχής της ίσης μεταχείρισης ίση αμοιβή για ίση εργασία ή εργασία ίσης αξίας. 4. Για την εξασφάλιση της πλήρους ισότητας στην πράξη μεταξύ ανδρών και γυναικών στην επαγγελματική ζωή, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρούν ή να θεσπίζουν μέτρα που προβλέπουν ειδικά πλεονεκτήματα, προκειμένου να διευκολυνθεί η μείωση του υποεκπροσωπούμενου φύλου να ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα ή να αποτρέπει ή να αντισταθμίζει τα μειονεκτήματα στην επαγγελματική σταδιοδρομία.*

3.4.1 Συμβάσεις

Σύμβαση για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)

Η συγκεκριμένη σύμβαση βασίζεται στην αντίληψη ότι η βία κατά των γυναικών αποτελεί μορφή βίας που βασίζεται στο φύλο και διαπράττεται κατά των γυναικών επειδή είναι γυναίκες. Είναι υποχρέωση του κράτους να το αντιμετωπίζει πλήρως σε όλες του τις μορφές και να λαμβάνει μέτρα για την πρόληψη της βίας κατά των γυναικών, την προστασία των θυμάτων και τη δίωξη των δραστών (coe.int).

- Άρθρο 1 (β): Σκοπός της παρούσας Σύμβασης είναι: [...] να συμβάλει στην εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών και να προωθήσει την ουσιαστική ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, μεταξύ άλλων με την ενδυνάμωση των γυναικών.
- Άρθρο 3 – Ορισμοί: Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης: α. «βία κατά των γυναικών» νοείται ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μια μορφή διάκρισης κατά των γυναικών και σημαίνει όλες τις πράξεις βίας με βάση το φύλο που έχουν ως αποτέλεσμα ή ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή τις απειλές τέτοιων πράξεων, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας, είτε εμφανίζονται στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή · [...] γ. «Φύλο»: οι κοινωνικά διαμορφωμένοι ρόλοι, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες που μια συγκεκριμένη κοινωνία κρίνει κατάλληλες για τις γυναίκες και τους άνδρες · δ. «Βία που βασίζεται στο φύλο κατά των γυναικών» σημαίνει βία που στρέφεται κατά γυναίκα επειδή είναι γυναίκα ή που επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες · ε. «Θύμα»: κάθε φυσικό πρόσωπο που υπόκειται στη συγκεκριμένη συμπεριφορά [...] · στ. «γυναίκες» περιλαμβάνουν κορίτσια ηλικίας κάτω των 18 ετών.
- Άρθρο 4 - Θεμελιώδη δικαιώματα, ισότητα και αποφυγή διακρίσεων: 1. Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν τα απαραίτητα νομοθετικά και άλλα μέτρα για να προωθήσουν και να προστατεύσουν το δικαίωμα όλων, ιδιαίτερα των γυναικών, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. 2. Τα μέρη καταδικάζουν όλες τις μορφές διακρίσεων κατά των γυναικών και λαμβάνουν χωρίς καθυστέρηση τα αναγκαία νομοθετικά και άλλα μέτρα για την πρόληψη

της, ιδίως: - ενσωματώνοντας στους εθνικούς τους θεσμούς ή άλλη κατάλληλη νομοθεσία την αρχή της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών και εξασφαλίζοντας την πρακτική υλοποίηση αυτής της αρχής · - απαγόρευση των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών, μεταξύ άλλων μέσω της επιβολής κυρώσεων, κατά περίπτωση · - κατάργηση των νόμων και των πρακτικών που εισάγουν διακρίσεις εις βάρος των γυναικών. 3. Η εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας σύμβασης από τα συμβαλλόμενα μέρη, ιδίως τα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων, εξασφαλίζεται χωρίς διακρίσεις για οποιοδήποτε λόγο, όπως φύλο, φυλή, χρώμα, γλώσσα, θρησκεία, πολιτικές ή άλλες γνωμοδοτήσεις, εθνική ή κοινωνική καταγωγή, σύνδεση με εθνική μειονότητα, περιουσία, γέννηση, γενετήσιος προσανατολισμός, ταυτότητα φύλου, ηλικία, κατάσταση της υγείας, αναπηρία, οικογενειακή κατάσταση, καθεστώς μεταναστών ή πρόσφυγα ή άλλο καθεστώς. 4. Τα ειδικά μέτρα που είναι απαραίτητα για την πρόληψη και την προστασία των γυναικών από τη βία λόγω φύλου δεν θεωρούνται ως διακρίσεις σύμφωνα με τους όρους της παρούσας σύμβασης.

- Άρθρο 6 - Πολιτικές που επηρεάζουν το φύλο: Τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονται να συμπεριλάβουν τη διάσταση του φύλου στην εφαρμογή και αξιολόγηση του αντικτύπου των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης και να προωθήσουν και να εφαρμόσουν αποτελεσματικά πολιτικές ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών και την ενδυνάμωση των γυναικών.
- Άρθρο 12 - Κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα συμπεριφοράς: Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για την προώθηση αλλαγών στα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα συμπεριφοράς των γυναικών και των ανδρών με σκοπό την εξάλειψη των προκαταλήψεων, των εθίμων, των παραδόσεων και κάθε άλλης πρακτικής που βασίζεται στην ιδέα της κατωτερότητας των γυναικών ή των στερεότυπων ρόλων για τις γυναίκες και τους άνδρες.
- Άρθρο 13 – Ευαισθητοποίηση: 1. Τα συμβαλλόμενα μέρη προωθούν ή διεξάγουν, σε τακτική βάση και σε όλα τα επίπεδα, εκστρατείες ή προγράμματα ευαισθητοποίησης, μεταξύ άλλων σε συνεργασία με εθνικά θεσμικά όργανα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και φορείς ισότητας, κοινωνία των πολιτών και μη κυβερνητικές οργανώσεις και ιδίως γυναικείες οργανώσεις, όπου ενδείκνυται,

για την αύξηση της ευαισθητοποίησης και της κατανόησης του κοινού όσον αφορά τις διάφορες εκδηλώσεις όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας σύμβασης, τις συνέπειές τους για τα παιδιά και την ανάγκη πρόληψης της βίας αυτής. 2. Τα μέρη εξασφαλίζουν την ευρεία διάδοση στο ευρύ κοινό πληροφοριών σχετικά με τα διαθέσιμα μέτρα για την πρόληψη πράξεων βίας που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας σύμβασης.

- Άρθρο 14 – Εκπαίδευση: 1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν, κατά περίπτωση, τα απαραίτητα μέτρα για να συμπεριλάβουν διδακτικό υλικό σε θέματα όπως η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, οι μη στερεότυποι ρόλοι των φύλων, ο αμοιβαίος σεβασμός, η μη βίαιη επίλυση συγκρούσεων στις διαπροσωπικές σχέσεις, εναντίον των γυναικών και το δικαίωμα στην προσωπική ακεραιότητα, προσαρμοσμένο στην εξελισσόμενη ικανότητα των εκπαιδευομένων, στα επίσημα προγράμματα σπουδών και σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης. 2. Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την προώθηση των αρχών που αναφέρονται στην παράγραφο 1 σε ανεπίσημες εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις, καθώς και σε αθλητικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές εγκαταστάσεις και στα μέσα ενημέρωσης.
- Άρθρο 17 - Συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και των μέσων μαζικής ενημέρωσης: 1. Τα συμβαλλόμενα μέρη ενθαρρύνουν τον ιδιωτικό τομέα, τον τομέα των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, με τον δέοντα σεβασμό της ελευθερίας έκφρασης και της ανεξαρτησίας τους, να συμμετέχουν στην εκπόνηση και εφαρμογή πολιτικών και να καθορίσουν κατευθυντήριες γραμμές και πρότυπα αυτορρύθμισης για την πρόληψη της βίας κατά των γυναικών και για την ενίσχυση του σεβασμού της αξιοπρέπειάς τους. 2. Τα συμβαλλόμενα μέρη θα αναπτύξουν και θα προωθήσουν, σε συνεργασία με τους φορείς του ιδιωτικού τομέα, τις δεξιότητες των παιδιών, των γονέων και των εκπαιδευτικών σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του περιβάλλοντος πληροφοριών και επικοινωνιών που παρέχει πρόσβαση σε εξευτελιστικό περιεχόμενο σεξουαλικής ή βίαιης φύσης.
- Άρθρο 33 - Ψυχολογική βία: Τα συμβαλλόμενα μέρη θα λάβουν τα απαραίτητα νομοθετικά ή άλλα μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι η εκ προθέσεως

συμπεριφορά που θα βλάψει σοβαρά την ψυχική ακεραιότητα ενός ατόμου μέσω εξαναγκασμού ή απειλών θα ποινικοποιηθεί.

- Άρθρο 34 – Καταδίωξη: Τα συμβαλλόμενα μέρη θα λάβουν τα απαραίτητα νομοθετικά ή άλλα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι η εκ προθέσεως διεξαγωγή απειλητικής συμπεριφοράς που απευθύνεται σε άλλο πρόσωπο, προκαλώντας τον φόβο για την ασφάλειά του, τιμωρείται.
- Άρθρο 35 - Φυσική βία: Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν τα απαραίτητα νομοθετικά ή άλλα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι η σκόπιμη συμπεριφορά της διάπραξης πράξεων σωματικής βίας εναντίον άλλου προσώπου τιμωρείται.
- Άρθρο 36 - Σεξουαλική βία, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού: 1. Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν τα απαραίτητα νομοθετικά ή άλλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την ποινικοποίηση των ακόλουθων εκ προθέσεως συμπεριφορών: α. εμπλοκή σε μη συναινετική κολπική, πρωκτική ή στοματική διείσδυση σε σεξουαλική φύση του σώματος άλλου προσώπου με οποιοδήποτε σωματικό μέρος ή αντικείμενο, β. Συμμετοχή σε άλλα μη συναινετικά πράγματα σεξουαλικής φύσης με ένα άτομο. γ. εξαναγκασμός προσώπου να ασκεί σε τρίτους μη συναινετικές πράξεις σεξουαλικής φύσεως. 2. Η συγκατάθεση πρέπει να παρέχεται οικειοθελώς ως αποτέλεσμα της ελεύθερης βούλησης του ατόμου που αξιολογείται στο πλαίσιο των περιβαλλόντων περιστάσεων. 3. Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν τα απαραίτητα νομοθετικά ή άλλα μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι οι διατάξεις της παραγράφου 1 ισχύουν επίσης για πράξεις που διαπράττονται εναντίον πρώην ή συζύγων ή εταίρων που αναγνωρίζονται από το εσωτερικό δίκαιο.
- Άρθρο 40 - Σεξουαλική παρενόχληση: Τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να λάβουν τα απαραίτητα νομοθετικά ή άλλα μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι κάθε μορφή ανεπιθύμητης λεκτικής, μη λεκτικής ή σωματικής συμπεριφοράς σεξουαλικού χαρακτήρα με σκοπό ή αποτέλεσμα την παραβίαση της αξιοπρέπειας ενός προσώπου, καθώς και ένα εκφοβιστικό, εχθρικό, εξευτελιστικό, ταπεινωτικό ή προσβλητικό περιβάλλον, υπόκεινται σε ποινική ή άλλη νομική κύρωση.
- Άρθρο 42 - Μη αποδεκτά δικαιολογητικά για εγκλήματα, συμπεριλαμβανομένων των εγκλημάτων που διαπράττονται στο όνομα της «τιμής» 1. Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν τα απαραίτητα νομοθετικά ή

άλλα μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι, στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών που κινήθηκαν μετά τη διάπραξη οποιωνδήποτε πράξεων βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας σύμβασης, του πολιτισμού, του έθνους, της θρησκείας, της παράδοσης ή της λεγόμενης «τιμής» δεν θεωρείται δικαιολόγηση τέτοιων πράξεων. Αυτό καλύπτει ειδικότερα τις αξιώσεις ότι το θύμα έχει παραβιάσει πολιτιστικά, θρησκευτικά, κοινωνικά ή παραδοσιακά πρότυπα ή έθιμα κατάλληλης συμπεριφοράς. [...].

Σύμβαση για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων

Η συγκεκριμένη σύμβαση έχει εκτεταμένο πεδίο εφαρμογής, καλύπτοντας όλες τις μορφές διακίνησης (εθνικές ή διακρατικές, που συνδέονται ή όχι με οργανωμένο έγκλημα) και όλα τα θύματα εμπορίας ανθρώπων (γυναικών, ανδρών ή παιδιών). Οι μορφές εκμετάλλευσης που καλύπτονται από τη Σύμβαση είναι, τουλάχιστον, σεξουαλική εκμετάλλευση, καταναγκαστική εργασία ή υπηρεσίες, δουλεία ή πρακτικές παρόμοιες με δουλεία και απομάκρυνση οργάνων. Η βασική προστιθέμενη αξία της Σύμβασης είναι η προοπτική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η εστίαση στην προστασία των θυμάτων. Το προοίμιό της ορίζει την εμπορία ανθρώπων ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παραβίαση της αξιοπρέπειας και της ακεραιότητας του ανθρώπου. Η Σύμβαση προβλέπει επίσης, μια σειρά δικαιωμάτων για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, ιδίως το δικαίωμα αναγνώρισης ως θύματος, την προστασία και τη συνδρομή, την παροχή περιόδου ανάκαμψης τουλάχιστον 30 ημερών, τη χορήγηση κατοικίας και την αποζημίωση για τις ζημιές που υπέστησαν. Μια άλλη σημαντική προστιθέμενη αξία της Σύμβασης είναι το σύστημα παρακολούθησης που έχει συσταθεί για την επίβλεψη της εφαρμογής των υποχρεώσεων που περιέχονται σε αυτήν και αποτελείται από δύο πυλώνες: την Ομάδα Εμπειρογνομόνων για την Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων (GRETA) και την Επιτροπή των Μερών (coe.int/en/web/anti-human-trafficking).

- Άρθρο 3 - Αρχή κατά των διακρίσεων: Η εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας σύμβασης από τα συμβαλλόμενα μέρη, ιδίως η λήψη μέτρων προστασίας και προώθησης των δικαιωμάτων των θυμάτων, εξασφαλίζεται χωρίς διακρίσεις για οποιοδήποτε λόγο, όπως φύλο, φυλή, χρώμα, γλώσσα, θρησκεία, πολιτική ή άλλη άποψη, εθνική ή κοινωνική προέλευση, σύνδεση με εθνική μειονότητα, ιδιοκτησία, γέννηση ή άλλο καθεστώς.

- Άρθρο 6 (δ) - Μέτρα αποθάρρυνσης της ζήτησης: Για την αποθάρρυνση της ζήτησης που ενθαρρύνει όλες τις μορφές εκμετάλλευσης προσώπων, ιδιαίτερα των γυναικών και των παιδιών, που οδηγούν σε εμπορία, κάθε μέρος υιοθετεί ή ενισχύει νομοθετικές, διοικητικές, εκπαιδευτικές, άλλα μέτρα, όπως: [...] προληπτικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για αγόρια και κορίτσια κατά τη διάρκεια της σχολικής φοίτησής τους, τα οποία τονίζουν την απαράδεκτη φύση των διακρίσεων λόγω φύλου και τις καταστροφικές συνέπειές της, τη σημασία της ισότητας των φύλων και την αξιοπρέπεια και ακεραιότητα κάθε ανθρώπου.

3.4.2 Συστάσεις

Συστάσεις Υπουργών

- Σύσταση R (85) 2 σχετικά με τη νομική προστασία κατά των διακρίσεων λόγω φύλου: παροτρύνει τα κράτη μέλη να λάβουν ή να ενισχύσουν μέτρα για την προώθηση της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών, μεταξύ άλλων μέσω της νομοθεσίας στον τομέα της απασχόλησης, της κοινωνικής ασφάλισης και των συντάξεων, και των πολιτικών δικαιωμάτων. Το προσάρτημα της σύστασης αναφέρεται στην ανάγκη να ληφθεί υπόψη η έγκριση ειδικών προσωρινών μέτρων που αποσκοπούν στην επιτάχυνση της πραγματικής ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών σε τομείς όπου υπάρχουν ανισότητες. Επιπλέον, τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται να υιοθετήσουν κατάλληλες μηχανές και νομοθεσία που να περιέχουν αποτελεσματικά ένδικα μέσα και κυρώσεις, προκειμένου να αποθαρρύνουν τις διακρίσεις.
- Σύσταση αριθ. R (85) 7 για τη διδασκαλία και τη μάθηση σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα στα σχολεία: Το παράρτημα προτείνει ορισμένα σχετικά θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων για διδασκαλία στο σχολείο: Παράγραφος 3.1. Η μελέτη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα σχολεία θα προσεγγιστεί με διάφορους τρόπους ανάλογα με την ηλικία και τις περιστάσεις του μαθητή και τις ιδιαίτερες καταστάσεις των σχολείων και των εκπαιδευτικών συστημάτων. Τα θέματα που θα καλυφθούν στην εκμάθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν i. τις κύριες κατηγορίες ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υποχρεώσεων και ευθυνών · ii. τις διάφορες μορφές

αδικίας, ανισότητας και διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένου του σεξισμού και του ρατσισμού.

- Σύσταση αριθ. R (90) 4 για την εξάλειψη του σεξισμού από τη γλώσσα: προτρέπει τα κράτη μέλη να προωθήσουν τη χρήση της γλώσσας που αντικατοπτρίζει την αρχή της ισότητας και να λάβουν μέτρα με σκοπό: 1. να ενθαρρύνουν τη χρήση, στο μέτρο του δυνατού, μη σεξιστικής γλώσσας για να ληφθεί υπόψη η παρουσία, το καθεστώς και ο ρόλος των γυναικών στην κοινωνία, όπως κάνει η σημερινή γλωσσική πρακτική για τους άνδρες. 2. να ευθυγραμμιστεί η ορολογία που χρησιμοποιείται στη νομική διατύπωση, τη δημόσια διοίκηση και την εκπαίδευση με την αρχή της ισότητας των φύλων · 3. Ενθάρρυνση της χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στα μέσα ενημέρωσης.
- Σύσταση αριθ. R (2002) 5 σχετικά με την προστασία των γυναικών από τη βία: ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να εγγυώνται από το νόμο την προστασία και την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των γυναικών για τη διασφάλιση της τιμωρίας βίαιων πράξεων και την παροχή προστασίας στα θύματα. Η σύσταση ζητά επίσης από τα κράτη μέλη να αναγνωρίσουν ότι η βία κατά των γυναικών αποτελεί επείγον κοινωνικό πρόβλημα που βασίζεται στις «άνισες σχέσεις εξουσίας μεταξύ γυναικών και ανδρών» και να προωθήσει τον εθνικό και διεθνή συντονισμό στη συλλογή δεδομένων και την έρευνα σε θέματα ισότητας. Το παράρτημα της συστάσεως αναφέρεται συγκεκριμένα στον σεξισμό στην παράγραφο 20 σχετικά με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, δηλώνοντας ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει "να ενθαρρύνουν την εκπόνηση κωδίκων δεοντολογίας για τους επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης που θα λαμβάνουν υπόψη το ζήτημα της βίας κατά των γυναικών και στις αρμοδιότητες των οργανισμών παρακολούθησης των μέσων μαζικής επικοινωνίας, που υπάρχουν ή πρόκειται να δημιουργηθούν, ενθαρρύνουν τη συμπερίληψη καθηκόντων που αφορούν θέματα που αφορούν τη βία κατά των γυναικών και το σεξισμό.
- Σύσταση αριθ. R (2003) 3 σχετικά με την ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στη λήψη πολιτικών και δημοσίων αποφάσεων: επιστά την προσοχή στη χρήση της γλώσσας ως παράγοντα για το σεξισμό: "Η γλώσσα, ο συμβολισμός της οποίας είναι σημαντικός, δεν πρέπει να διακηρύσσει την ηγεμονία του αρσενικού μοντέλου. Η γλώσσα πρέπει να είναι ουδέτερη ως προς

το φύλο (για παράδειγμα, "πρόσωπο") ή να αναφέρεται στα δύο φύλα («του / της»). Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, ήδη από το 1990, εξέδωσε τη σύσταση αριθ. R (90) 4 [...] για την εξάλειψη του σεξισμού από τη γλώσσα. Μια σαφής εξέλιξη προς την εξάλειψη του σεξισμού από τη γλώσσα μπορεί να γίνει αντιληπτή όταν συγκρίνονται αφενός η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΣΔΑ) και αφετέρου ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για να δώσουμε ένα παράδειγμα, στην ΕΣΔΑ, η συστηματική χρήση της αντωνυμίας «του» έχει αντικατασταθεί στον Χάρτη με «του» ή «της».

- Σύσταση αριθ. R (2007) 13 για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην εκπαίδευση: καλεί τα κράτη μέλη να προωθήσουν και να ενθαρρύνουν μέτρα που αποσκοπούν στην εφαρμογή της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου σε όλα τα επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος και στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Προβλέπει ένα σύνολο ολοκληρωμένων μέτρων για την εξασφάλιση αποτελεσματικής ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου στην εκπαίδευση, με έμφαση: στην αρχική και την ενδοϋπηρεσιακή εκπαίδευση και κατάρτιση εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών, στα προγράμματα σπουδών, το διδακτικό υλικό, τις διδακτικές μεθόδους και πρακτικές κ.ά.
- Σύσταση αριθ. R (2007) 17 σχετικά με τα πρότυπα και τους μηχανισμούς ισότητας των φύλων: παρέχει εκτενή κατάλογο μέτρων για την επίτευξη της ισότητας των φύλων στην πράξη, λαμβάνοντας υπόψη τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στη νομοθεσία σε όλους τους τομείς. Συνιστά συγκεκριμένα πρότυπα για την ισότητα των φύλων στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, την εκπαίδευση, την επιστήμη και τον πολιτισμό, την οικονομική ζωή, την κοινωνική προστασία, την υγεία, συμπεριλαμβανομένων των σεξουαλικών και αναπαραγωγικών θεμάτων, τη βία κατά των γυναικών, την εμπορία ανθρώπων, τις συγκρούσεις και τις μετασυγκρουσιακές καταστάσεις ευάλωτων ομάδων που εκτίθενται σε πολλαπλές διακρίσεις. Τα στερεότυπα των φύλων, οι παραδοσιακοί ρόλοι των φύλων και οι προκαταλήψεις αναφέρονται σε ολόκληρη τη σύσταση, όπως για παράδειγμα στην παράγραφο 187 της αιτιολογικής έκθεσης: «Για να θεραπευθούν ή να αποκατασταθούν οι σημερινές επιπτώσεις των διακρίσεων λόγω παρελθόντος, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που εξακολουθούν να

υφίστανται σε πολλές κοινωνίες και που παρεμποδίζουν την αποτελεσματική υλοποίηση της ισότητας των φύλων και περιορίζουν πλήρως την ισότιμη χρήση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τους άνδρες και τις γυναίκες, απαιτείται ένα ευρύ φάσμα ειδικών δράσεων και μέτρων. Ειδικές ενέργειες, κυρίως απευθυνόμενων στις γυναίκες, και ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές και σχέδια είναι οι κύριες πτυχές μιας διπλής προσέγγισης για την οικοδόμηση της ισότητας των φύλων.

- Σύσταση αριθ. R (2013) 1 για την ισότητα των φύλων και τα μέσα ενημέρωσης: υπογραμμίζει ότι η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης και η ισότητα των φύλων είναι εγγενώς αλληλένδετες, καθώς είναι και τα δύο θεμελιώδη δικαιώματα και ότι η πρώτη μπορεί να προωθήσει την τελευταία. Το κείμενο υπογραμμίζει επίσης την αναπαράσταση των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων στον τομέα των μέσων ενημέρωσης: οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται στην ιδιοκτησία των μέσων ενημέρωσης, στην παραγωγή πληροφοριών και στη δημοσιογραφία, σε ειδησεογραφικά γραφεία και σε θέσεις διαχείρισης. Τα σεξιστικά στερεότυπα επηρεάζουν την ποιότητα του περιεχομένου των μέσων ενημέρωσης, ιδίως όσον αφορά τα «πολιτικά γεγονότα και τις προεκλογικές εκστρατείες. Η σύσταση αναφέρεται συγκεκριμένα στην καταπολέμηση του σεξισμού, με την οποία ζητείται από τις οργανώσεις των μέσων ενημέρωσης να προωθήσουν μέτρα που αποσκοπούν σε "μη στερεότυπη εικόνα, ρόλο και προβολή γυναικών και ανδρών, αποφυγή της σεξιστικής διαφήμισης, γλώσσας και περιεχομένου που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διακρίσεις με βάση το φύλο" (παράγραφος 4). Όσον αφορά την παιδεία στα μέσα επικοινωνίας και την ενεργό ιδιότητα του πολίτη, θα πρέπει να εξεταστούν τα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν προκειμένου να προωθηθεί η ευαισθητοποίηση των νέων και να προετοιμαστούν οι νέοι για την υπεύθυνη προσέγγιση των διαφόρων μορφών περιεχομένου των μέσων ενημέρωσης. Να αποκωδικοποιήσουν τα σεξιστικά στερεότυπα, να ενισχύσουν την προοπτική της ισότητας των φύλων στα προγράμματα παιδείας των μέσων ενημέρωσης για νέους διαφορετικής ηλικίας ως παράγοντα ευρείας εκπαίδευσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και ενεργό συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες. Γενικότερα, η Σύσταση απαιτεί από τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν ένα κατάλληλο νομικό πλαίσιο που να διασφαλίζει το σεβασμό της αρχής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της

απαγόρευσης κάθε διάκρισης λόγω φύλου καθώς και της υποκίνησης μίσους και οποιασδήποτε μορφής της φυλετικής βίας μέσα στα μέσα ενημέρωσης.

- Σύσταση CM / Rec (2016) 4 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη για την προστασία της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων και άλλων φορέων μέσων ενημέρωσης: αναφέρει στην παράγραφο 2 ότι "οι δημοσιογράφοι και οι άλλοι φορείς των μέσων ενημέρωσης είναι συχνά ειδικοί στόχοι λόγω του φύλου τους, της ταυτότητας φύλου, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της εθνοτικής ταυτότητας, της θρησκείας ή άλλων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τα οποία ενδέχεται να τα εκθέσουν σε διακρίσεις και κινδύνους κατά τη διάρκεια της εργασίας τους. Οι γυναίκες δημοσιογράφοι και οι άλλες γυναίκες φορείς των μέσων ενημέρωσης αντιμετωπίζουν συγκεκριμένους κινδύνους που σχετίζονται με το φύλο, συμπεριλαμβανομένων των σεξιστικών, μισογυνιστικών και εξευτελιστικών περιπτώσεων κακοποίησης, των απειλών, του εκφοβισμού, της παρενόχλησης και της σεξουαλικής επιθετικότητας και βίας. Αυτές οι παραβιάσεις γίνονται όλο και περισσότερο online. Υπάρχει ανάγκη για επείγουσες, αποφασιστικές και συστημικές απαντήσεις.
- Σύσταση CM / Rec (2017) 9 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη για την ισότητα των φύλων στον οπτικοακουστικό τομέα: στοχεύει στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλα τα επίπεδα του οπτικοακουστικού τομέα. Περιλαμβάνει αναφορά στους στόχους της στρατηγικής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ισότητα των φύλων για την περίοδο 2014-2017, καθώς και διάφορες παραγράφους σχετικά με την ανάγκη καταπολέμησης του σεξισμού, των στερεοτύπων φύλου και του σεξιστικού λόγου. Το προοίμιο της σύστασης αναφέρει ότι "ο οπτικοακουστικός τομέας είναι σε θέση να διαμορφώσει και να επηρεάσει τις αντιλήψεις, τις ιδέες και τις συμπεριφορές που επικρατούν στην κοινωνία. Αντανακλά την πραγματικότητα των γυναικών και των ανδρών, σε όλη την ποικιλομορφία τους. Το οπτικοακουστικό περιεχόμενο μπορεί είτε να εμποδίσει είτε να επιταχύνει τη διαρθρωτική αλλαγή προς την κατεύθυνση της ισότητας των φύλων". Τα μέτρα για την εφαρμογή της σύστασης θα πρέπει να περιλαμβάνουν «τη στήριξη πρωτοβουλιών και εκστρατειών ευαισθητοποίησης για την καταπολέμηση των στερεοτύπων φύλου, συμπεριλαμβανομένου του μίσους και του σεξισμού στον οπτικοακουστικό

τομέα», την προώθηση μη στερεότυπων εικόνων και την αποφυγή της σεξιστικής διαφήμισης, διακρίσεις λόγω φύλου, υποκίνηση μίσους και βία που βασίζεται στο φύλο ". Τα ερευνητικά μέτρα υποστήριξης περιλαμβάνουν την έρευνα σχετικά με τον αντίκτυπο του οπτικοακουστικού τομέα στη διαμόρφωση αξιών, στάσεων, αναγκών και συμφερόντων γυναικών και ανδρών.

- Σύσταση CM / Rec (2010) 10 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη σχετικά με το ρόλο των γυναικών και των ανδρών στην πρόληψη και επίλυση συγκρούσεων και στην οικοδόμηση της ειρήνης.

Σύσταση (GPR) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η Γενική Πολιτική Σύσταση (GPR) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας αριθ. 15 για την καταπολέμηση της ομιλίας του μίσους είναι το πρώτο όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης που περιλαμβάνει έναν ορισμό του "λόγου μίσους" και του φύλου στην παράγραφο 9 της αιτιολογικής έκθεσης: "Η ρητορική μίσους για τους σκοπούς της σύστασης συνεπάγεται τη χρήση μίας ή περισσότερων ειδικών μορφών έκφρασης - δηλαδή την προάσπιση, την προαγωγή ή την υποκίνηση της δυσφήμισης, του μίσους ή της κακοποίησης ενός ατόμου ή καθώς και οποιαδήποτε παρενόχληση, προσβολή, αρνητικά στερεότυπα, στιγματισμό ή απειλή προσώπου ή προσώπων και κάθε δικαιολογία για όλες αυτές τις μορφές έκφρασης - που βασίζεται σε έναν μη εξαντλητικό κατάλογο προσωπικών χαρακτηριστικών ή καθεστώτος που περιλαμβάνει φυλή, χρώμα, γλώσσα, θρησκεία, εθνικότητα, καθώς και την καταγωγή, την ηλικία, την αναπηρία, το φύλο, την ταυτότητα φύλου και τον σεξουαλικό προσανατολισμό (Council of Europe, 2016).

Ψηφίσματα και Συστάσεις που εγκρίθηκαν από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης (PACE)

- Ψήφισμα 1751 (2010) του PACE για την καταπολέμηση των σεξιστικών στερεοτύπων στα μέσα ενημέρωσης (που εγκρίθηκε στις 25 Ιουνίου 2010): Η Συνέλευση καλεί τα κράτη μέλη να ενισχύσουν τις δραστηριότητες κατάρτισης και εκπαίδευσης και να συμπεριλάβουν, στη νομοθεσία για την ισότητα των φύλων, διατάξεις που αποσκοπούν στην καταπολέμηση των σεξιστικών στερεοτύπων και να δημιουργήσουν δομές για την παρακολούθηση ή / και την ενίσχυση των μηχανισμών αυτορρύθμισης για την αναφορά σε στερεότυπες

απεικονίσεις, αντλώντας, όπου αποδειχθούν αποτελεσματικοί, τους μηχανισμούς καταγγελίας της σεξιστικής διαφήμισης.

- Ψήφισμα PACE 2120 (2016) - Οι γυναίκες στις ένοπλες δυνάμεις, προώθηση της ισότητας, τερματισμός της βίας με βάση το φύλο: η Συνέλευση καλεί τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης: να προσαρμόσουν τις εκστρατείες προσλήψεων ώστε να εξαλείψουν τα στερεότυπα και να προσελκύσουν περισσότερες γυναίκες στις ένοπλες δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρησιακών ρόλων · να διερευνήσουν τους λόγους για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά την πρόσληψη μεγαλύτερου αριθμού γυναικών για στρατιωτικές υποχρεώσεις, τους λόγους για τους οποίους η στρατιωτική σταδιοδρομία των γυναικών είναι συχνά μικρότερη από εκείνη των ανδρών ομολόγων τους και τους λόγους για τους οποίους οι γυναίκες και οι άνδρες εγκαταλείπουν τις ένοπλες δυνάμεις πριν από τη συνταξιοδότησή τους την ηλικία ή το τέλος των συμβάσεών τους· να αναλάβουν ενεργό δέσμευση σε όλα τα επίπεδα της αλυσίδας διοίκησης για αλλαγή των νοοτροπιών και της εσωτερικής κουλτούρας στις ένοπλες δυνάμεις, ώστε όλες οι διαφορές να είναι θετικά αποδεκτές και να λαμβάνονται υπόψη · να συμπεριλάβουν τη διδασκαλία της διάστασης του φύλου σε όλα τα στάδια της στρατιωτικής εκπαίδευσης · να διασφαλίσουν ότι η νομοθεσία που ισχύει για τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένου του ποινικού δικαίου, όπου ενδείκνυται, απαγορεύει ρητά κάθε μορφή βίας που βασίζεται στο φύλο · να εξασφαλίσουν επίσης ότι οι εσωτερικοί κώδικες δεοντολογίας περιλαμβάνουν αυστηρές διατάξεις σχετικά με αυτό το θέμα, οι οποίες είναι ευρέως γνωστές και εφαρμόζονται σε όλα τα επίπεδα · να υιοθετήσουν και να διασφαλίσουν τη συστηματική εφαρμογή μιας πολιτικής μηδενικής ανοχής σε σχέση με τη βία που βασίζεται στο φύλο και να στείλουν το μήνυμα σε όλο το στρατιωτικό προσωπικό ότι τέτοια συμπεριφορά δεν θα γίνει αποδεκτή στις ένοπλες δυνάμεις · να ορίσουν αποτελεσματικές κυρώσεις και να τις εφαρμόσουν στους δράστες βίας, καθώς η απλή μεταφορά του θύματος μιας σεξουαλικής επίθεσης δεν αποτελεί κατάλληλη απάντηση · να υπογράψουν και / ή να επικυρώσουν, εάν δεν το έχουν ακόμη πράξει, τη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας.

- Ψήφισμα PACE 2144 (2017) «Τερματισμός της διαδικτυακού μίσους και διακρίσεων» (που εγκρίθηκε στις 25 Ιανουαρίου 2017): η Συνέλευση καλεί τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης να εργαστούν από κοινού για να εξασφαλίσουν την εφαρμογή εναρμονισμένων και περιεκτικών ορισμών της ομιλίας του μίσους σε περιπτώσεις διαδικτυακού μίσους και να εφιστά την προσοχή στις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του ρατσισμού (ECRI) και της μισαλλοδοξίας στη γενική πολιτική σύσταση αριθ. 15 για την καταπολέμηση του ρατσισμού και του εχθρικού λόγου. Επίσης, να διασφαλίσουν, σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ότι ο εθνικός νόμος επιτρέπει την αποτελεσματική δίωξη της ομιλίας του μίσους στο διαδίκτυο, σεβόμενη πλήρως την ελευθερία έκφρασης.
- Σύσταση PACE 2177 (2017) για την παύση της σεξουαλικής βίας και της παρενόχλησης των γυναικών στο δημόσιο χώρο (εγκρίθηκε στις 29 Ιουνίου 2017): η Συνέλευση καλεί τα κράτη μέλη και τα παρατηρητήρια του Συμβουλίου της Ευρώπης: να υπογράψουν και να επικυρώσουν χωρίς καθυστέρηση, εάν δεν το έχουν κάνει ακόμη, τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της οικιακής βίας (CETS αριθ. 210, "Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης") και να διασφαλίσουν την πλήρη εφαρμογή της, την ένταξη της σεξουαλικής βίας και την παρενόχληση στο δημόσιο χώρο στους εθνικούς ποινικούς κώδικες · να θέσουν τέλος στην ατιμωρησία διώκοντας τους δράστες σεξουαλικής βίας και παρενόχλησης στο δημόσιο χώρο · να διεξάγουν έρευνες για τη σεξουαλική βία και την παρενόχληση των γυναικών στο δημόσιο χώρο προκειμένου να κατανοήσουν καλύτερα το μέγεθος του φαινομένου και να ξεκινήσουν δράσεις που μπορούν να βοηθήσουν στην εξάλειψη των ταμπού που περιβάλλουν το θέμα αυτό· να δρομολογήσουν και να υποστηρίξουν εκστρατείες ευαισθητοποίησης σχετικά με την ανάγκη πρόληψης και καταπολέμησης της σεξουαλικής βίας και παρενόχλησης στο δημόσιο χώρο· να περιλαμβάνουν ευαισθητοποίηση σχετικά με τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και τη μη βίαιη επίλυση των συγκρούσεων και ειδικότερα την ισότητα των φύλων, τα στερεότυπα των φύλων και τον ρόλο των γυναικών στις κοινωνίες μας στα γενικά εκπαιδευτικά προγράμματα για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος

από διαφορετικές οπτικές γωνίες και να αναπτύξουν στοχοθετημένες ενότητες μάθησης σχετικά με τον αντίκτυπο της σεξουαλικής βίας και της παρενόχλησης στα θύματα ή σχετικά με τον τρόπο συμπεριφοράς όταν αντιμετωπίζουν άμεσα ή έμμεσα επιθέσεις εναντίον γυναικών..... να προβούν σε προληπτικές ενέργειες σε εγκαταστάσεις υποδοχής προσφύγων και αιτούντων άσυλο, επιτρέποντας έτσι τη διεξαγωγή συζητήσεων σχετικά με τις αξίες της ισότητας και τους κοινωνικούς κώδικες που επικρατούν στο νέο τους περιβάλλον · να ξεκινήσουν διάλογο με τα μέσα ενημέρωσης σχετικά με την ευθύνη τους να παρέχουν αντικειμενικές πληροφορίες σχετικά με τη σεξουαλική βία και την παρενόχληση στο δημόσιο χώρο και να τους ενθαρρύνουν να δώσουν προτεραιότητα στις εκστρατείες ευαισθητοποίησης· να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν με αποφασιστικότητα μια πολιτική μηδενικής ανοχής έναντι της βίας κατά των γυναικών στο δημόσιο χώρο εξασφαλίζοντας την ορατή παρουσία με επαρκή αριθμό αστυνομικών που έχουν εκπαιδευτεί για να βοηθήσουν τα θύματα της βίας· και να λάβουν υπόψη τη διάσταση του φύλου στον πολεοδομικό σχεδιασμό και στις δημόσιες συγκοινωνίες, ώστε να διασφαλιστεί η ασφάλεια και η ευημερία όλων.

3.4.3 Οδηγίες

Στη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) που εγκρίθηκε το 1957, συμπεριλήφθηκε μόνο μια ενιαία διάταξη (άρθρο 119 της Συνθήκης ΕΟΚ, τώρα άρθρο 141 της Συνθήκης ΕΚ) για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, δηλαδή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών στην εργασία. Το ιστορικό της διάταξης αυτής ήταν καθαρά οικονομικό, καθώς τα κράτη μέλη, ιδίως η Γαλλία, θέλησαν να εξαλείψουν τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων εγκατεστημένων σε διαφορετικά κράτη μέλη. Η Γαλλία είχε εγκρίνει διατάξεις σχετικά με την ισότητα των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών πολύ νωρίτερα και φοβόταν ότι η φθηνή γυναικεία εργασία σε άλλα κράτη μέλη θα έθετε σε μειονεκτική θέση τις γαλλικές επιχειρήσεις και την οικονομία.

Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (ΔΕΚ) έκρινε το 1976 ότι το άρθρο 119 ΕΟΚ είχε όχι μόνο οικονομικό αλλά και κοινωνικό στόχο, καθώς συνέβαλε στην κοινωνική πρόοδο και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας (ECJ, 1976, Case 43/75). Αργότερα, το ΔΕΚ έκρινε ότι ο οικονομικός στόχος είναι δευτερεύων σε σχέση με τον κοινωνικό στόχο και ότι η αρχή της ισότητας των αμοιβών αποτελεί

έκφραση θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος (ECJ, 2000, Case C-50/96). Το ΔΕΚ διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο στον τομέα της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, διασφαλίζοντας ότι τα άτομα μπορούν να επικαλεσθούν και να επιβάλουν το δικαίωμά τους στην ισότητα των φύλων. Ομοίως, έχει εκδώσει σημαντικές αποφάσεις για την ερμηνεία της νομοθεσίας της ΕΕ για την ισότητα και των συναφών άρθρων της Συνθήκης. Ενώ στα τέλη της δεκαετίας του '50 υπήρχε μόνο αυτό το άρθρο σχετικά με την ισότητα των αμοιβών, από τότε υιοθετήθηκε μια ολόκληρη πληθώρα οδηγιών, οι οποίες απαγορεύουν τις διακρίσεις λόγω φύλου ειδικότερα (European Communities, 2008). Ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω:

- Οδηγία για την ισότητα των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών: ορίζει τις υποχρεώσεις των κρατών μελών. Τα κράτη μέλη πρέπει να καταργήσουν κάθε διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών που απορρέει από νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις που αντίκεινται στην αρχή της αμοιβής (άρθρο 3). Τα κράτη μέλη πρέπει επίσης να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι οι διατάξεις των συλλογικών συμβάσεων, οι μισθολογικές κλίμακες, οι μισθολογικές συμφωνίες και οι ατομικές συμβάσεις εργασίας που αντιβαίνουν στην αρχή της ισότητας των αμοιβών ακυρώνονται ή μπορούν να κηρυχθούν άκυρες ή να τροποποιηθούν (Άρθρο 4). Πρέπει επίσης να εξασφαλίσουν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών με τη θέσπιση νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων (άρθρο 8 παράγραφος 1). Σύμφωνα με το άρθρο 1 της οδηγίας: «Η αρχή της ισότητας των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών, όπως ορίζεται στο άρθρο 119, απαιτεί για την ίδια εργασία ή την εργασία ίσης αξίας την εξάλειψη κάθε διάκρισης λόγω φύλου όσον αφορά σε όλες τις πτυχές και τους όρους αμοιβής. Ειδικότερα, όταν ένα σύστημα ταξινόμησης των θέσεων εργασίας χρησιμοποιείται για τον καθορισμό της αμοιβής, πρέπει να βασίζεται στα ίδια κριτήρια τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες και να καταρτίζεται έτσι ώστε να αποκλείεται η διάκριση λόγω φύλου.
- Οδηγία 2006/54 / ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (αναδιατύπωση).

- Οδηγία 2004/113 / ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2004, για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών: εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα που παρέχουν αγαθά και υπηρεσίες, τα οποία είναι διαθέσιμα στο κοινό, ανεξάρτητα από τον ενδιαφερόμενο, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, δημόσιους οργανισμούς και αγαθά και υπηρεσίες που προσφέρονται εκτός του χώρου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και των συναλλαγών που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο αυτό. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στο περιεχόμενο των μέσων ενημέρωσης και της διαφήμισης, ούτε στην εκπαίδευση και σε θέματα απασχόλησης.
- Οδηγία 76/207 σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην απασχόληση. Σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών ισχύει επίσης για την πρόσβαση στην απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των όρων απόλυσης (άρθρο 1 παράγραφος 1 και άρθρο 5 παράγραφος. Η οδηγία απαγορεύει τόσο την άμεση όσο και την έμμεση διάκριση. Το άρθρο 2 παράγραφος 1 ορίζει την αρχή της ίσης μεταχείρισης, που σημαίνει ότι «(...) δεν πρέπει να γίνεται κανενός είδους διάκριση λόγω φύλου είτε άμεσα είτε έμμεσα, ιδίως με αναφορά στην οικογενειακή κατάσταση». Το 2002, η οδηγία 76/207 τροποποιήθηκε προκειμένου να εκσυγχρονιστούν και να εναρμονιστούν οι διατάξεις της. Στοιχεία της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου έχουν ενσωματωθεί σε ορισμένες από τις νέες και τροποποιημένες διατάξεις.
- Οδηγία 7/79 για την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στον τομέα της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης. Η οδηγία απαγορεύει, τόσο τις άμεσες όσο και τις έμμεσες διακρίσεις λόγω φύλου (άρθρο 4 παράγραφος 1). Τα πρόσωπα που προστατεύονται δυνάμει της οδηγίας ορίζονται στο άρθρο 2, το οποίο ορίζει τα εξής: «Η οδηγία εφαρμόζεται στον ενεργό πληθυσμό - συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων και των εργαζομένων, η δραστηριότητα των οποίων διακόπτεται λόγω ασθένειας, ατυχήματος ή ακούσιας ανεργίας. Η οδηγία εφαρμόζεται στα νομικά συστήματα που παρέχουν προστασία έναντι των ακόλουθων κινδύνων: ασθένεια, αναπηρία,

γήρας, εργατικά ατυχήματα, επαγγελματικές ασθένειες και ανεργία. Ισχύει επίσης για την κοινωνική πρόνοια, αλλά μόνο στο μέτρο που αποσκοπεί στη συμπλήρωση ή την αντικατάσταση των θεσμοθετημένων συστημάτων που καλύπτουν τους προαναφερθέντες κινδύνους.

Στις οδηγίες που εγκρίθηκαν από το 2000, η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου έχει εφαρμοστεί σε διάφορες διατάξεις και έχει ενισχυθεί η μέθοδος επιβολής του νόμου κατά των διακρίσεων. Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου υπήρξε η κινητήρια δύναμη για τα πρότυπα της ΕΕ για την ισότητα των φύλων, ιδίως στον τομέα της εισαγωγής νέων εννοιών ή άλλων επαναστατικών καινοτομιών, ιδίως όσον αφορά την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου περί ισότητας. Έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αποτελεσματική εφαρμογή των προτύπων για την ισότητα των φύλων στα κράτη μέλη.

Κλείνοντας την παρούσα ενότητα σημαντικό είναι να αναφέρουμε το Ψήφισμα και την Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Το Ψήφισμα της 14ης Μαρτίου 2017 σχετικά με την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση 2014-2015 (2016/2249). Το συγκεκριμένο ψήφισμα καλεί όλα τα κράτη μέλη να αντιμετωπίσουν το ζήτημα της ισότητας των φύλων, του σεξισμού και των στερεοτύπων φύλου στα εκπαιδευτικά τους συστήματα σε όλα τα επίπεδα και να διασφαλίσουν ότι οι στόχοι των εκπαιδευτικών τους συστημάτων περιλαμβάνουν την εκπαίδευση στον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών και στα ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες για τις γυναίκες και τους άνδρες και ότι οι ποιοτικές αρχές τους περιλαμβάνουν την εξάλειψη των εμποδίων για την πραγματική την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών και την προώθηση της πλήρους ισότητας μεταξύ τους · (...) υπογραμμίζει επίσης τη στενή σχέση μεταξύ στερεοτύπων και τον έντονα αυξανόμενο αριθμό περιπτώσεων παρενόχλησης κατά των γυναικών και του σεξισμού στο Διαδίκτυο και στα κοινωνικά μέσα ενημέρωσης, οι οποίες δημιουργούν επίσης νέες μορφές βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών, όπως η παρενόχληση στον κυβερνοχώρο, η χρήση σεξουαλικών ή εξευτελιστικών εικόνων στο διαδίκτυο και η διανομή ιδιωτικών βίντεο σε κοινωνικά μέσα χωρίς τη συναίνεση των εμπλεκόμενων ατόμων. Επιπλέον, υπογραμμίζει ότι τέτοιες καταστάσεις μπορεί να προκύψουν από την έλλειψη προστασίας από τις δημόσιες αρχές και τα άλλα θεσμικά όργανα, τα οποία υποτίθεται ότι δημιουργούν ένα περιβάλλον ουδέτερο από πλευράς

φύλου και καταγγέλλουν το σεξισμό. Τέλος, καλεί την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να συμπεριλάβουν μέτρα για την προστασία των γυναικών και των ΛΟΑΤ από την παρενόχληση στο χώρο εργασίας και καλεί την Επιτροπή να αναθεωρήσει την υφιστάμενη απόφαση-πλαίσιο της ΕΕ για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκφράσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου, προκειμένου να συμπεριλάβει το σεξισμό, καθώς και το έγκλημα και την προκατάληψη για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού, (...).

Η Έκθεση που εγκρίθηκε στις 08.04.2016 σχετικά με την ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών στην ψηφιακή εποχή (2015/2007) λαμβάνοντας υπόψη ότι ο αντίκτυπος του σεξισμού και των στερεοτύπων φύλου αποτελεί εμπόδιο στην ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών και επιβάρυνση για την οικονομική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα της ΕΕ, διευρύνοντας περαιτέρω το ήδη σημαντικό ψηφιακό χάσμα μεταξύ των φύλων στους τομείς των ΤΠΕ, των μέσων ενημέρωσης και των συναφών βιομηχανιών · λαμβάνοντας υπόψη ότι τα υπάρχοντα στερεότυπα για το φύλο καθιστούν δύσκολη την ανάπτυξη των ικανοτήτων των γυναικών ως χρηστών, πρωτοπόρων και δημιουργών · λαμβάνοντας υπόψη ότι υπάρχει ανάγκη σαφούς πολιτικής βούλησης, συγκεκριμένων δράσεων και της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών για την αλλαγή αυτού · καλεί την Επιτροπή να προτείνει νομοθετική πράξη για την αντιμετώπιση του σεξισμού και των στερεοτύπων φύλου στην εκπαίδευση και τα μέσα ενημέρωσης, στο πλαίσιο της αναδιατυπωμένης οδηγίας για την ίση μεταχείριση · καλεί την Επιτροπή να αναπτύξει έναν κώδικα δεοντολογίας για τις δικές της επικοινωνίες και την επικοινωνία των οργανισμών της ΕΕ προκειμένου να προωθηθεί η χειραφέτηση των γυναικών και να καταπολεμηθούν τα στερεότυπα και ο σεξισμός · (...) καλεί την Επιτροπή να δρομολογήσει και να υποστηρίξει τα προγράμματα ηλεκτρονικής παιδείας και κατάρτισης, καθώς και εκστρατείες ευαισθητοποίησης, αυξάνοντας έτσι την ευαισθητοποίηση σχετικά με τους δυνητικούς κινδύνους του ψηφιακού κόσμου και τον τρόπο καταπολέμησής τους μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών, όπως σπουδαστές σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, εκπαιδευτικοί και επαγγελματίες της εκπαίδευσης και της επιβολής του νόμου · καλεί την Επιτροπή να προωθήσει εκστρατείες κατά του σεξισμού και των στερεοτύπων φύλου στα κοινωνικά και ψηφιακά μέσα και να αξιοποιήσει το δυναμικό των ψηφιακών μέσων για την εξάλειψη των στερεοτύπων.

ΚΕΦ.4 Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΣΕΞΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΞΕΥΡΩΠΑΙΣΜΟΥ

4.1 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΥ

Όπως προσημειώθηκε, υπάρχει έντονη διαμάχη μεταξύ των ακαδημαϊκών ως προς το εάν τελικά οι πολιτικές που λαμβάνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, επηρεάζουν ή όχι τα κράτη – μέλη της Ε.Ε. και τις εθνικές πολιτικές τους, ακόμα και τα κράτη που δεν ανήκουν στην ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Αναρίθμητες συζητήσεις έχουν γίνει ως προς το πόσο επηρεάζουν οι πεποιθήσεις και οι στόχοι των κρατών – μελών τη θέσπιση πολιτικών από την Ε.Ε. Το ίδιο γεγονός ισχύει και για τις πολιτικές που λαμβάνονται για το σεξισμό και την ισότητα των φύλων στα πλαίσια του εξευρωπαϊσμού (Martinsen, 2007).

Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Chichowski (2001), το άρθρο 119 της Συνθήκης της Ρώμης που προβλέπει στην ισότητα των αμοιβών μεταξύ των ανδρών και των γυναικών μπορεί να βρεθεί στην αρχική νομική βάση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και, με την πάροδο του χρόνου, έχει καταστεί μία από τις σημαντικότερες πτυχές της «Κοινωνικής Ευρώπης». Ωστόσο, το άρθρο αυτό, εισήχθη αρχικά στη Συνθήκη της Ρώμης για κυρίως οικονομικούς λόγους και δεν οφείλεται σε κοινωνικές εκτιμήσεις των ιδρυτών της Ε.Ε. Η αρχική διάταξη σχετικά με την ίση αμοιβή για ίση εργασία μεταξύ ανδρών και γυναικών θεσπίστηκε ως το αποτέλεσμα της Γαλλικής ανησυχίας σχετικά με το ανταγωνιστικό μειονέκτημα. Η Γαλλική κυβέρνηση είχε επιθυμήσει μια διάταξη της Συνθήκης για την ισότητα των αμοιβών, καθώς η Γαλλία ήταν η μόνη από τις αρχικές έξι χώρες -μέλη της Ε.Ε. που θέσπισαν νομοθεσία για την ισότητα των αμοιβών και θεώρησε ότι αυτό αποτελεί δυνητικό ανταγωνιστικό μειονέκτημα έναντι των άλλων χωρών μελών.

Από το 1990 και μετά, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε ένα δεύτερο κύμα υπερεθνικών πολιτικών ισότητας. Το 1992 εγκρίθηκε η οδηγία για την άδεια μητρότητας και από το 1992 και μετά εισήχθησαν πέντε πρόσθετες οδηγίες σχετικά με την οργάνωση του χρόνου εργασίας, τη γονική άδεια, τις κυρώσεις σε περιπτώσεις διακρίσεων λόγω φύλου, και συμφωνίες-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχόλησης. Αυτή η ανάπτυξη της δευτερογενούς Ευρωπαϊκής νομοθεσίας δείχνει ότι τα κράτη μέλη έχουν πλέον καταλήξει να δέχονται τις πολιτικές διακρίσεων λόγω

φύλου στην Ε.Ε. ως σημαντική διάσταση του κοινοτικού στόχου και δεν πρέπει πλέον να θεωρούνται ως πεδίο πολιτικής που πρέπει να αφήνεται μόνο στις εσωτερικές αποφάσεις. Αυτή η μακρόχρονη διαδικασία ολοκλήρωσης έλαβε τελικά συνταγματική μορφή από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, όπου η Συνθήκη επιβεβαιώνει τώρα ότι η νομοθεσία κατά των διακρίσεων λόγω φύλου έχει καταστεί βασική δέσμευση της Ένωσης για την εξασφάλιση της πλήρους ισότητας στην πράξη μεταξύ ανδρών και γυναικών (Dimitrakopoulos & Richardson, 2001).

Η ανάλυση του εξευρωπαϊσμού της ισότητας των φύλων μέσω αναρίθμητων βιβλιογραφικών και εμπειρικών προσεγγίσεων, κατέδειξε τις ποικίλες και εκτεταμένες επιπτώσεις στην εθνική πολιτική, την πολιτική και το δίκαιο που προκάλεσε η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Με την πάροδο του χρόνου, ο αντίκτυπος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης έχει προχωρήσει και ενταθεί σε έναν τομέα δημόσιας πολιτικής που θεωρήθηκε προηγουμένως ως τομέας εθνικής πολιτικής. Το συμπέρασμα είναι ότι ιστορικά, όπως και σήμερα, η Ε.Ε. διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην προώθηση και εφαρμογή των δικαιωμάτων ισότητας. Ιστορικά, ο εξευρωπαϊσμός ενεργεί σε βασικές διαστάσεις της πολιτικής και της νομοθεσίας, για παράδειγμα, υιοθετώντας και μεταρρυθμίζοντας τις εθνικές πολιτικές, αλλάζοντας τις σχέσεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, την εσωτερική νομική συλλογιστική και τη μεταρρύθμιση των διοικητικών πρακτικών (Martinsen, 2007).

Η μελέτη του εξευρωπαϊσμού της ισότητας των φύλων υποστηρίζει την άποψη ότι ο αντίκτυπος πρέπει να διερευνηθεί με την πάροδο του χρόνου, καθώς είναι απίθανο να συμβεί πλήρως ή να εντοπιστεί βραχυπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα. Μια μελέτη που αφορά τον εξευρωπαϊσμό σε ένα ανεπαρκές χρονικό διάστημα είναι πιθανό να διαπιστώσει είτε τη μη συμμόρφωση είτε την περιοριστική εφαρμογή των κοινοτικών μέτρων και, συνεπώς, να καταλήξει, εσφαλμένα, στην υλοποίηση ως «το δεύτερο προπύργιο του εθνικού ελέγχου». Ωστόσο, η εφαρμογή περιλαμβάνει ένα ευρύ και περίπλοκο σύνολο σημείων απόφασης που αντιπροσωπεύουν ανταγωνιστικές θέσεις σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να προχωρήσει η εφαρμογή και οι οποίες δεν αφήνουν πάντα στις κυβερνήσεις των κρατών μελών τον έλεγχο της ερμηνείας των κοινοτικών υποχρεώσεων (Montoya, 2013).

Ωστόσο, οφείλεται να σημειωθεί ότι ένα βασικό συμπέρασμα είναι ότι ένα σημείο αρνησικυρίας μπορεί να αντικατασταθεί όταν οι οργανώσεις ή οι φορείς έχουν

ιδεολογικό ή ουσιαστικό ενδιαφέρον για την εφαρμογή της απόφασης της Ε.Ε. συνεπώς, «τα σημεία βέτο μετατρέπονται στη συνέχεια σε σημεία διευκόλυνσης». Οι μελετητές σημειώνουν πως υπάρχει μια διαχωριστική γραμμή από το χρονικό σημείο στα μέσα της δεκαετίας του '80, όπου οι συνδικαλιστικές πολιτικές απομακρύνονται από τις εθνικές διαπραγματεύσεις μόνο για να συμπεριλάβουν δράση μέσω των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε. Πριν από αυτό το σημείο, η σχέση μεταξύ της αιτίας, της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και του αποτελέσματος και του εθνικού αντίκτυπου, ήταν μονόδρομη, ξεκινώντας από υπερεθνικό σε εθνικό επίπεδο. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και εξής, ωστόσο, οι κοινωνικοί παράγοντες επικαλούνται και επιβάλλουν τους ευρωπαϊκούς κανόνες στους εγχώριους θεσμούς, επιταχύνοντας έτσι και εμβαθύνοντας τη διαδικασία εξευρωπαϊσμού (Falkner, et.al., 2005).

Τέλος, ο εξευρωπαϊσμός επιστρέφει δυναμικά στη διαδικασία ολοκλήρωσης μέσω του ανταγωνισμού μεταξύ των συμφερόντων. Οι δύο διαδικασίες, αν και όχι ταυτόχρονες, αλληλοσυνδέονται. Όπως και με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ο εξευρωπαϊσμός των δημόσιων πολιτικών γενικότερα, των δημοσίων πολιτικών για την ισότητα των φύλων ειδικότερα, είναι μια δυναμική διαδικασία, η οποία διαμορφώνεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικής και δικαίου και του οποίου το περιεχόμενο και το πεδίο καθορίζονται μέσω μιας σειράς αποφασιστικών αλληλεπιδράσεων. Σε όλη τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, ο βαθμός στον οποίο οι πολίτες των κρατών μελών ελέγχουν τον αντίκτυπο των πολιτικών της Ε.Ε. μειώνεται. Στην περίπτωση του εξευρωπαϊσμού της ισότητας των φύλων, αυτό σημαίνει ότι η αποτελεσματική προσέγγιση της μη διάκρισης των φύλων, ορίζεται μέσω της συνεχιζόμενης αλληλεπίδρασης μεταξύ κυβερνήσεων μελών, υπερεθνικών οργανισμών και εθνικών φορέων (Martinsen, 2007). Οι υποψήφιοι για ένταξη χώρες πρέπει να υιοθετήσουν πλήρως τη θεμελιώδη αρχή της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών με στόχο την αντιμετώπιση του σεξισμού. Η παρακολούθηση της μεταφοράς, της εφαρμογής και της επιβολής της νομοθεσίας της ΕΕ σε αυτόν τον τομέα παραμένει προτεραιότητα της διαδικασίας διεύρυνσης (European Commission, 2016).

4.2 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ

Το πρωτοποριακό έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας των φύλων έχει οδηγήσει σε ένα στέρεο νομικό και πολιτικό πλαίσιο. Η ισότητα των φύλων αποτελεί μία από τις προτεραιότητες της Ε.Ε., η οποία παραμένει πλήρως αφοσιωμένη στην αντιμετώπιση τόσο των σημερινών όσο και των αναδυόμενων προκλήσεων και στην άρση των παλαιότερων φραγμών προκειμένου να επιτευχθεί ουσιαστική και πλήρης ισότητα των φύλων.

Σύμφωνα με την Montoya (2013), η ισότητα ήταν πάντα ένα από τα βασικά θεμέλια της ΕΕ. Το πεδίο εφαρμογής της έχει επεκταθεί σταδιακά κατά τη διάρκεια των δεκαετιών και έχει ασχοληθεί από την ίση μεταχείριση των διαφόρων εθνικοτήτων, μέσω της ίσης μεταχείρισης για τα διαφορετικά φύλα, στην ίση μεταχείριση για τους ανθρώπους με διαφορετικούς σεξουαλικούς προσανατολισμούς. Αν και εξακολουθούν να υπάρχουν ανισότητες, σύμφωνα με τους Richards & Haglund (2015), η ΕΕ σημείωσε σημαντική πρόοδο στην ισότητα των φύλων τις τελευταίες δεκαετίες, μέσω ορισμένων προγραμμάτων και δράσεων. Αναλυτικότερα, η ΕΕ αναθεώρησε τις νομοθεσίες της περί της ίσης μεταχείρισης των φύλων, ενσωμάτωσε στις δράσεις της την έννοια της διάστασης του φύλου σε όλες τις άλλες πολιτικές και έλαβε ειδικά μέτρα για την προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών.

Ενθαρρυντικές τάσεις σύμφωνα με την European Commission (2016), είναι ο υψηλότερος αριθμός γυναικών στην αγορά εργασίας και η πρόοδός τους στην εξασφάλιση καλύτερης εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν κενά μεταξύ των φύλων και στην αγορά εργασίας οι γυναίκες εξακολουθούν να εκπροσωπούνται σε χαμηλότερα αμειβόμενους τομείς και υπό - εκπροσωπούνται στις θέσεις λήψης αποφάσεων.

4.2.1 Στρατηγική δέσμευση για την ισότητα των φύλων 2016-2019

Η στρατηγική δέσμευση για την ισότητα των φύλων 2016-2019 αποτελεί το πλαίσιο για το μελλοντικό έργο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς την κατεύθυνση της πλήρους ισότητας των φύλων. Η στρατηγική δέσμευση επικεντρώνεται στους ακόλουθους τομείς προτεραιότητας (European Commission, 2016):

- Την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας και την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών και των ανδρών,
- Την επίτευξη της ισότητας μεταξύ των αμοιβών, αποδοχών και κενών στα συνταξιοδοτικά συστήματα μεταξύ των φύλων,
- Την προώθηση της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών στη λήψη αποφάσεων,
- Την καταπολέμηση της βίας λόγω φύλου και την προστασία και υποστήριξη των θυμάτων και τέλος,
- Την προώθηση της ισότητας των φύλων και των δικαιωμάτων των γυναικών ανά τον κόσμο.

Η στρατηγική δέσμευση καθορίζει στόχους σε καθέναν από αυτούς τους τομείς προτεραιότητας και προσδιορίζει περισσότερες από τριάντα (30) συγκεκριμένες δράσεις. Η ίδια, επίσης, επαναβεβαιώνει τη δέσμευση για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου: η προοπτική της ισότητας των φύλων θα ενσωματωθεί σε όλες τις πολιτικές της ΕΕ καθώς και στα χρηματοδοτικά προγράμματα της ΕΕ. Η ετήσια έκθεση για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών στην ΕΕ αξιολογεί την πρόοδο που σημειώθηκε στην εφαρμογή της στρατηγικής δέσμευσης για την ισότητα των φύλων 2016-2019. Ενημερώνει για τις κύριες πρωτοβουλίες της ΕΕ που ξεκίνησε ή ολοκληρώθηκε στους πέντε (5) θεματικούς τομείς της στρατηγικής δέσμευσης και παρουσιάζει βασικές τάσεις στους δείκτες της στρατηγικής δέσμευσης. Επισημαίνει, επίσης, ορισμένες εμπνευσμένες πρακτικές, καινοτόμα σχέδια και επιτυχημένες πολιτικές για την προώθηση της ισότητας των φύλων σε όλα τα κράτη – μέλη (European Commission, 2016).

4.2.2 Στρατηγική για την Ισότητα των φύλων 2018 – 2023

Το Συμβούλιο της Ευρώπης ανέπτυξε τη Στρατηγική για την Ισότητα των φύλων 2018 – 2023, υιοθετώντας μια προσέγγιση διπλής κατεύθυνσης η οποία περιλαμβάνει συγκεκριμένες πολιτικές και δράσεις, όπου συμπεριλαμβάνονται θετικές ενέργειες, όταν είναι απαραίτητο, σε κρίσιμους τομείς για την προώθηση των γυναικών για την πραγματοποίηση της *de facto* ισότητας των φύλων και την προώθηση, την παρακολούθηση, το συντονισμό και την αξιολόγηση της διαδικασίας ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές και προγράμματα, όπου η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου αναφέρεται στην οργάνωση, βελτίωση, ανάπτυξη και αξιολόγηση διαδικασιών πολιτικής, που ενσωματώνονται σε όλες τις πολιτικές σε όλα τα επίπεδα (coe.int).

Επιπρόσθετα, η Στρατηγική, αυτή, της Ε.Ε., εξετάζει τις συνέπειες της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών όσον αφορά την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα, στη δημόσια, ιδιωτική και οικογενειακή ζωή. Αν μη τι άλλο, η ίδια Στρατηγική εξετάζει την κοινωνική σημασία της άδειας μητρότητας και πατρότητας και υπογραμμίζεται κριτικά ο ρόλος και των δύο γονέων στην ανατροφή των παιδιών, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών είναι πλήρως και εξίσου σεβαστά. Επίσης, μέσω της Στρατηγικής προωθείται η ίση κατανομή της μη αμειβόμενης εργασίας στα νοικοκυριά και την περίθαλψη ώστε να καταργηθούν τα στερεότυπα των φύλων, να διασφαλιστεί η ισορροπία εργασίας και ζωής των γυναικών και των ανδρών και να προσεγγιστεί η πραγματική ισότητα των φύλων. Ο ρόλος των ανδρών, τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, είναι καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη προόδου προς την πραγματική ισότητα των φύλων (rm.coe.int/strategy).

Δεδομένου ότι τα στερεότυπα των φύλων είναι διαδεδομένα, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης τόνισε ότι απαιτείται μια προσέγγιση κύκλου ζωής για την αντιμετώπιση της κοινωνικοποίησης των ανδρών και των αγοριών σε ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών πλαισίων: στο σπίτι, στο σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος, στον εργασιακό χώρο και στην ευρύτερη οικονομία, το δημόσιο χώρο, στα κοινωνικά μέσα και τα δίκτυα, καθώς και στις προσωπικές σχέσεις. Η ένταξη των ανδρών απαιτείται τόσο ως ενεργός εταίρος στην προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών, όσο και ως δικαιούχοι πολιτικών ισότητας των φύλων. Η ισχυρή δέσμευση των Στρατηγικών του Συμβουλίου της Ευρώπης για *de facto* ισότητα μεταξύ γυναικών και

ανδρών σε όλα τα επίπεδα και σε όλους τους τομείς θεωρείται πολύ σημαντική αφού, παράλληλα με τη χειραφέτηση των γυναικών και την εξάλειψη του σεξισμού και των στερεοτύπων φύλου, θα ωφελήσει τις μελλοντικές γενιές και την κοινωνία στο σύνολό της (rm.coe.int/strategy).

Η μετάβαση στην ουσιαστική ισότητα των φύλων απαιτεί επίσης μια αλλαγή στους ρόλους τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών, συμπεριλαμβανομένης της ίσης κατανομής των ευθυνών των νοικοκυριών και της φροντίδας. Η νέα Στρατηγική της Ε.Ε. για το 2018 – 2023, θα εφαρμοστεί συντονισμένα με άλλες στρατηγικές και σχέδια δράσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, ιδίως στους τομείς των δικαιωμάτων των παιδιών, της διακυβέρνησης του διαδικτύου, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες, της ένταξης των Ρομά και την προστασία των προσφύγων και των παιδιών μεταναστών στην Ευρώπη. Στα πλαίσια της εξάλειψης του φαινομένου του σεξισμού μέσω του εξευρωπαϊσμού των εθνικών κοινωνιών, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η Στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εξάλειψη των σεξιστικών στερεοτύπων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και δημοσιογραφίας (rm.coe.int/strategy).

Αναλυτικότερα, η ανωτέρω Στρατηγική έχει δεσμευτεί για την προώθηση μιας θετικής και μη στερεότυπης εικόνας των γυναικών και των ανδρών στα μέσα ενημέρωσης, για την ενθάρρυνση των μέσων ενημέρωσης να ακολουθήσουν πολιτικές για την προώθηση της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών και να καταπολεμήσουν τα στερεότυπα των φύλων, για τη συμφιλίωση της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης και την προώθηση της ισότητας των φύλων και για την προώθηση των ηγετικών θέσεων των γυναικών στα μέσα ενημέρωσης ως εργαλείο για θετικές αλλαγές, ενισχύοντας παράλληλα το πλαίσιο των μηχανισμών αυτορρύθμισης και κωδίκων δεοντολογίας για τη σεξιστική φρασεολογία και την καταπολέμηση των σεξιστικών εικόνων, της γλώσσας και των πρακτικών (rm.coe.int/strategy).

Η ανωτέρω Στρατηγική έχει δεσμευτεί να ασχοληθεί προληπτικά με τις συνέπειες των στερεοτύπων φύλου μέσω της εκπαίδευσης και της ευαισθητοποίησης στην κοινωνία μέσω της κάλυψης από τα μέσα ενημέρωσης διαφόρων θεμάτων όπως η βία κατά των γυναικών. Ως οργανισμός που έχει συσταθεί για την προστασία και την προώθηση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει εργαστεί για την ισότητα των φύλων και τα μέσα

μαζικής ενημέρωσης εδώ και πολλά χρόνια και προτρέπει τα κράτη μέλη να χρησιμοποιήσουν τα προτεινόμενα από το Συμβούλιο, πρότυπα, ως σημεία αναφοράς για την εξάλειψη των στερεοτύπων φύλου και του σεξισμού στα μέσα ενημέρωσης, αλλά και για τη συμμετοχή αυτών στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού (rm.coe.int/strategy).

4.2.3 Άλλες στρατηγικές και δράσεις

Η ΕΕ ακολουθεί μια διττή προσέγγιση όσον αφορά την ισότητα των φύλων και στη συνεργασία για την ανάπτυξη: α) ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου και β) δράσεις που αφορούν συγκεκριμένα το φύλο σε ορισμένους τομείς. Οι δραστηριότητες κυμαίνονται μεταξύ της αναθεώρησης των νομολογιών, την υποστήριξη γυναικείων οργανώσεων και τη διάδοση πληροφοριών σχετικά με την ισότητα των φύλων μέσω κατευθυντήριων γραμμών, βέλτιστων πρακτικών και ευαισθητοποίησης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης και τις χώρες της ΕΕ, εφάρμοσε το σχέδιο δράσης με τίτλο «Η ισότητα των φύλων και η χειραφέτηση των γυναικών: μετασχηματισμός της ζωής των κοριτσιών και των γυναικών μέσω των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ, 2016-2020». Η δράση αυτή αποσκοπούσε στο να υποστηρίξει τις χώρες εταίρους, ώστε να επιτύχει πραγματικά αποτελέσματα στον τομέα της ισότητας των φύλων καθώς και των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης (European Commission, 2016).

Στο πλαίσιο των προσεγγίσεών της, η ΕΕ έχει υιοθετήσει τις ακόλουθες θέσεις και πρωτοβουλίες (EU guidelines on violence against women and girls and combating all forms of discrimination against them):

- ενθαρρύνει την επικύρωση της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών και του προαιρετικού της πρωτοκόλλου, του πρωτοκόλλου της Αφρικανικής Χάρτας του Ανθρώπου και τα δικαιώματα των λαών για τα δικαιώματα των γυναικών στην Αφρική, καθώς και τη διαμερικανική σύμβαση για την πρόληψη, την τιμωρία και την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών
- ενθαρρύνει την άρση των επιφυλάξεων που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη Σύμβαση και ιδίως εκείνων που αντιβαίνουν στους στόχους της Συνέλευσης, μεταξύ άλλων βάσει της ερμηνείας που δόθηκε στις επιφυλάξεις της Επιτροπής για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW)

- ενθαρρύνει, μέσω τεχνικής υποστήριξης εάν είναι απαραίτητο, την υποβολή εκθέσεων στην επιτροπή CEDAW εντός των καθορισμένων προθεσμιών και την παρακολούθηση των εκθέσεων και των συστάσεων της επιτροπής
- διατηρεί διάλογο και τακτικές διαβουλεύσεις με υπερασπιστές των δικαιωμάτων των γυναικών και γυναικείες οργανώσεις
- ενθαρρύνει τους υπερασπιστές των δικαιωμάτων των γυναικών και τις γυναικείες οργανώσεις να συμμετάσχουν στην ανάπτυξη, εφαρμογή και αξιολόγηση των δημόσιων πολιτικών στον τομέα αυτό
- ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να αναλάβουν συγκεκριμένες δεσμεύσεις για την καταπολέμηση της βίας και των διακρίσεων κατά των γυναικών
- ενθαρρύνει την ανάπτυξη κατάλληλων, νέων περιφερειακών και διεθνών οργάνων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Έχουν περάσει 60 χρόνια από τη διακήρυξη της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία επιβεβαιώνει σαφώς ότι «όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα» και ότι «όλοι έχουν δικαίωμα σε όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που διατυπώνονται στην παρούσα Δήλωση, χωρίς καμία διάκριση, όπως ... το φύλο». Παρόλα αυτά, μέχρι και σήμερα η ισότητα των φύλων συνεχίζει να αποτελεί ένα αμφισβητούμενο θέμα στις ευρωπαϊκές και μη κοινωνίες. Ακόμη και αν η πρόοδος είναι ορατή και το νομικό καθεστώς των γυναικών στην Ευρώπη έχει βελτιωθεί αναμφίβολα τις τελευταίες δεκαετίες, η αποτελεσματική ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών απέχει πολύ από την πραγματικότητα. Οι διαφορές μεταξύ των φύλων και των διαρθρωτικών φραγμών εξακολουθούν να υφίστανται σε πολλές περιοχές, οι οποίες περιορίζουν τις γυναίκες και τους άνδρες στους παραδοσιακούς τους ρόλους και περιορίζουν τις ευκαιρίες των γυναικών να επωφελούνται από τα θεμελιώδη δικαιώματά τους. Η τακτική παρακολούθηση και έρευνα δείχνουν ότι η πρόοδος είναι πολύ αργή όσον αφορά την πολιτική συμμετοχή των γυναικών, την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και την εξάλειψη των βλαβερών στερεοτύπων και του σεξισμού (Council of Europe, 2018).

Στο σημερινό πλαίσιο των αυξανόμενων οικονομικών δυσκολιών και των επακόλουθων πολιτικών και μέτρων λιτότητας, των πολιτικών αβεβαιοτήτων και της ανισότητας σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί η ουσιαστική συμβολή των γυναικών στις κοινότητες, τις κοινωνίες και τις οικονομίες. Παράγοντες όπως ο αυξανόμενος εθνικισμός και ο λαϊκισμός και οι επιθέσεις τους στα δικαιώματα των γυναικών, η εισροή μεταναστών και προσφύγων, η μείωση των πόρων για μηχανισμούς και πολιτικές ισότητας των φύλων και η μη εφαρμογή των συμφωνηθέντων προτύπων δημιούργησαν νέες προκλήσεις και επιδείνωσαν ορισμένα από τα προβλήματα που εμποδίζουν τον πλήρη σεβασμό των ίσων δικαιωμάτων για τις γυναίκες και τους άνδρες και της ισότητας των φύλων (Council of Europe, 2018).

Όπως έγινε κατανοητό στην παρούσα διπλωματική εργασία, η προαγωγή και προστασία της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών απαιτεί αλλαγή νοοτροπίας, αλληλεγγύη και πολιτική βούληση για τη δημιουργία θεσμικών και νομικών πλαισίων που αφορούν ειδικά τις ανισότητες μεταξύ των φύλων. Περισσότεροι από 9 στους 10 Ευρωπαίους πιστεύουν ότι η προώθηση της ισότητας των φύλων είναι σημαντική για

την εξασφάλιση δίκαιης και δημοκρατικής κοινωνίας (European Commission, 2018). Η ΕΕ γνωρίζει ότι, προκειμένου να καλυφθούν το χάσμα μεταξύ των φύλων, πρέπει να εντατικοποιηθούν οι προσπάθειες και στους πέντε τομείς προτεραιότητας που προσδιορίζονται στη Στρατηγική δέσμευση για την ισότητα των φύλων 2016-2019: (1) ίση οικονομική ανεξαρτησία γυναικών και ανδρών (2) ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας (3) ισότητα στη λήψη αποφάσεων (4) λήξη της βίας με βάση το φύλο (5) προώθηση της ισότητας των φύλων πέρα από την ΕΕ.

Για τον λόγο αυτό, η ΕΕ αποφάσισε να ενώσει τις δυνάμεις της με διάφορους διεθνείς ενδιαφερόμενους και να δημιουργήσει συμμαχίες για την ισότητα των φύλων με διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ, τα Ηνωμένα Έθνη, το Συμβούλιο της Ευρώπης και ο ΠΟΕ. Παράλληλα έχει ενδυναμώσει την υποστήριξη σε επίπεδο κρατών μελών, που είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων των γυναικών και την αύξηση της εμπιστοσύνης των γυναικών στους φορείς επιβολής του νόμου.

Η προώθηση και η διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής των πολιτικών της ΕΕ για την προώθηση και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των γυναικών δεν είναι απαραίτητη μόνο για τη διασφάλιση δίκαιης και ισότιμης κοινωνίας. Η ισότητα των φύλων έχει κεντρική σημασία για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη λειτουργία της δημοκρατίας και της χρηστής διακυβέρνησης, τον σεβασμό του κράτους δικαίου και την προαγωγή της ευημερίας για όλους. Μόνο με την αύξηση των προσπαθειών μπορεί η ΕΕ να βελτιώσει τη ζωή των γυναικών και των ανδρών και να προωθήσει τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασίου Α. (2006). Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική. Αθήνα: Νήσος
- Barreto, M., & Ellemers, N. (2005). The burden of benevolent sexism: How it contributes to the maintenance of gender inequalities. *European Journal of Social Psychology*, 35, 633-642.
- Börzel, Tanja and Risse, Thomas (2012) ‘From Europeanization to Diffusion: Introduction’, *West European Politics*, 35(1), 1-19.
- Bulmer, S. J. and C. M. Radaelli (2004) ‘The Europeanisation of National Policy?’ *Queen’s Papers on Europeanisation*, Vol. 1/2004.
- Buttler, J. (2009). Αναταραχή φύλου. Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας. Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Γαλανού, Μ. (2014). Ταυτότητα και έκφραση φύλου: ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι. Αθήνα: Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών
- Cichowski, R. A. (2001) “Judicial Rulemaking and the Institutionalization of European Union Sex Equality Policy” in Stone Sweet, A., Sandholtz, W. & Fligstein, N. (eds), *The Institutionalization of Europe*, Oxford: Oxford University Press, pp. 113-137.
- Committee of Ministers, (2019). Recommendation CM/Rec(2019) of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism. 1342 meeting of the Ministers' Deputies
- Council of Europe, (2018). Gender Equality Strategy 2018-2023. Strasbourg: Council of Europe
- Council of Europe (2016). Combating Sexist Hate Speech. Ανακτήθηκε από: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/sexist-hate-speech>
- Council of Europe (2016). Factsheet on Sexist Hate Speech Ανακτήθηκε: <https://edoc.coe.int/en/index.php?controller=get-file&freeid=6995>.
- Council of Europe Gender Equality Strategy, (2017). Combating gender stereotyping and sexism in the media.

Cyber violence against women and girls (2017). Ανακτήθηκε από: <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/cyber-violence-against-women-and-girls>.

Dimitrakopoulos, D. & Richardson, J. (2001). “Implementing EU public policy” in Richardson, J. (ed.) *European Union: Power and Policy-making*, London and New York: Routledge.

Dirzu, M.S. (2011). *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. CES Working Papers, Volume 3(1), 2011.

Eagly AH, Karau SJ. (2002). Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Psychological Review*, 109:573–598.

ECJ 10 February 2000, Case C-50/96 Deutsche Telekom AG, formerly Deutsche Bundespost Telekom v Lilli Schröder [2000] ECR I-743 (Schröder), at para 57.

ECJ 8 April 1976, Case 43/75 Gabrielle Defrenne v Société Anonyme Belge de Navigation Aérienne Sabena [1976] ECR 455 (Defrenne II), at paras 10-12.

EIGE (2017), *Work in the EU: women and men at opposite ends*. Ανακτήθηκε από: <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/work-eu-women-and-men-opposite-ends>

ESRI (2017). *Who experiences discrimination in Ireland? Evidence from the QNHS Equality Modules*. Ανακτήθηκε από: <http://www.esri.ie/publications/who-experiences-discrimination-in-ireland-evidence-from-the-qnhs-equality-modules/>.

EU guidelines on violence against women and girls and combating all forms of discrimination against them. Ανακτήθηκε από: https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/EU-richtsnoeren_geweld%20tegen%20vrouwen%20en%20bestrijding%20discriminatie%20vrouwen_en.pdf

Eurofound (2016), *Sixth European Working Conditions Survey*, available at: <https://www.eurofound.europa.eu/surveys/european-working-conditions-surveys/sixth-european-working-conditions-survey-2015>.

European Commission, (2018). *2018 Report on equality between women and men in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union

European Commission (2004). Equal Guide on Gender Mainstreaming. Available: http://ec.europa.eu/employment_social/equal/data/document/gendermain_en.pdf Date downloaded: 03 – 11- 11.

European Communities, (2008). EU Gender Equality Law. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Union Agency for Fundamental Rights (2014). Violence against women: an EU-wide survey. Main results report. Ανακτήθηκε από: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>.

Eurostat (2017). Crime and Criminal Justice Statistics. Ανακτήθηκε από: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_and_criminal_justice_statistics

Falkner, G., Treib, O., Hartlapp, M. & Leiber, S. (2005). Complying with Europe. EU Harmonisation and Soft Law in the Member States, Cambridge: Cambridge University Press.

García Beaudoux, V. (2017). How media sexism demeans women and fuels abuse by men like Weinstein. Ανακτήθηκε από: <http://theconversation.com/how-media-sexism-demeans-women-and-fuels-abuse-by-men-like-weinstein-85789>

Gender Equality Unit (2017). Committee of Ministers recommendation to prevent and combat sexism (GEC-DC Sexism). Compilation of instruments related to the notion of sexism. GEC-DC Sexism (2017)2 Revised 3

Gender Equality Commission (2018), «Drafting Committee to prepare a draft Committee of Ministers recommendation to prevent and combat sexism (GEC-DC Sexism) Compilation of instruments related to the notion of sexism», Council of Europe, ανακτήθηκε στις 16/04/2019, διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/gec-dc-sexism-2017-2-revised3-council-of-europe-eu-un-instruments-on-s/16808d2517>

Glick, P., & Fiske, S. T. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 491-512.

Gray, P. B. (2013). *Evolution and Human Sexual Behavior*. Boston: Harvard University Press

IDEA (2017). *Regional Organisations, Gender Equality, and the Political Empowerment of Women*. Ανακτήθηκε από:
<https://www.idea.int/publications/catalogue/regional-organisations-gender-equality-and-political-empowerment-women>.

International Labour Office. (2000). *ABC of women worker's rights and gender equality* (p. 48). Geneva: ILO.

Good, J. J., Woodzicka, J.A., Bourne, K.A., Moss-Racusin, C.A. (2019). The decision to act: Factors that predict women's and men's decisions to confront sexism. In: Robyn K. Mallett and Margo J. Monteith (eds.) *Confronting Prejudice and Discrimination*. Elsevier

Kilmartin, C. & Allison, J. (2007). *Men's violence against women: theory, research & activism*. London: Routledge

Λιότζης, Ε. (2015). Από τον Μεταφεμινιστικό Λόγο στον Μεταφεμινιστικό Σεξισμό. Η Περίπτωση των Duckface Φωτογραφιών. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 145

Martinsen, D.S. (2007). The Europeanisation of Equality between Genders. Who Controls the Scope of Non-discrimination?, *Journal of European Public Policy* , Vol. 14, no. 4: 544-562

Montoya, C. (2013). *From Global to Grassroots: the European Union, Transnational Advocacy and Combating violence against Women*. Oxford: Oxford University Press

Μπαρμπαλιού, Ε. (2017). *Η επιστροφή του άνδρα*. Αθήνα: Πεδίο

OECD (2017). *The Pursuit of Gender Equality. An Uphill Battle*. Ανακτήθηκε από:
<http://www.oecd.org/publications/the-pursuit-of-gender-equality-9789264281318-en.htm>, hereafter referenced as OECD (2017).

OSCE Human Dimension Implementation Conference (2014). *Working Session 7: Tolerance and non-discrimination. Contribution of the Council of Europe*. Warsaw, 22 September- 3 October 2014.

- Παπαμιχαήλ, Σ. (2002). Εγκλήματα κατά της ζωής – Σεξουαλικά εγκλήματα – Εγκλήματα με θύματα γυναίκες και ανηλίκους. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Πανταζής, Β. & Δεληγιάννη, Μ. (2008). Βία κατά γυναικών και ο ρόλος της εκπαίδευσης. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Πολίτης, Φ. (2006). Οι «ανδρικές ταυτότητες» στο σχολείο. Ετεροσεξουαλικότητα, ομοφυλοφοβία και μισογυνισμός. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο
- Radaelli, C.M. (2004). Europeanization: Solution or problem? European Integration online Papers (EIoP), 8(16): 3.
- Risse, T. (2003). Conceptualizing the Domestic Impact of Europe: In K. Featherstone and C Radaelli (eds), The Politics of Europeanization, Oxford: Oxford University Press
- Richards, D.L. & Haglund, J. (2015). Violence against women & the law. Routledge, Paradigm Publishers
- Special Eurobarometer 465 (2017). Gender Equality 2017, [EBS 465]. Ανακτήθηκε από:
<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2154>
- Συκιώτου, Α. (2009). «Έμφυλη εγκληματικότητα. Μια απόπειρα κριτικής προσέγγισης», στο: Ν. Κουράκης (επιμ.), Έμφυλη εγκληματικότητα. Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου. Αθήνα: Σάκκουλα
- Τσοκαλίδου, Π. (1996). Το Φύλο της Γλώσσας. Οδηγός μη σεξιστικής γλώσσας για το δημόσιο ελληνικό λόγο. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων
- United Nations, (1995). Report of the Fourth World Conference on Women. A/CONF.177/20/Rev.1, Beijing, 4-15 September 1995
- United Nations, (2002). Gender mainstreaming. An overview. New York: Office of the Special Adviser on Gender Issues
- Φερόνας, Α. (2007). Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Απασχόλησης στην ελληνική πολιτική απασχόλησης: Μια περίπτωση «γνωσιακού» Εξευρωπαϊσμού. Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη, 2(2): 109-127

Wallace, H. (2000). Europeanisation and Globalisation: Complementary or Contradictory Trends? *New Political Economy*, 5(3): 369 – 381.

Welzel, C. (2015). *Modernization, Cultural Change and Democracy*. New York: Cambridge University Press

<https://rm.coe.int/1680651592>

<https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/concepts-and-definitions>

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680651592>

<https://rm.coe.int/compilation-of-good-practices-to-prevent-and-combat-sexism-revised/16808b15a5>

<https://rm.coe.int/168064379b>

<https://rm.coe.int/strategy-en-2018-2023/16807b58eb>

<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention>

<https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/about-the-convention>